

DESIGN  
MUSEUM  
DEN  
BOSCH  
JAARVERSLAG  
2023





# DESIGN MUSEUM DEN BOSCH OVER 2023

Voor je ligt het jaarverslag van Design Museum Den Bosch over het jaar 2023. Het is ten opzichte van de vorige serie jaarverslagen een vernieuwde versie, waarbij we de indeling met bijvoorbeeld aankopen, tentoonstellingen en programma hebben veranderd in een eenvoudiger overzicht. We zoeken naar die helderheid van verslaglegging omdat er in het museum steeds meer aan de hand is. Naast de onverminderd ambitieuze programmering van tentoonstellingen hebben we onze zinnen gezet op de ontwikkeling van de digitale verdieping en investeren we nog meer energie en geld in educatie en context-programmering. In 2023 startte ook het nieuwe programma Buurt naar het Museum.

Dit alles heeft als doelstelling om nieuwe groepen bezoekers en deelnemers te bereiken in een museum dat veel vaker dan voorheen 'aan staat'. In de programmering is steeds duidelijker de hand te zien van ons vernieuwde curatorenteam, dat zorgt voor een programmering die draait om identiteitsvorming, de moderne wereld en de manier waarop we omgaan met nieuwe (digitale) technologie en de versplintering van ons wereldbeeld. We vatten dat laatste samen in het kernbegrip Posthuman, een thema waarmee we nu ook actief de collectie van het museum uitbreiden.

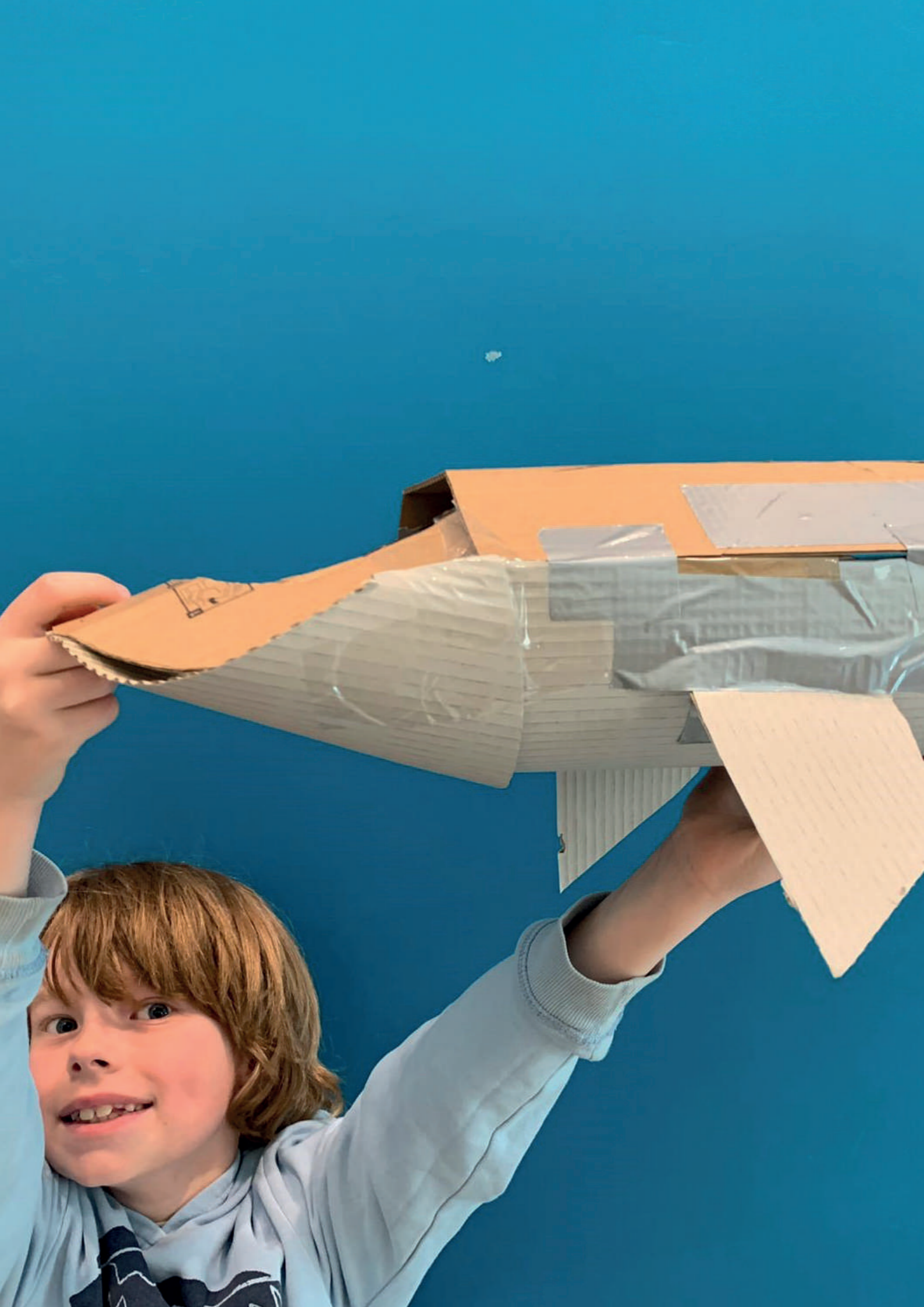
De nieuwbouw die gerealiseerd wordt in 2030 motiveert onze staf om beleid en programma sterk te profileren en zo goed mogelijk te communiceren. Zo ontwikkelden we

bijvoorbeeld afgelopen jaren op de begane grond de vaste presentatie *Design!* Sinds het voorjaar van 2023 functioneert die tentoonstelling in een deel van het museum dat gratis toegankelijk is, waarmee we ons ook voorbereiden op de inrichting van de nieuwbouw. In de stad was het museum present bij verschillende informatiebijeenkomsten; we merken dat de nieuwbouw in de stad leeft, en na aanvankelijk kritische reacties kunnen we nu het verhaal duidelijker vertellen en ontstaan enthousiasme en instemming.

Dit is ook de plaats om een grote groep geheel verschillende mensen te bedanken die ons museum steunen met raad en daad, met donaties en schenkingen en met geestdrift en energie. We noemen Club Design dat onder zijn nieuwe voorzitter Leon Melchior met vernieuwde bezieling en samen met ons aan de weg timmert en bijeenkomsten met zijn leden voor ons museum organiseert. We bedanken ook onze Patrons, Members en Vrienden die in een nieuw programma, geïnitieerd door onze nieuwe fondsenwervers, met gretigheid bij het museum worden betrokken. En we bedanken uiteraard de medewerkers van gemeente 's-Hertogenbosch en de wethouder van (o.a.) Cultuur en Financiën voor het door hen in ons gestelde vertrouwen, dat zo onmisbaar is voor het langdurige en soms complexe nieuwbouwproces. We prijzen ons heel gelukkig dat we samen werken aan een spraakmakend en mooier designmuseum, dat voorzien zal zijn van betere en adequate faciliteiten. Op naar het nieuwe museum!

Timo de Rijk  
Directeur Design Museum Den Bosch

Titus M. Eliëns  
Voorzitter Raad van Toezicht



# DESIGN MUSEUM DEN BOSCH

## JAARVERSLAG 2023 LEESWIJZER

Dit jaarverslag is opgebouwd alsof je door het museum wandelt. Je kunt de informatie over tentoonstellingen en aankopen & schenkingen bekijken in de tijdslijn. En/of in tekst. En/of in beeld. De cijfers corresponderen met een tentoonstelling, aankoop of schenking.

In het tweede deel lees je de overige informatie over Design Museum Den Bosch in het afgelopen jaar.

### **Voorwoord Naar een nieuw museum**

## 1-17

### **Overzicht tentoonstellingen**

## 18-24

### **Collectie** **Collectie: aankopen & schenkingen uitgelicht** **Collectie: aankopen & schenkingen** **Collectie: bruiklenen**

## 25-36

### **Contextprogrammering** **Educatie** **Young Design** **Diversiteit & inclusie** **De Derde Verdieping** **Marketing en communicatie** **Pershoogtepunten** **Development & relatiemanagement** **Bedrijfsvoering & financieel** **Organisatie** **Jaarverslag Raad van Toezicht** **Samenwerkingspartners** **Colofon**

# Naar een nieuw Museum

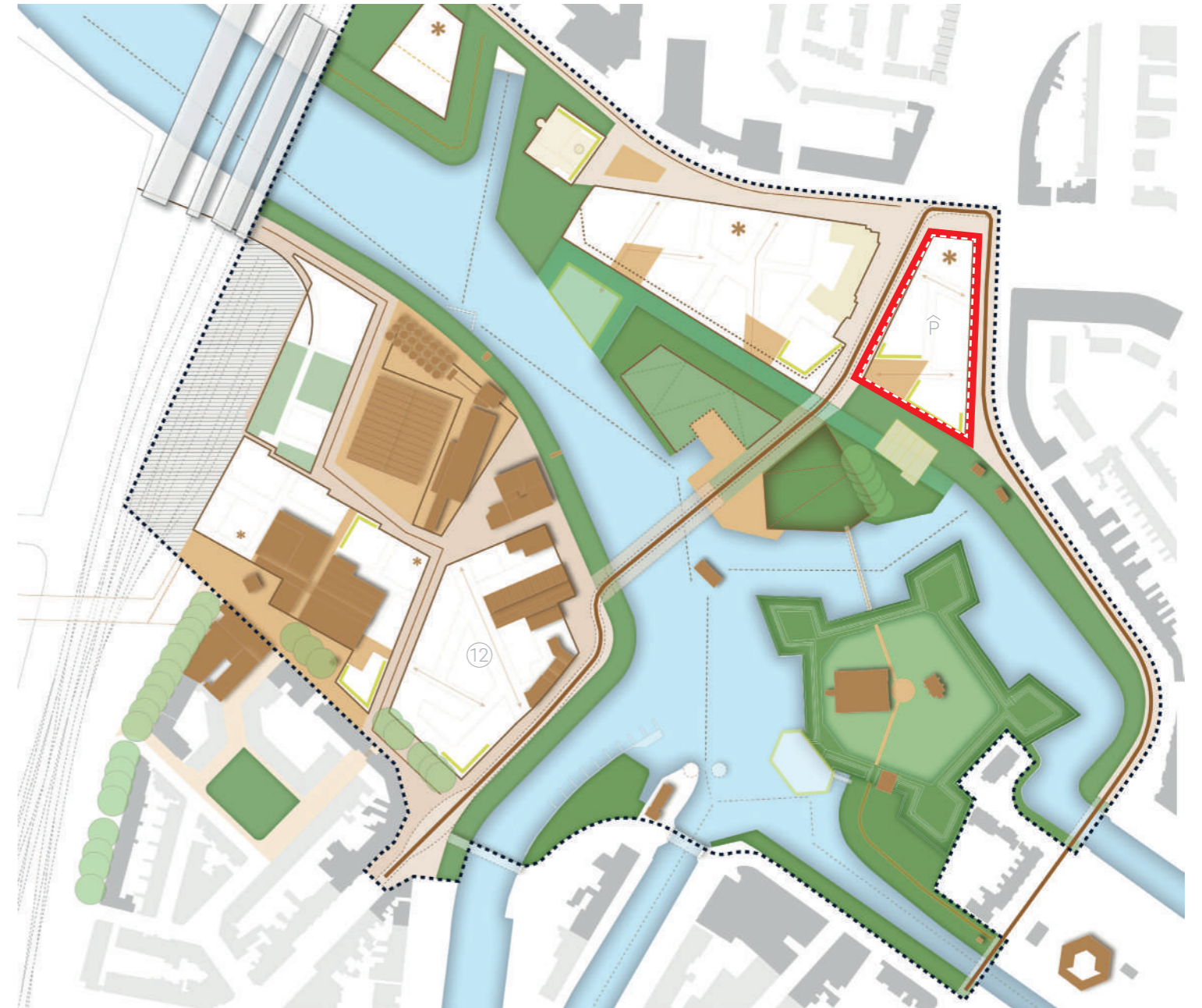
Op 31 januari 2023 stemde de gemeenteraad van 's-Hertogenbosch definitief in met de keuze van de Citadelpoort als locatie voor de nieuwbouw van Design Museum Den Bosch. In de stad was al behoorlijk wat polemiek over de voorgenomen nieuwe behuizing van het museum, niet in de laatste plaats over het voorgenomen bedrag van ruim 43 miljoen euro dat de gemeente voor de bouw uittrekt. Het mag niet verwonderen dat tijdens de intocht van Prins Carnaval enkele weken later het museum onderwerp van veel luim en spot was, waarmee vooral ook werd aangetoond dat ons museum volop leeft bij de bevolking. De beroering gold niet alleen de grote som geld, maar ook de opvatting dat op de aangemerkte locatie een vijftiental oudere woningen zouden moeten wijken voor het museum. Gedurende het jaar werd steeds duidelijker dat een dergelijke framing helemaal niet klopte; op het bedoelde plot waren feitelijk een parkeergarage en woningbouw gepland, maar het beeld dat sociale woningbouw moest wijken voor een zogenaamd elitaire instelling bleef het hele jaar een beetje na-ijlen.

Aan het einde van 2023, toen het museum deelnam aan enkele informatiebijeenkomsten in de stad, werd voor velen ook steeds duidelijker dat het museum onderdeel zou worden van een grote gebiedsontwikkeling, de Bossche Stadsdelta. De gevoeligheid omtrent de locatie van het museum raakte daarmee op de achtergrond bij discussies in de stad. Naast de locatie als heikel punt speelde bijvoorbeeld herhaaldelijk het idee op dat de investering in het nieuwe museum ten koste zou gaan van de ondersteuning van makers in de stad. In de praktijk wordt een flink deel van de exploitatie-gelden van het museum besteed aan makers. Het zette ons wel aan om het grotere verhaal van de modus operandi van het museum beter en vooral vaker te vertellen. Voorop staat dat op die nieuwe plaats, met een beter gebouw, ons museum zich ten volle kan ontplooiën. Dat betekent bijvoorbeeld betere faciliteiten voor wisselende en reizende tentoonstellingen en de mogelijkheid om een vaste designpresentatie te maken. Een steviger en groter museum trekt meer bezoekers en is beter in staat te profiteren van landelijke subsidieregelingen. En met zo'n

volwaardig museum kan de Bossche Stadsdelta een nog aantrekkelijker leefgebied worden. Alles grijpt ook hier in elkaar en is van elkaar afhankelijk.

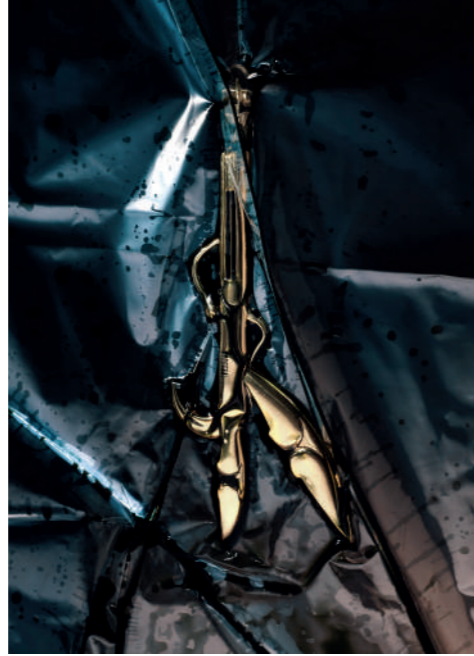
We trekken in die ambitie steeds op met het de gemeente 's-Hertogenbosch, en in allerlei vergaderingen stemmen we het programma van eisen voor het museum steeds nauwgezet af. Voor het complexe bouwproces wordt het museum sinds dit jaar terzijde gestaan door adviseur Peter Bakkum, die eerder als verantwoordelijke betrokken was bij grote museumbouwprojecten als Hermitage, Rijksmuseum en Paleis 't Loo. In december 2023 ondernamen we een inspirerende studiereis met mensen van de gemeente 's-Hertogenbosch en het museum, inclusief de wethouder. De reis van twee volle dagen ging langs vier musea in België en Noord-Frankrijk, die bleken te functioneren als piketpaaltjes in onze discussies over het nieuwe museum. Gezamenlijk kwamen we tot interessante inzichten en vaak verrassend eensluidende opvattingen over de bezochte musea.

De reis ging eerst naar de Verbeke Foundation in het Vlaamse Kemzeke. Daar is op een voormalig transportterrein in tientallen jaren een bijna anarchistisch aandoende particuliere kunstinstelling gegroeid, waarvan het uitgangspunt het samengaan van kunst en natuur is. Hoewel Design Museum Den Bosch een heel andere visie en organisatie heeft, was hier de vrije manier van werken en het schitterende buitengebied toch heel inspirerend voor ons gezelschap. Daarna togen we naar Antwerpen, waar we het Museum aan de Stroom (MAS) bezochten: groter dan ons geplande museum, maar enigszins vergelijkbaar als het gaat over de locatie in de (ooit) verlaten havenwijk buiten het centrum en het functioneren als museum. De mensen van het museum wezen ons op het gesloten karakter van de museumzalen, en de grote aantallen bezoekers die wél het dakterras bezochten maar weinig wisten van de geprogrammeerde tentoonstellingen. Het was een kritische, en daardoor zeer gewaardeerde uitwisseling met onze Belgische collega's.



Vervolgens reisden we naar de Franse kust om het FRAC Grand Large bij Duinkerken te bezoeken, een zeer ruim en nieuw gebouw met een heerlijke overmaat aan ruimte. Het riep de vraag op of een museum toe zou kunnen met minder museaal geconditioneerde ruimten, en daar veel ruimte voor terugkrijgt. Als laatste bezochten we de bouwlocatie van de collega's van het Design Museum in de binnenstad van Gent. Door de complexe binnenstedelijke bouw, deels restauratie, deels nieuwbouw, bestond hier geen letterlijke overeenkomst met de plannen voor ons nieuwe museum, maar was het bezoek wel bijzonder constructief en informatief voor wat betreft het bouwproces.

Het mag duidelijk zijn dat 2023 een bijzonder jaar was in de aanloop naar de nieuwbouw van Design Museum Den Bosch. Het stond in het teken van belangrijke beslissingen over de locatie en het eisenpakket, maar ook over de afstemming met de gemeente en het formuleren van een stevige ambitie. Het jaar 2023 voelde als een fundament voor het hele bouwproces, hetgeen vertrouwen geeft voor een sprankelende toekomst van ons museum.



23 september 2023 – 23 juni 2024

**Loan Favan – Tanem Fiuja**

19 september 2023 – 23 juni 2024

**Does it do anything for me?**

2023

1

2

3

4

2024



23 september 2023 - 3 maart 2024

**Mapping Modernity –  
Moderniteit in kaart**

19 september 2023 – 18 februari 2024

**Ontworpen liefde**



# Tentoonstellingen



18 juni 2023 – 3 september 2023

**Designprijs 2023**

2023

5

6

7



2024

19 september 2023 – 21 januari 2024

**Sigrid Calon – Everyday Tools**



Te zien vanaf 1 april 2023  
(vaste presentatie)

**Design!**



**Tentoonstellingen**



1 april 2023 – 13 augustus 2023

**Post-Tribal**



2023

8



# Tentoonstellingen



4 maart 2023 – 3 september 2023

**Sneller, beter, mooier –  
de vormgeving van de vooruitgang**



9

10

2023

5 november 2022 – 12 februari 2023

**PROCESS – Design  
Drawings from  
the Rijksmuseum**





15 oktober 2022 – 12 maart 2023

### A Digital Nature

2023

11

12



15 oktober 2022 – 26 februari 2023

### 1:?? – De modellen van Gijs Bakker

13

14

2023



15 oktober 2022 – 26 februari 2023

### Artificial Awe

15 oktober 2022 – 26 februari 2023

### Screenwear – Exploring Digital Fashion



# Tentoonstellingen





2 juli 2022 – 26 februari 2023

### De Bossche Tepelvaas

15



1 maart 2022 – 1 maart 2023

### Bart Hess – alle films

16

17

2023

2023

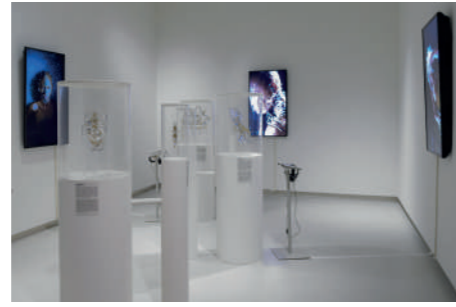


27 oktober 2020 – 8 mei 2023

### Touching Worlds: ontdek de keramiekcollectie



# Tentoonstellingen



**Loan Favan, Tanem Fiuja**

2023, sieraadproject bestaande uit 6 objecten,  
3 video's en 3 korte films, kunststof, metaal,  
digitale bestanden



**Google Commerce Ltd,  
Google Glass Explore XE**

2013, draagbaar object, metaal, kunststof

2023

18

19

20

21

2024

**Octave Rimbert-Rivière,  
Crystals and Furs**

2022, theeservies, steengoed



**will.i.am, Jose Fernandez,  
Xupermask**

2021, draagbaar object, kunststof



Collectie, aankopen  
& schenkingen  
uitgelicht

# Tentoonstellingen

**In 2023 toonde Design Museum Den Bosch maar liefst 17 tentoonstellingen, waarvan 9 nieuwe. Dat is een aanzienlijk hoger aantal dan in voorgaande jaren. De aanvullende Young Design-programmering alsmede de vele kleine presentaties op onconventionele plekken in het museum (bijvoorbeeld de sieradenpresentaties op de omloop op de tweede verdieping, en de vaste opstelling *Design!* op de begane grond) hebben hieraan bijgedragen.**

23 september 2023 – 23 juni 2024

## Loan Favan – Tanem Fiuja

Een van de speerpunten van Design Museum Den Bosch is het verkennen van het thema Posthuman. Wat komt er na het antropoceen? Hoe zal de mensheid zich aanpassen als ze niet meer het middelpunt van het leven op aarde is? Zal de mens zichzelf verbeteren? Dit zijn maar een paar van de vragen die het museum probeert te onderzoeken door middel van tentoonstellingen en contextprogrammering. Elk jaar geeft het museum, met steun van stichting Stokroos, een ontwerper de opdracht om het thema Posthuman verder te onderzoeken. Dit jaar had Loan Favan de eer om het Stokroos BodyDrift Stipendium te ontvangen en werk te creëren dat deel zal gaan uitmaken van de collectie van het museum.

1 Loan Favan is een kunstenaar en ontwerper uit Nieuw-Caledonië. Ze is de oprichter van Naula\_ studio. De rode draad in haar werk vormt het erfgoed van het Pacifisch gebied. Favan deelt de verhalen en tradities van haar eiland door middel van haar minimalistische ontwerpen. Haar sieraden kunnen gezien worden als artefacten die de geesten en mystieke krachten van haar geboorte-eiland met zich meedragen. Haar werk draait altijd om de mens van de toekomst. Zal onze afkomst ons nog steeds definiëren? Zal onze aard inwisselbaar worden? Wat zal ons in de toekomst nog kracht geven?

Deze presentatie werd samengesteld door senior conservator Yassine Salihine. Het tentoonstellingsontwerp werd verzorgd door Loan Favan.

De presentatie werd mede mogelijk gemaakt door Stichting Stokroos en dankzij de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

23 september 2023 - 3 maart 2024

## Mapping Modernity – Moderniteit in kaart

De tentoonstelling *Mapping Modernity – Moderniteit in kaart* vertelde het verhaal van onze wereld in 250 kaarten. De geschiedenis van de moderne tijd is de geschiedenis van controle – over de natuur, over bevolkingen, over goederenstromen. De mens stelde zichzelf in het centrum van het universum en gebruikte kaarten om de gecompliceerde, ongrijpbare werkelijkheid te beheersen. Iedere kaart is een inkijkje in de gedachtegang van de opdrachtgevers, en de manieren waarop zij de wereld naar hun hand wilden zetten.

2 De tentoonstelling *Mapping Modernity – Moderniteit in kaart* was de kroon op het werk van de gepassioneerde verzamelaars John Steegh en Harrie Teunissen. Samen verzamelden zij gedurende veertig jaar meer dan 19.000 kaarten en 2500 atlasen. In hun huis in Dordrecht is ieder oppervlak bedekt met kaarten. In 2021 schonken ze hun verzameling aan de Universiteit Leiden, die spreekt van een topcollectie, 'waarschijnlijk de omvangrijkste particuliere kaartverzameling in Nederland'. Samen met Design Museum Den Bosch selecteerden ze 250 kaarten die het verhaal vertellen van onze moderne wereld, waar mensen zichzelf in het centrum stelden en dachten alles onder controle te kunnen krijgen.

*Mapping Modernity – Moderniteit in kaart* werd samengesteld door senior curator Yassine Salihine, in samenwerking met John Steegh en Harrie Teunissen. Het tentoonstellingsontwerp werd verzorgd door Bart Guldemond met grafische vormgeving door Sean van der Steenhoven.

Deze tentoonstelling werd mede mogelijk gemaakt door de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

19 september 2023 – 23 juni 2024

## Does it do anything for me?

Design Museum Den Bosch toonde een greep uit het omvangrijke oeuvre van sieraadontwerper Hans Appenzeller. Appenzeller (74) is al ruim 54 jaar actief als ontwerper. Hij stond samen met Lous Martin in 1969 aan de wieg van de allereerste sieradengalerie Galerie Sieraad en runt vanaf 1974 zijn eigen winkel en atelier in Amsterdam. In 1983 opende Appenzeller galleries in New York aan Madison Avenue en West Broadway. Daar hoorde hij een klant vragen 'does it do anything for me?'. Een opmerking die hem deed realiseren dat de drager en het sieraad een symbiose vormen. Dit jaar neemt Appenzeller afscheid en sluit hij zijn winkel en atelier in Amsterdam.

*Does it do anything for me?* toonde een selectie sieraden afkomstig uit de genereuze schenking van 300 werken uit het archief van Appenzeller, aangevuld met stukken uit de collectie van het museum en enkele private bruiklenen. Bijzondere ontwerpen gingen in deze intieme presentatie hand in hand met persoonlijke verhalen en origineel beeld- en archiefmateriaal.

Deze tentoonstelling werd samengesteld door conservator Anne-Karlijn van Kesteren. Het tentoonstellingsontwerp en de grafische vormgeving werden verzorgd door Studio met met.

*Does it do anything for me?* werd mede mogelijk gemaakt door de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

19 september 2023 – 18 februari 2024

## Ontworpen liefde

In de tentoonstelling *Ontworpen liefde* ontdekte je hoe design ons beeld van de liefde vormt. De ideale man? Die is ontworpen voor de cover van een bouquetreeksboek. Een diamanten verlovingsring? Die is bedacht door diamantproducent De Beers. Apps als Tinder waarmee je de liefde denkt te vinden? Die zijn speciaal ontwikkeld om zo verslavend mogelijk te zijn.

Maar het stereotype ANWB-stel met dezelfde kleding? Dat is juist een fascinerend fenomeen dat in veel verschillende culturen voorkomt. Ook de simpele emoji van een hartje heeft een rijke designgeschiedenis. En wist je dat het ontwerp van seksspeeltjes je veel vertelt over idealen van mannelijkheid, vrouwelijkheid en genot? In *Ontworpen liefde* zag je hoe design ons stuurt in het vinden van liefde en het consumeren ervan. En je ontmoette de ontwerpers die speculeren over alternatieven voor de vele liefdesclichés. Kortom: *Ontworpen liefde* opende je ogen voor hoe ons beeld van liefde is ontworpen.

Bij deze tentoonstelling hoorde een Derde Verdieping en werd een (video-)podcastserie ontwikkeld.

*Ontworpen liefde* werd samengesteld door Young Design-conservator Bao Yao Fei. Het tentoonstellingsontwerp werd verzorgd door MAISON the FAUX. Carol Civre ontwierp het campagnebeeld.

Deze tentoonstelling werd mede mogelijk gemaakt door de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

19 september 2023 – 21 januari 2024

## Sigrid Calon – Everyday Tools

Het werk van Sigrid Calon (1969) laveert tussen autonome kunst, design en grafische vormgeving en oogt kleurrijk, modernistisch en fris. Haar stijl wordt gekenmerkt door een grid waarbinnen ze met patronen, kleuren en vormen speelt. Dat is goed te zien in haar kunstenaarsboeken en risoprints. Ook maakt ze objecten in textiel, *murals* en ruimtelijke installaties. Altijd staat het spelenderwijs onderzoeken van de essentie en zeggingskracht van materialen voorop.

In de zomer van 2022 verbleef Calon drie maanden in Arita (Japan), waar ze de kans kreeg om speciale keramische technieken te leren. Design Museum Den Bosch heeft een serie van zeven porseleinen objecten aangekocht die zijn ontstaan tijdens deze werkperiode. Het uiterlijk van de mallen en steunen die pottenbakkers gebruiken, gecombineerd met invloeden uit de omgeving zoals rotsen, bepaalden de vormen van deze objecten. Ze werden vervaardigd door meester-pottenbakker Hara san op aanwijzing van Sigrid Calon. Zij bracht vervolgens zelf de kleurrijke beschildering aan.

In deze presentatie toonden we ook *Everyday Tools Series 3*. De vormen van deze porseleinen plaatjes verwijzen naar metalen pottenbakkersgereedschap. De gekleurde stippen refereren aan Calons risoprints en zijn het resultaat van haar experimenten met glazuur, waarbij ze kleuren over elkaar heen legt. Dat hierbij soms 'foutjes' (zwarte vlekken) ontstaan, vindt Calon niet erg: die kunnen juist interessant zijn.

De conservator van deze presentatie was Marte Rodenburg. De grafische vormgeving werd verzorgd door Sigrid Calon. De kast werd ontworpen door Peter Hopman van Bureau Lakenvelder in samenwerking met GoGo Plastics.

Deze tentoonstelling werd mede mogelijk gemaakt door de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

18 juni 2023 – 3 september 2023

## Designprijs 2023

Design Museum Den Bosch presenteerde met trots het werk van drie talenten uit de Brabantse designwereld in het kader van de Designprijs 2023. De Designprijs wordt iedere twee jaar toegekend door Het Cultuurfonds Noord-Brabant. Dit jaar is de laureaat sociaal ontwerper Manon van Hoeckel (1990). Haar werk was te zien samen met dat van de genomineerden Shahar Livne (1989) en Boey Wang (1990).

Design Museum Den Bosch heeft als doelstelling het belichten en bediscussiëren van de culturele betekenis van vormgeving, waarbij het design van de 20ste en 21ste eeuw wordt gepresenteerd en de geschiedenis, de actualiteit en de toekomstgerichte kwaliteit van design met elkaar worden verbonden. De kandidaten van de Designprijs zijn allemaal op hun eigen wijze bezig met de manier waarop vormgeving en samenleving elkaar beïnvloeden, nu en in de toekomst. Zo is Design Museum Den Bosch de perfecte plaats om het werk van deze aankomende talenten te bekijken.

De Designprijs van Het Cultuurfonds Noord-Brabant wordt iedere twee jaar toegekend, beurtelings aan een gearriveerd ontwerper en aan een aankomend talent. De jury van de Designprijs 2023 bestond uit Maarten Hartveldt (voorzitter), Berry Eggen, Bao Yao Fei, Simone Post en Jannetje in 't Veld. Aan de prijs is een bedrag van €10.000 verbonden.

Conservator Marte Rodenburg stelde de presentatie samen.

Deze presentatie werd mede mogelijk gemaakt door het Cultuurfonds en door de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.



Te zien vanaf 1 april 2023  
(vaste presentatie)

## Design!

Op de begane grond van Design Museum Den Bosch is de permanente presentatie *Design!* te zien. Aan de hand van 14 verschillende thema's stap je in de wereld van de vormgeving. De presentatie laat de visie van Design Museum Den Bosch op design zien: design is overal, van iedereen en heeft een grote maatschappelijke impact, in het verleden, het heden en de toekomst. De presentatie is zonder museum-ticket te bekijken en vormt het perfecte startpunt voor een bezoek aan het museum én een goed gesprek over design.

**7** Je bent de hele dag omringd door design. Het is de sneaker die je draagt, de auto waar je in rijdt, het bestek waar je mee eet en de telefoon waar je mee belt. Design begint bij je eigen lijf: je laat je haren knippen, je traint je spieren, en je versiert misschien wel je huid. Design laat zien wie je bent, wie je wilt zijn en waar je bij wilt horen. En design is van iedereen.

Op de Derde Verdieping, het digitale kennisplatform van het museum, kun je je blik verbreden bij de thema's van deze presentatie. Experts en liefhebbers delen er vanuit verschillende invalshoeken hun kennis over de onderwerpen.

Deze tentoonstelling werd samengesteld door conservator Anne-Karlijn van Kesteren. Het tentoonstellingsontwerp en de grafische vormgeving werden verzorgd door Frans Bevers en Paulien Berendsen.

*Design!* is financieel ondersteund door het Mondriaan Fonds, Dioraphte, BPD Cultuurfonds, VSBfonds en Club Design, en dankzij de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

1 april 2023 – 13 augustus 2023

## Post-Tribal

De meest populaire tattoo in de jaren negentig was de tribal-tattoo. De harde vormen, opgezet in grote vlakken en dikke lijnen, sierden vele bovenarmen, ruggen en onderbenen. De weinig subtiele tattoos waren geïnspireerd op de tradities van onder anderen de Maori, Hawaïanen en Azteken, maar hadden daar in de praktijk weinig meer mee te maken. Nu zien we dit vaak als een vorm van culturele toe-eigening, en heeft de hypermannelijke stijl van de jaren negentig een bittere bijmaak gekregen. Maar anno 2023 is de tribal-tattoo terug, in een compleet nieuwe vorm.

**8** De grove, dikke lijnen hebben plaatsgemaakt voor sierlijke pennenstreken en de culturele toe-eigening wordt nu kritisch bevraagd. Onder de naam Post-Tribal ontwikkelen jonge ontwerpers zo een beeldtaal die haar oorsprong vindt in tattoos, maar die ook terug te zien is in keramiek, meubels, digital design en sieraden.

Met werk van Asterisk / Won Hyung Song, Giuliano Bolivar, Noah Cohen, Samuel Does, Lecxi Doumer, Niels Gercama, Eliška Janečková, Izem Dahmani Lantermino, Baba Massive, \* Mean Collections / Mean Thangtrakhanpong, Benny Van den Meulengracht-Vrancx, Octave Rimbart-Rivière, Tera Drop / Pietro Vitali, Mauro Ventura, Leilei Wu, Alex Zamora en Zhao Chong Jin.

Deze gratis toegankelijke tentoonstelling was te zien in de Young Design Space en werd gecureerd door Young Design curator Bao Yao Fei.

*Post-Tribal* werd mogelijk gemaakt door Fonds 21 EXTRA, het Mondriaan Fonds, de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

4 maart 2023 – 3 september 2023

## Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang

In de groots opgezette familietentoonstelling *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang* vloeiden design, kunst, natuur en techniek samen tot één pijlsnelle ervaring. Je ontdekte de fascinatie voor snelheid, ervaarde de jacht op de milliseconde en beleefde de hoogtijdagen van gestroomlijnd design.

Altijd sneller, altijd beter, altijd mooier. Het design van de minste weerstand, dat is de filosofie van de stroomlijn: een van de belangrijkste ontwerpprincipes van de moderne tijd. Het concept van stroomlijning wordt razend populair in de jaren 30 van de twintigste eeuw. Op de vleugels van nieuwe ontwikkelingen in de wetenschap en industrie maken ontwerpers van de stroomlijn een symbool van de vooruitgang. Vierkante vliegtuigen van hout en textiel worden ranke reuzen van blinkend aluminium. Logge stoomtreinen worden als zilveren kogels. Auto's zijn niet langer paardloze koetsen, maar razen over de nieuwe snelwegen met hun vloeiende, gesloten vorm. En de stroomlijn vorm beperkt zich niet tot uitsluitend voertuigen. Gestroomlijnd design verkoopt, en álles kan gestroomlijnd worden – van strijkijzers tot type-machines. In onze tijd streven we naar gestroomlijnde organisaties en is de droom van ongehinderde snelheid nog steeds terug te zien in de sport.

Deze tentoonstelling vond plaats op maar liefst drie verdiepingen: op de eerste verdieping was de tentoonstelling te zien, op de tweede verdieping kon je zelf aan de slag in het Stroomlijnlab en op de online Derde Verdieping vond je achtergronden bij de thema's.

*Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang* werd samengesteld door conservatoren Tomas van den Heuvel en Timo de Rijk naar een idee van Timo de Rijk en Dick Heijdra. Het tentoonstellingsontwerp werd verzorgd door Pronk Studio. De *design engineers* waren Heijmerink Wagemakers.

Deze tentoonstelling kwam tot stand door steun van het Mondriaan Fonds, Brabant C, het Blockbuster Fonds, het Cultuurfonds dankzij het Ahrend Fonds en dankzij het Tosca Trampoli Fonds, Fonds21, en dankzij de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

5 november 2022 – 12 februari 2023

## PROCESS – Design Drawings from the Rijksmuseum

In deze baanbrekende tentoonstelling kon de bezoeker kennismaken met een verzameling bijzondere ontwerptekeningen uit de collectie van het Rijksmuseum. Voor het eerst waren deze fraaie tekeningen uit de periode 1500-1900 samengebracht en gerangschikt in de verschillende fases van het ontwerpproces. Niet de grote namen van kunstenaars stonden hierbij centraal, maar juist de rol die tekeningen spelen in het vormgeven. Je volgde van dichtbij hoe de ideeën voor allerlei spullen ontstonden, en maakte kennis met de bedenkers, makers en opdrachtgevers ervan. Tekeningen van vazen, stoelen en klokken werden getoond, maar ook van kachels, sleeën en koetsen; van de eerste grove schetsen in potlood tot prachtig uitgewerkte kleurrijke presentaties. De tekeningen in deze tentoonstelling zijn de afgelopen tien jaar door het Rijksmuseum in Amsterdam verzameld. Reinier Baarsen, senior conservator van het Rijksmuseum, legde deze bijzondere verzameling aan, die nu voor het eerst te zien was. De tentoonstelling bood een uniek inzicht in de rol van de tekening in het ontwerpproces, en toonde bovendien de beeldschone resultaten die dit heeft opgeleverd.

De collectie ontwerptekeningen is te danken aan het Decorative Art Fund / Rijksmuseum Fonds en alle particulieren die aan de vorming ervan hebben bijgedragen. De tentoonstelling werd mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds dankzij het Marten Orges Fonds en het Mondriaanfonds, alsmede door de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners. Bij de tentoonstelling verscheen het boek *Process Design Drawings from the Rijksmuseum 1500 – 1900* bij nai010 uitgevers.

De Derde Verdieping toonde tentoonstellingsteksten, uitgebreid beeldmateriaal en een 12-delige videoserie waarin hedendaagse Bossche ontwerpers reflecteren op de rol van de tekening in hun ontwerpproces.

Tentoonstellingsmaker was Reinier Baarsen, het project werd begeleid door Marte Rodenburg namens Design Museum Den Bosch en Iris van Santen namens het Rijksmuseum. Het tentoonstellingsontwerp werd verzorgd door Bart Guldemond met grafische vormgeving door Sean van den Steenhoven.

15 oktober 2022 – 12 maart 2023

## A Digital Nature

De presentatie toonde een selectie van animaties met als thema de digitale natuur: wonderlijke onderwaterwerelden, buitenaardse planten en droomlandschappen met digitale bloemen. Verleidelijke beelden die de toeschouwer ook dwingen om na te denken: zijn we in een tijdperk beland waarin de digitale natuur onderdeel is geworden van de biodiversiteit? Kijken we op eenzelfde manier naar prachtig kleurrijk digitaal koraal als naar de verbleekte riffen in Australië? Zorgt de ervaring van een digitaal ontworpen natuur voor een sterkere band met de fysieke natuur? Het werk van de meest toonaangevende studio's, ontwerpers, beginnende talenten en studenten van kunstacademies van over de hele wereld was zowel uitnodigend als provocerend. In deze presentatie werd de buitenruimte letterlijk het museum binnengehaald. Op digitale mupi's worden we dagelijks overladen met reclameberichten, maar deze schermen kunnen ook gebruikt worden voor een beter doel: je laten inspireren en doen nadenken. De presentatie verving reclame met motion design van wonderlijke onderwaterwerelden, buitenaardse planten en droomlandschappen met digitale bloemen.

Met werk van onder andere: ALANKO+NUOTIO, Tunay Bora, Butt Studio, convivial studio, Chris Golden, Dirk Koy, Jonny Ostrem, Etto Pacoste (Marwan Ai Anaki), Nadia Piet, Timo Lenzen, Ada Sokół Art Lab, Bertran Suris, Angelina Toros, Endless Work, Gao Yang en Andrew Zhandarov.

Deze gratis toegankelijke presentatie was te zien in de Young Design Space en werd gecureerd door het Young Design Team. Het betrof een samenwerking tussen Design Museum Den Bosch en DEMO (een initiatief van Studio Dumber/DEPT®.) De presentatie werd mogelijk gemaakt door Fonds 21 EXTRA en door de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

15 oktober 2022 – 26 februari 2023

## Screenwear – Exploring Digital Fashion

Digitale mode is allang geen sciencefiction meer. Mode die bestaat uit pixels in plaats van textiel maakt voor veel mensen bijna ongemerkt deel uit van het dagelijks leven. Langzaam bewegen we in de richting van het metaverse: de toekomstige virtuele wereld van het internet waarin onze fysieke omgeving gaat fuseren met de digitale. Voor de benodigde digitale kledingkast is er al een groot aanbod: van comfortabele hoody's die je koopt als NFT tot de natuurwetten tartende ontwerpen voor je sociale media. En niet te vergeten: *collectibles* van prominente modehuizen voor in je favoriete game.

In de tentoonstelling *Screenwear – Exploring Digital Fashion* kon je je onderdompelen in deze digitale wereld. De bezoeker kon de nieuwste generatie modeontwerpers ontdekken, oog in oog staan met hyperrealistische digitale modellen en zelf de laatste digitale mode passen voor zijn sociale media. Maar bovenal kon men antwoord krijgen op tal van vragen over digitale mode. Zoals: Wat is het precies en hoe draag je het? Wie geven digitale mode vorm? Wat betekenen deze ontwikkelingen voor de mode-industrie en de samenleving? Kopen we straks allemaal digitale kleding? En willen we dat eigenlijk wel...?

Met werk van o.a. The Diigitals, Auroboros, The Fabricant, Tribute Brand, James Merry, Inès Alpha, Reblika, Frederik Heyman, Institute of Digital Fashion, Harriet Davey, Stacie Ant, SHOWstudio, Tony Murray, Carol Civre, Zeitguised, Studio PMS, Stephy Fung, Scarlett Yang, Mutani, Stefan Kartchev, Code Couture, 4DR Studios i.s.m. Leevi Ikäheimo, Elizaveta Federmesser en Carl Rethman, Hanifa.

Deze tentoonstelling werd samengesteld door Anne-Karlijn van Kesteren, met advies van New Order of Fashion. Het tentoonstellingsontwerp en de grafische vormgeving werden verzorgd door Studio Harm Rensink. Bij deze tentoonstelling verschenen er nieuwe artikelen op de Derde Verdieping Posthuman.

*Screenwear – Exploring Digital Fashion* werd mede mogelijk gemaakt dankzij steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

15 oktober 2022 – 26 februari 2023

## 1:?? – De modellen van Gijs Bakker

De consument ziet vaak enkel het eindproduct als het gaat om design. Maar hoe komt een ontwerper eigenlijk tot een ontwerp? Schetsen, modellen, ontwerptekeningen, materiaalproeven en prototypes vervullen een belangrijke rol binnen het ontwerp-proces. Dit ontwerpproces is goed zichtbaar in het oeuvre van Gijs Bakker. Gijs Bakker (1942) zet samen met zijn vrouw Emmy van Leersum (1930–1984) eind jaren 60 het sieraad als autonome kunstvorm op de kaart. Minder bekend is dat sieraadmaker Bakker ook opgeleid is tot industrieel ontwerper. De ontwerpen van Bakker zijn een zoektocht naar de harmonie tussen vorm en functie. Net als bij zijn sieraadontwerpen zoekt Bakker hiervoor geregeld de grenzen op. Wars van conventies voedt Bakker als zelfstandig ontwerper de industrie met zijn eigenzinnige ontwerpfilosofie. In een tijd waarin deze industrie vanuit de mogelijkheden van de beschikbare machines bepaalde hoe een object eruit zou moeten zien, probeerde hij de ontwerper een meer autonome plaats in te laten nemen.

Design Museum Den Bosch verwierf met steun van Vereniging Rembrandt een belangrijke selectie prototypes en modellen die de zoektocht van Bakker illustreren. Van het koffieservies waarmee Bakker afstudeerde tot het model van een koffieapparaat, van een afwasbol tot het schaalmodel van de in 2022 opnieuw in productie genomen *Levi's Chair*: de getoonde objecten illustreerden de veelzijdigheid van een gedreven ontwerper.

De presentatie werd samengesteld door conservator Anne-Karlijn van Kesteren. Het tentoonstellingsontwerp werd verzorgd door Studio met met. Met dank aan Vereniging Rembrandt.

Deze tentoonstelling werd mede mogelijk gemaakt door de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

15 oktober 2022 – 26 februari 2023

## Artificial Awe

Frank Kolkman ontwerpt op het snijvlak van technologie en het menselijk lichaam; daarom was hij de perfecte kandidaat voor het eerste Stokroos BodyDrift Stipendium. Zijn werk *Artificial Awe* is een poging om sublieme ervaringen te visualiseren en algemeen toegankelijk te maken met behulp van kunstmatige intelligentie. Het is het resultaat van meer dan twee jaar onderzoek naar een maatschappelijke en technologische parallel uit de jaren 60. Destijds werd het heelal geëxploreerd in het kader van de *space race* en de eerste maanlanding, terwijl de innerlijke mens onderzocht werd door de grote populariteit en toegankelijkheid van psychedelische drugs zoals LSD. Zowel de astronauten in de ruimte als de psychonauten die experimenteerden met psychedelica deden uitgebreid verslag van hun bovenzintuiglijke ervaringen, en daaruit blijken verrassende overeenkomsten.

Om deze ervaringen te verbeelden heeft Kolkman samen met interactief ontwerper Thom Kuyt een machinelearning-algoritme toegepast dat woorden kan omzetten in nieuwe afbeeldingen op basis van getrainde datasets uit publieke beeldbanken. De woordelijke beschrijvingen van de abstracte bovenzintuiglijke ervaringen zijn als input gebruikt waarbij het programma min of meer zelf associatieve beelden genereert. Het resultaat is een film die je onderdompelt in een alsmaar veranderend landschap en je meeneemt op een transcendente reis van innerlijke netwerken naar planetaire werelden, of vice versa.

Het Stokroos BodyDrift Stipendium is in 2020 opgericht in samenwerking met Stichting Stokroos en wordt jaarlijks toegekend aan een ontwerper om na te denken over de toekomst van het menselijk lichaam en om nieuw werk te creëren rond het thema Posthuman. Frank Kolkman is de eerste ontvanger van het stipendium.

Deze tentoonstelling werd mede mogelijk gemaakt door de steun van Stichting Stokroos, de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

2 juli 2022 – 26 februari 2023

## De Bossche Tepelvaas

15

Op 12 en 13 maart 2022 verrees in de hal van Design Museum Den Bosch de Tepeltent, waar kunstenaar Natasja Alers gipsafdrukken maakte van de tepels van de bezoekers van het museum. Meer dan 75 mensen gaven zich letterlijk en figuurlijk bloot om bij te dragen aan dit unieke project. Alers heeft die tepelafdrukken verwerkt tot een imposante vaas van meer dan een meter hoog. De vaas bevraagt zowel de toenemende verpreutsing van de maatschappij als de seksualisering van onze beeldcultuur. De Bossche Tepelvaas is gemaakt in opdracht van Design Museum Den Bosch en maakt nu onderdeel uit van de collectie van het museum. De vaas was te zien in de hal van Design Museum Den Bosch; je had geen kaartje nodig om hem te bekijken.

Deze tentoonstelling werd mede mogelijk gemaakt door de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

1 maart 2022 – 1 maart 2023

## Bart Hess – alle films

16

Op de begane grond van het museum waren een jaar lang alle films van Bart Hess te zien. Bart Hess (1984) studeerde aan de Design Academy Eindhoven en beweegt zich op het snijvlak van vormgeving, mode en beeldende kunst. In plaats van tastbare en bruikbare producten te maken, ontwikkelt hij vanuit experimenten concepten die in allerlei media en materialen tot uitdrukking komen. Met name in het begin van zijn carrière deed hij dat vaak via foto's en films in een geheel eigen beeldtaal. Design Museum Den Bosch heeft in de afgelopen jaren alle films van Bart Hess aangekocht voor de collectie. Deze werden op de begane grond gepresenteerd.

Deze tentoonstelling werd mede mogelijk gemaakt door de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

27 oktober 2020 – 8 mei 2023

## Touching Worlds: ontdek de keramiekcollectie

Boven aan de monumentale, gedraaide trap van het museum is een nieuwe vaste collectietentoonstelling te zien. In de komende jaren presenteert Design Museum Den Bosch op deze plek in wisselende samenstelling telkens een aantal belangrijke werken uit de eigen keramiekcollectie.

17

De presentatie *Touching Worlds* bracht twee werelden bij elkaar: die van de grote kunstenaars die begin twintigste eeuw actief waren in Frankrijk, en de keramisten die vanaf eind jaren vijftig aan de Amerikaanse westkust werkten. Aan de linkerkant van de kast zag je werk van Pablo Picasso, Jean Cocteau, Marc Chagall, Raoul Dufy en Lucio Fontana. Aan de rechterkant vond je Amerikaanse keramisten als Kenneth Price, Peter Voulkos, Ron Nagle, Robert Arneson en Adrian Saxe. Tezamen gaven deze werken een beeld van wat *artist ceramics* is komen te heten: het werk van kunstenaars die keramiek inzetten als vorm van artistieke expressie, gelijk aan de verf van een schilder of de steen van een beeldhouwer. De scheidslijn tussen toegepaste kunst (waar keramiek normaal toe gerekend wordt) en beeldende kunst is in deze werken komen te vervallen.

De kast is ontworpen door Peter Hopman van Bureau Lakenvelder in samenwerking met GoGo Plastics. Hij is gemaakt van 100% gerecycled plastic in combinatie met glazen platen. Deze presentatie kwam tot stand met steun van de Vereniging Rembrandt en de Turing Foundation, in het kader van het project 'De kracht van onze Nederlandse collecties'. De conservatoren van deze tentoonstelling waren Fredric Baas en Marte Rodenburg.

*Touching Worlds* werd mede mogelijk gemaakt door de steun van de gemeente 's-Hertogenbosch en onze vrienden en partners.

# Collectie

In 2023 zijn 32 nieuwe objecten toegevoegd aan de collectie van Design Museum Den Bosch. Het collectiegebied Posthuman werd ook in 2023 verder versterkt. Dit collectiegebied, dat de kern van de collectie van het museum moet worden, is continu in beweging en wordt steeds aangescherpt. Vanuit de focus op het menselijk lichaam, voortkomend uit het sieraad, breidt de verzameling zich uit in lijn met het bredere filosofische thema van het posthumanisme. Posthuman concentreert zich daarom ook op design dat ons gangbare modernistische beeld van de mens (een heerser, die design gebruikt als verlengstuk van zijn eigen hand) transformeert, vervangt, decentraliseert of overstijgt.

Dit jaar heeft het museum dankzij de steun van Stichting Stokroos en het Mondriaan Fonds de Posthuman-collectie kunnen aanvullen. Met Stichting Stokroos is in 2020 het Stokroos Bodydrift Stipendium opgericht om jonge talentvolle ontwerpers de kans te geven werk binnen het thema Posthuman te ontwikkelen en te presenteren in het museum. Het gemaakte werk wordt daarna onderdeel van de collectie van Design Museum Den Bosch. In 2023 is het stipendium toegekend aan Loan Favan, die het werk *Tanem Fiuja* heeft geproduceerd. Het Mondriaanfonds heeft bijgedragen aan twee aankopen die de ontwikkeling van draagbare *connected*-technologie belichten: de Google Glass Explore XE en de Xupermask.

Ook in 2023 waren particuliere schenkers belangrijk en droegen zij bij aan de collectie sieraden. Wij zijn hun dan ook dankbaar dat ze erop vertrouwen dat hun zo zorgvuldig gekoesterde verzamelingen bij ons in goede handen zijn.

# Collectie, aankopen & schenkingen uitgelicht

## 18 Octave Rimbart-Rivière, *Crystals and Furs*

2022, theeservies, steengoed

Octave Rimbart-Rivière laat met zijn keramische objecten de grenzen tussen het herkenbare en het onbekende vervagen. Zijn keramiek is sculpturaal maar zeker ook functioneel. Rimbart-Rivière leerde zichzelf keramische technieken en materialen toe te passen en te werken met 3D-software. Het werk van Rimbart-Rivière is een voorbeeld van de zogenaamde DIY-mentaliteit: het uitgangspunt dat je zelf alles kunt maken. De vormtaal van de keramiek is ontstaan uit experimenteel gebruik van 3D-software, waarbij Rimbart-Rivière de computer gebruikt om archetypische vormen van gebruiksgoed te hacken. Met 3D-prints worden gietmallen gemaakt om vervolgens te experimenteren met glazuur, wat leidt tot grillig gevormde, kleurige objecten die lijken op buitenaardse wezens. Het theeservies *Crystal and Furs* verbeeldt een samenkomst van een groep wezens die een optocht houden of aan het flaneren zijn. Rimbart-Rivière wil dat de wezens met hun excessieve vorm en kleur de toeschouwers verbazen en choqueren.

## 19 Loan Favan, *Tanem Fiuja*

**Loan Favan, *Tanem Fiuja***

2023, sieraadproject bestaande uit 6 objecten, 3 video's en 3 korte films, kunststof, metaal, digitale bestanden

Dit project is mede mogelijk gemaakt door Stichting Stokroos

Loan Favan is een kunstenaar en ontwerper uit Nieuw-Caledonië. De rode draad in haar werk vormen de verhalen en tradities van het Pacifisch gebied en de mens van de toekomst. Favan maakte dit werk in het kader van het Stokroos BodyDrift Stipendium 2023.

*Tanem Fiuja*, 'toekomst uitwisselen' in de lokale taal van Vanuatu, onderzoekt het concept van scarificatie in een verre toekomst. Scarificatie, waarbij tekeningen in de huid gekrast, gebrand of uitgesneden worden, wordt van oudsher door verschillende stammen over de hele wereld gebruikt bij overgangsrituelen en om identiteit, sociale status of religieuze overtuigingen aan te geven. Favan vraagt zich in dit project af of toekomstige mensen nog wel deze rituele littekens zullen dragen, welke dieren hen zullen inspireren in hun rituelen en welke buitengewone krachten ze zullen opzoeken. *Tanem Fiuja* is een verzameling speculatieve sieraden en scarificaties en beschrijft een reeks futuristische rituelen waarmee mensen van de toekomst zullen proberen onoverwinnelijk en onsterfelijk te worden.

## 20 will.i.am, Jose Fernandez, *Xupermask*

**will.i.am, Jose Fernandez,  
*Xupermask***

2021, draagbaar object, kunststof

Verworven met steun van het Mondriaan Fonds

Het mondkapje werd tijdens de coronaperiode een alledaagse realiteit en dat bracht diverse uitdagingen met zich mee. Brillenglazen besloegen, telefoon-gesprekken waren slecht verstaanbaar en er waren vragen over de juiste mate van bescherming. Rapper, producer en tech-innovator will.i.am bedacht samen met kostuumontwerper Jose Fernandez het Xupermask-mondmasker voor het tech-bedrijf Honeywell om deze problemen op te lossen. Ze bouwden ventilatoren in, voegden oordopjes en microfoon-tjes toe en pasten een HEPA-filter toe. Om het geheel nog futuristischer te maken werd het masker ook van ledlampjes voorzien. Uiteindelijk werd het een zwaar masker dat niet voldeed aan medische voorschriften en dat je niet mocht dragen op plekken als ziekenhuizen of in vliegtuigen. Het zoeken naar een technische oplossing voor een probleem zonder het probleem goed te onderzoeken, wordt solutionisme genoemd. Het levert vaak een gadget op dat er misschien cool uitziet, maar niet veel toevoegt of verbetert.

## 21 Google Commerce Ltd, *Google Glass Explore XE*

2013, draagbaar object, metaal, kunststof

Verworven met steun van het Mondriaan Fonds

Mensen zijn altijd op zoek geweest naar dingen die we niet kunnen zien. In die zoektocht werden allerlei instrumenten gebruikt, van telescopen om het heelal te bekijken, wichelroedes om water te vinden tot microscopen om onzichtbaar leven te bestuderen. De Google Glass toverde ook een wereld tevoorschijn die in het alledaagse leven onzichtbaar was: de wereld van data. Met de Google Glass konden onder andere je social media, routebeschrijvingen en informatie over mensen die je tegenkwam op een piepklein schermje voor je oog geprojecteerd worden. Al snel ontstonden er echter zorgen over privacy. Vooral de gezichtsherkenning en het feit dat je met de bril beelden kon opnemen, baarde zorgen. In 2015 kondigde Google aan te stoppen met de consumentenversie en in 2019 ontwikkelde het bedrijf de Google Glass Enterprise Edition, de Glass voor bedrijven. Inmiddels heeft Google ook de verkoop van deze editie stopgezet.



# Collectie: aankopen & schenkingen

## 22 Schenking sieraden mevr. Judith Frishman en dhr. Edward van Voolen

S2023.001 t/m S2023.011

In 2023 ontving Design Museum Den Bosch een schenking van 11 sieraden van mevr. Judith Frishman en dhr. Edward van Voolen. Deze schenking omvat sieraden van sieraadmakers als Emmy van Leersum, Georg Dobler en Helen Britton en vormt een waardevolle aanvulling op de reeds bestaande collectie (inter)nationale moderne sieraden van Design Museum Den Bosch. De schenking is een vervolg op de collectie keramiek en sieraden die Design Museum Den Bosch reeds in 2018 mocht ontvangen van voornoemde schenkers. Het museum is hun zeer erkentelijk hiervoor.

## 23 Aankopen

**K2023.002 Koninklijke Mosa B.V.**, theepot, *zonder titel*, ca. 1925, porselein

**K2023.003 Koninklijke Mosa B.V.**, theepot, *zonder titel*, ca. 1925, porselein

**K2023.004 Octave Rimbert Rivière**, theeservies, *Crystals and Furs*, 2022, steengoed, bestaande uit:

**K2023.005 Octave Rimbert Rivière**, theepot, *Crystals and Furs*, 2022, steengoed

**K2023.006 Octave Rimbert Rivière**, object, *Lil' spaceship*, 2022, steengoed

**K2023.007 Octave Rimbert Rivière**, kop (2x), *Swan Cups*, 2022, steengoed

**K2023.008 Jorine Oosterhoff**, vaas, *Bubble Vase*, 2023, aardewerk

**K2023.009 Alex de Witte**, vaas, *Deformed Vase*, 2020, aardewerk

**S2023.013 Loan Favan**, sieraadproject, *Tanem Fiuja*, 2023, bestaande uit:

**S2023.014 Loan Favan**, draagbaar object, *Planem Rus*, 2023, kunststof, metaal

**S2023.015 Loan Favan**, object, *Plasem*, 2023, kunststof, metaal

**S2023.016 Loan Favan**, draagbaar object, *Laef Olbaot*, 2023, kunststof, metaal

**S2023.017 Loan Favan**, object, *Katem*, 2023, kunststof, metaal

**S2023.018 Loan Favan**, draagbaar object, *Bon Bakegen*, 2023, kunststof, metaal

**S2023.019 Loan Favan**, object, *Oltaem*, 2023, kunststof, metaal

**S2023.020 Loan Favan**, film (3x), *Tanem Fiuja*, 2023, digitaal bestand

**S2023.021 Loan Favan**, film (3x), *Tanem Fiuja*, 2023, digitaal bestand

**D2023.001 Google Commerce Ltd**, draagbaar object, *Google Glass Explore XE*, 2013, titanium, kunststof

**D2023.002 will.i.am, Jose Fernandez**, draagbaar object, *Xupermask*, 2021, kunststof

## Schenkingen

**K2023.001 Sigurdur Gudmundsson**, sculptuur, *Bossche bol*, ontwerp 2003 / uitvoering 2009, porselein, schenking EKWC

**S2023.001 Lijsbeth Fernande Teding van Berkhout**, halssieraad, *zonder titel*, ca. 1985, nylon, aluminium, schenking Judith Frishman en Edward van Voolen

**S2023.002 Floor Max**, broche, *Florarium*, 2008, gezwart zilver, schenking Judith Frishman en Edward van Voolen

**S2023.003 Emmy van Leersum**, armband, *Armband [111]*, ontwerp 1977, uitvoering 1982, kunststof, vloeipapier, schenking Judith Frishman en Edward van Voolen

**S2023.004 Hilde Foks**, halssieraad, *zonder titel*, 1987, metaal, lak, schenking Judith Frishman en Edward van Voolen

**S2023.005 Coen Mulder**, broche, *zonder titel*, jaartal onbekend, goud, koper, schenking Judith Frishman en Edward van Voolen

**S2023.006 LAM de Wolf**, halssieraad, *zonder titel*, 1981, textiel, rubber, schenking Judith Frishman en Edward van Voolen

**S2023.007 Georg Dobler**, oorsieraad, *Kubus*, 1986, verguld zilver, schenking Judith Frishman en Edward van Voolen

**S2023.008 Helen Britton**, oorsieraad, *Chandelier flowers*, 2001, zilver, nylon, verf, cultivéparel, schenking Judith Frishman en Edward van Voolen

**S2023.009 Helen Britton**, halssieraad, *Sweet white*, 2002, zilver, verf, kunststof, schenking Judith Frishman en Edward van Voolen

**S2023.010 Carlier Makigawa**, armband, *zonder titel*, 1994, zilver, monel, schenking Judith Frishman en Edward van Voolen

**S2023.011 Georg Dobler**, armband, *zonder titel*, ca. 1996, zilver, schenking Judith Frishman en Edward van Voolen

**S2023.012 Giò Pomodoro**, halssieraad, *zonder titel*, ca. 1965, kunststof, metaal, schenking Didier en Martine Haspeslagh

# Collectie: bruiklenen

24 In 2023 waren in totaal 37 kunstwerken uit de collectie van Design Museum Den Bosch als bruikleen te zien in 8 instellingen in binnen- en buitenland.

**Craft Museum of the CAA**, Hangzhou (China), 30 november - 28 december 2023, sieraden van o.a. Pablo Picasso en Meret Oppenheim (10 stuks)

**De Cacaofabriek**, Helmond (Nederland), 15 oktober - 26 november 2023, grafiek van Paul van Dijk (1 stuk)

**Kunsthalle der Hypo-Kulturstiftung**, München (Duitsland), 3 februari - 27 augustus 2023, sieraad van Gijs Bakker (1 stuk)

**Musée des Arts Décoratifs**, Parijs (Frankrijk), 29 november 2023 - 28 april 2024, draagbaar object van Neri Oxman (1 stuk)

**Museum JAN**, Amstelveen (Nederland), 3 oktober 2023 - 4 februari 2024, draagbaar object van Ted Noten (1 stuk)

**Powerlong Museum**, Shanghai (China), 28 september - 26 oktober 2023, sieraden van o.a. Pablo Picasso en Meret Oppenheim (10 stuks)

**Royal Delft Museum**, Delft (Nederland), 9 oktober 2023 - 19 mei 2024, keramiek van Pablo Picasso (21 stuks)

**Singer Museum**, Laren (Nederland), 17 januari - 7 mei 2023, borden van Kees van Dongen (2 stuks)

1

23 september 2023 - 23 juni 2024

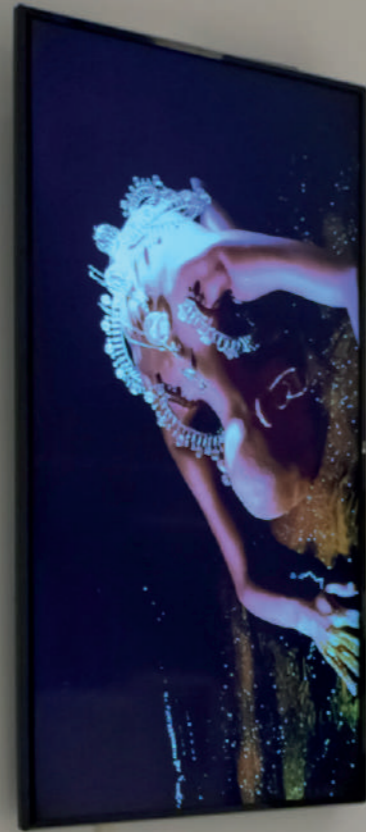
**Loan Favan - Tanem Fiuja**





1

**PLANEM RUS**  
[Illegible text]



2

23 september 2023 - 3 maart 2024

## Mapping Modernity – Moderniteit in kaart



# thuisland



**THUISLAND**  
Nation state and first world war

Landkaarten bepalen de territoria van moderne natiestaten af en fungeren als hun logo, overal zichtbaar en direct herkenbaar. Voor nationalist en diens nationale en politieke grenzen zoveel mogelijk samen te vallen. Als het vaak als belangrijker ervaren wordt dan de staat geen etnische kaarten, die geschiedkundige kenmerken als taal, religie en tradities ruimtelijk blootleggen, een hoofdrol spelen. Minderheden moeten zich naar 'aanpassen' om tot 'hun natie' te mogen horen. Als de eigen nationale identiteit boven die van anderen wordt gesteld terwijl gebiedssoorten elkaar overlappen, ontstaan makkelijk grensconflicten en oorlogen. De Eerste Wereldoorlog leidt tot een ware explosie van nieuwe kaarten, van geschiedkundig vasthouden tot kleinschalige 'propagandakaarten'. Als na die oorlog veelvuldig verdragen uitvervalten kwam etnische kaarten maar opnieuw een hoofdrol spelen vanwege het 'zelfbeschikkingrecht der volkeren', dat de vredesverdragen in Versailles beheert. Landkaarten zijn dus belangrijke instrumenten voor de ruimtelijke vorming van natiestaten én voor het controleren van hun identiteit.

**HOMELAND**  
Nation state and first world war

Maps delineate the territories of modern nation states, acting as their logos: visible everywhere and instantly recognizable. For nationalists, national and political boundaries should overlap as much as possible. If the people are perceived as more important than the state, ethnic maps, which spatially reveal common features such as language, religion, and traditions, play a leading role. Minorities simply need to adapt to belong to 'their' nation. If one party's national identity is placed above that of another, while territorial claims overlap, border conflicts and wars easily arise. The First World War led to a veritable explosion of new maps, from large-scale staff maps to small-scale propaganda maps. After that war, empires fell apart, and ethnic maps once again play a leading role, owing to the 'right of self-determination of peoples', which dominates the peace negotiations at Versailles. Maps are, therefore, important tools for the spatial formation of nation states and for checking their identity.

# maps don't limit it



2



REALITY AS MUCH AS THEY REPRESENT IT  
(Jeremy Crumpton)

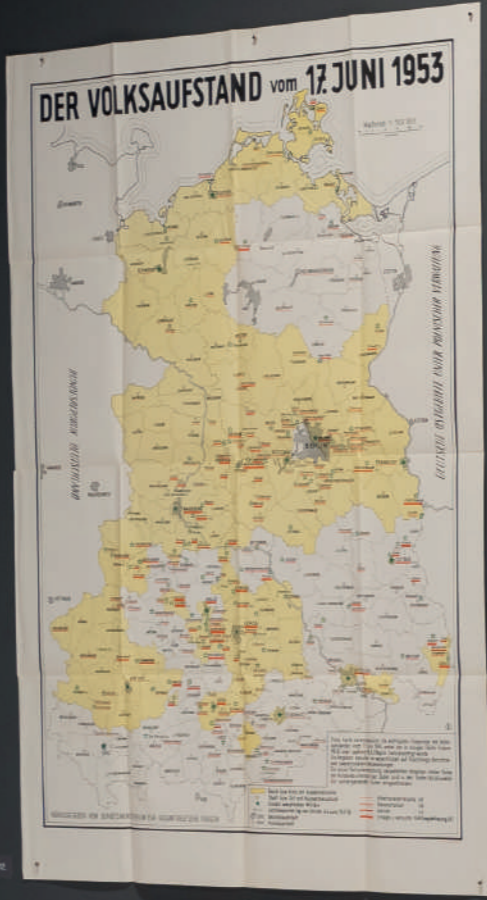
MAPS MAKE REALITY AS MUCH AS THEY REPRESENT IT  
(Jeremy Crumpton)

**Mapping Modernity**  
While in the Design Museum's exhibition, the maps and plans that first glances, this is not a map of the world, but a map of the world as it is seen through the lens of modernity. It is a map of the world as it is seen through the lens of modernity. It is a map of the world as it is seen through the lens of modernity.

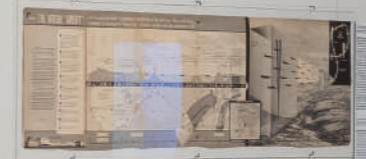
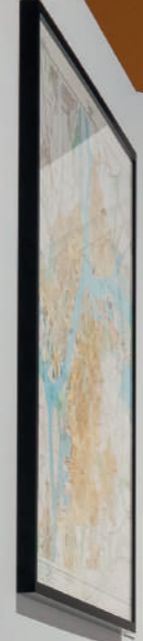
By now, we are all familiar with the map. It is a tool of navigation, a tool of discovery, a tool of control. It is a tool that has shaped the way we see the world, the way we understand the world, the way we interact with the world. It is a tool that has shaped the world as we know it.

Maps are not just tools of navigation, they are tools of power. They are tools that have shaped the way we see the world, the way we understand the world, the way we interact with the world. They are tools that have shaped the world as we know it.

2



blokpolitiek



blokpolitiek



3

19 september 2023 - 23 juni 2024

**Does it do anything  
for me?**





3



3



Young  
Design

4

19 september 2023 – 18 februari 2024

**Ontworpen liefde**







## Ontworpen liefde

*Prinses in de panarie wordt gered door prins op het witte paard, en ze leefden nog lang en gelukkig. We zijn allemaal opgegroeid met verhalen en clichés die ons beeld van de liefde onbewust hebben beïnvloed. Ontworpen liefde onderzoekt deze clichés en laat zien hoe design ons stuurt in het vinden én consumeren van liefde.*

### Maakbaar fenomeen

We denken zelf te kiezen wie en hoe we liefhebben, maar schijn bedriegt. Onze keuzes worden gestuurd en ons beeld van liefde is vanaf onze kinderjaren onbewust geconditioneerd. Dit beeld, grotendeels door onszelf ontworpen, is normatief, berust op ongelijkheid in seks en discrimineert op ras. Dat maakt het gedateerd, sterker nog: het is nooit universeel geweest. Ons beeld van de liefde verandert immers aan de lopende band, niet op de laatste plaats door belangrijke maatschappelijke kwesties en verschuivingen in de publieke opinie. Denk aan de invloed van #MeToo en transwetgeving, sociale vraagstukken als genderdiscriminatie, maar ook nieuwe technologische ontwikkelingen zoals chatGPT en de metaverse. Deze tentoonstelling vindt plaats op een moment dat onze beeldvorming over liefde en de beleving ervan in sneltreinvaart verandert.

### Liefde is...

Op de vraag wat liefde nu daadwerkelijk is, bestaat geen klip-en-klar antwoord. Biologen, antropologen en sociologen zien liefde als biologisch systeem dat bestaat uit verbinding, verliefdheid en lust. Verbinding en lust zijn volgens antropologen universeel, verliefdheid is een construct. Historici duiden liefde op basis van normen, waarden en gebruiken in een bepaalde tijd, de psychologie spreekt over 'een relatie waaruit gevoelens kunnen ontstaan' en filosofen houden er weer andere ideeën op na. Zo stelt Plato in zijn Symposium dat liefde een zoektocht naar je wederhelft is en ziet Heidegger liefde als je volledig overgeven aan de ander, wat deels overeenkomt met het boeddhisme, hindoeïsme, confucianisme en soefisme.

In de tentoonstelling zien we liefde als een biologisch, cultureel én sociaal fenomeen dat bestaat uit drie substantiële onderdelen: verbinding, verliefdheid en lust. Aan de hand van verschillende objecten – die dichtbij aan liefde gelinkt zijn – onderzoekt de tentoonstelling hoe liefde ontworpen, ervaren en geconsumeerd wordt. Maak kennis met de (cultuur)historische achtergrond van de ontwerpen, op welke manier ze zijn ingezet om ons beeld te vormen en hoe ze uiteindelijk als symbool van liefde zijn gaan fungeren.

## Love, designed

*A princess in peril is rescued by a prince on a white horse, and they live happily ever after. We've all grown up with stories and clichés that have unconsciously influenced our image of love. Love, designed explores these stereotypes and shows how design guides the way we both seek and 'consume' love.*

### Changing phenomenon

We like to think that we ourselves choose who and how to love. But appearances can deceive. Our choices are guided and our image of love has been unconsciously conditioned since our childhood. This image, designed largely by ourselves, is normative, rooted in gender inequality and racially discriminating. It is dated and was never actually universal at all. Our idea of love is changing all the time, not least in response to important societal questions and shifts in public opinion. Take the influence of #MeToo, trans legislation and social issues such as gender discrimination. But also new technological developments like chatGPT and the metaverse. This exhibition takes place at a time when our perception and experience of love are changing rapidly.

### Love is...

There's no ready-made answer to the question of what love actually is. Biologists, anthropologists and sociologists see it as a biological system consisting of bonding, intimacy and passion. According to the anthropologists, bonding and passion are universal, while 'falling in love' is a construct. Historians interpret love in terms of the standards, values and customs of a given period, while psychology speaks of 'a relationship from which feelings can arise'. Philosophers have their own ideas too. Plato, for instance, stated in his Symposium that love is the search for your 'other half'. Heidegger saw love as total surrender to the other person, which corresponds to some extent with Buddhism, Hinduism, Confucianism and Sufism.

### Bonding, falling in love and passion

In this exhibition, we approach love as a biological, cultural and social phenomenon based on three substantive elements: bonding, falling in love and passion. We draw on a range of objects that are stereotypically associated with love to explore how it is designed, experienced and consumed. You will discover the cultural-historical background of these designs, how they have been deployed to shape our image of love, and how they ultimately became symbols of it.

5

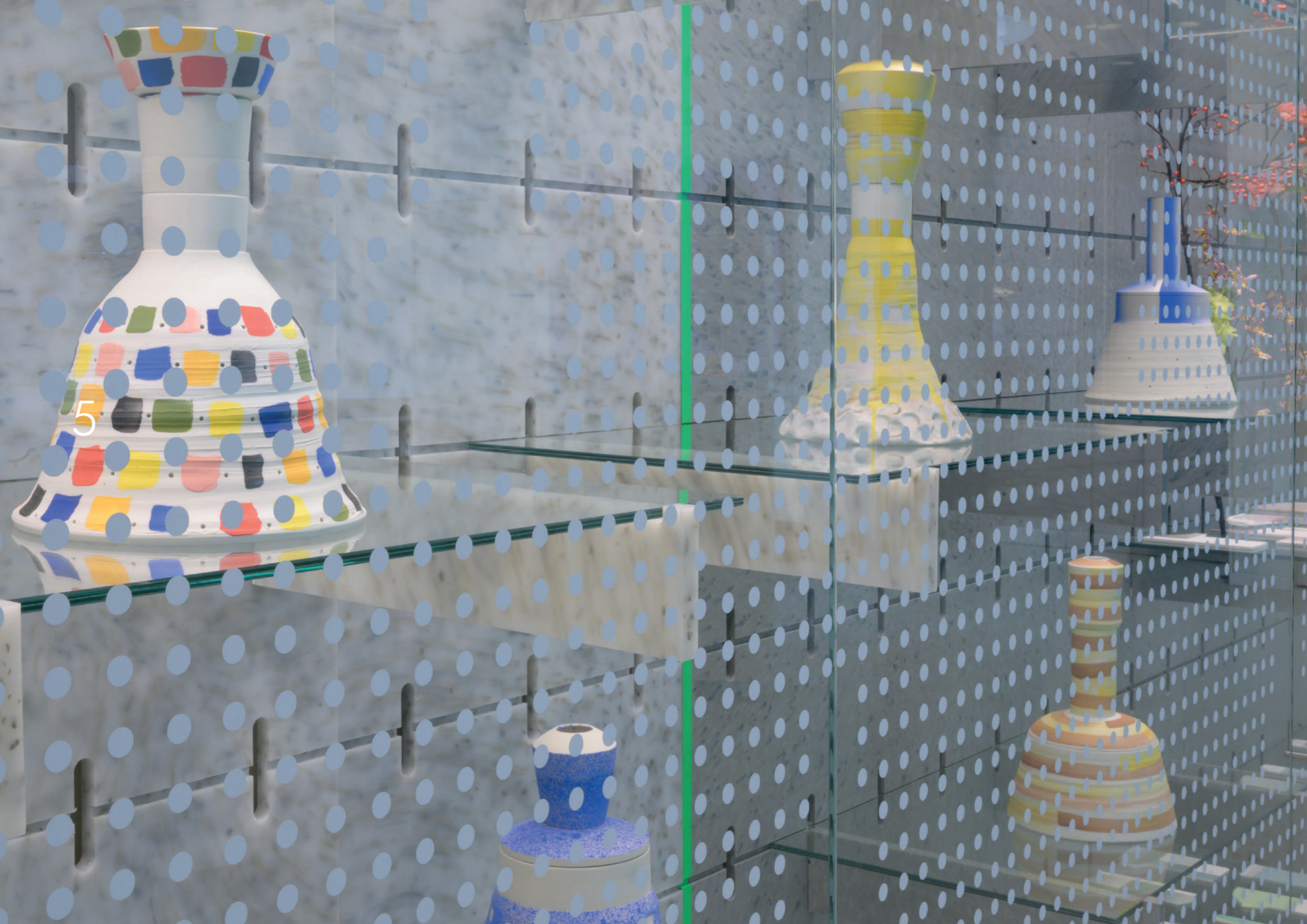
19 september 2023 - 21 januari 2024

**Sigrid Calon - Everyday Tools**



Dit vitruwen is vervaardigd uit gerecyclede kunststof en is geschonken door Peter Houtman van Bureau Lokaalvelder in samenwerking met Gold Plastic.

5



6

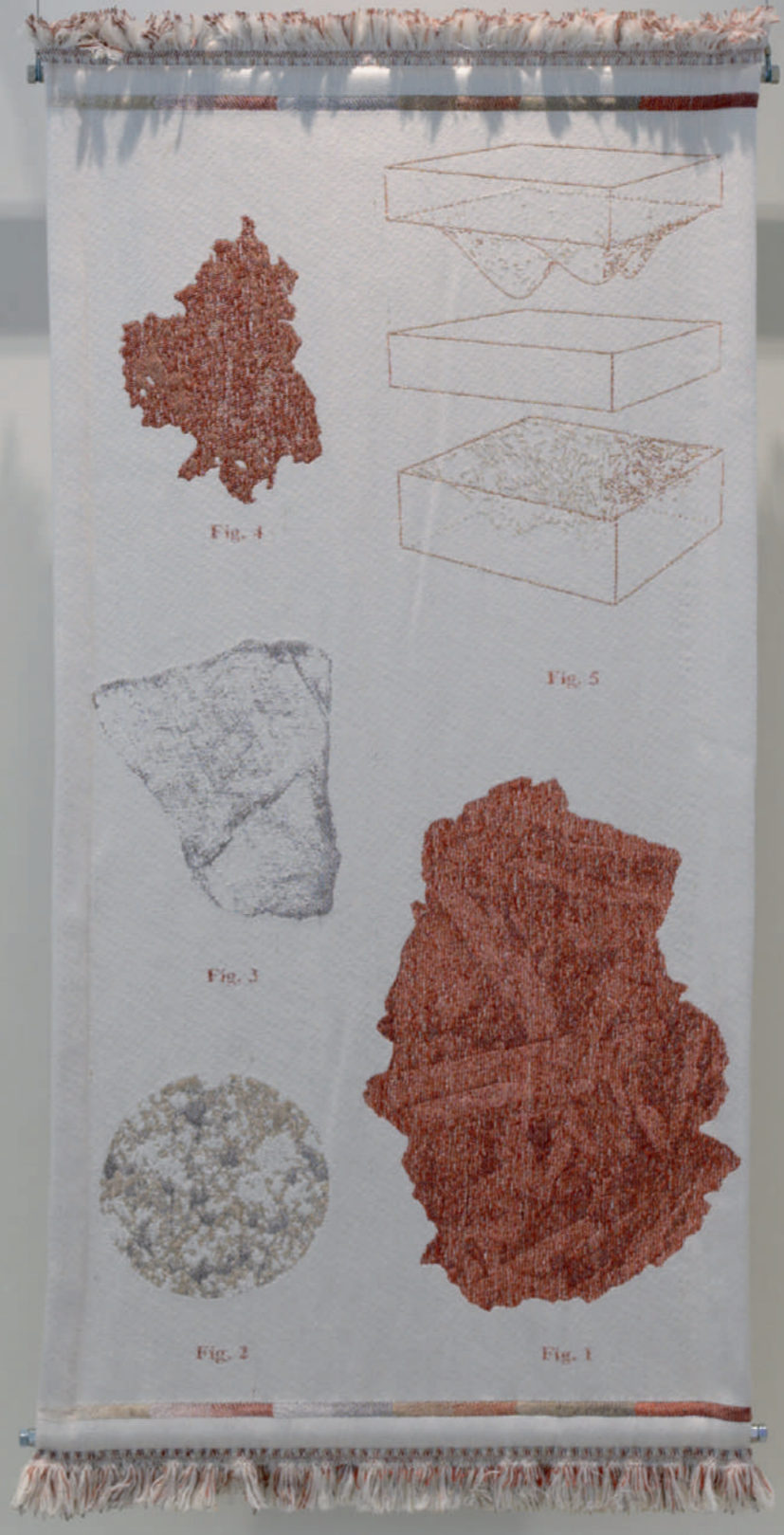
18 juni 2023 - 3 september 2023

**Designprijs 2023**





6



DESCRIPTION

...

7

Te zien vanaf 1 april 2023  
(vaste presentatie)

**Design!**



7



7



8

1 april 2023 - 13 augustus 2023

**Post-Tribal**

**Young  
Design**







9

4 maart 2023 - 3 september 2023

**Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang**







9

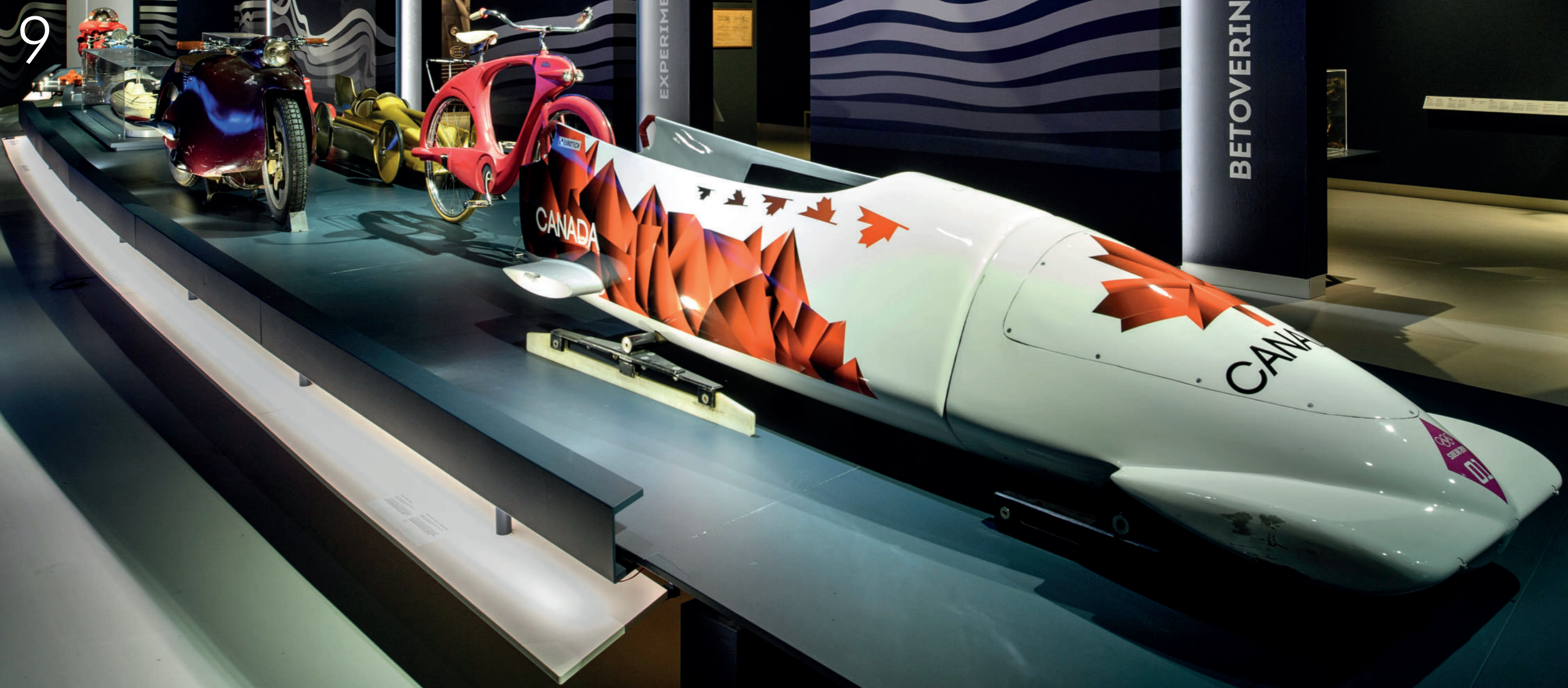
 TU Delft  
 In Summa  
 Altium  
 Hamer  
 TREESING  
 gocycle

 TU Delft

9

EXPERIMENT / EXPERIMENT

BETOVERING / ENCHANTMENT



9



9



10

5 november 2022 - 12 februari 2023

**PROCESS – Design  
Drawings from  
the Rijksmuseum**



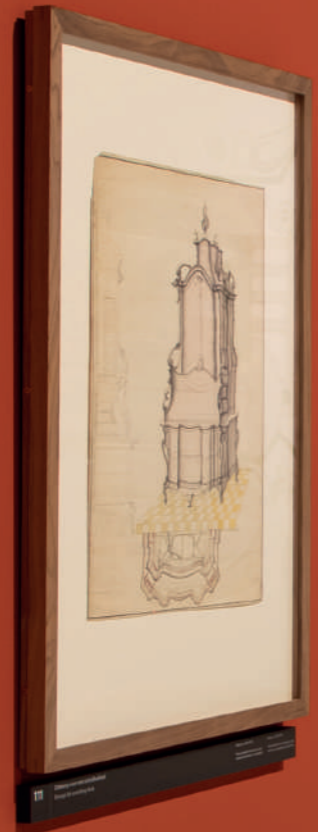
10





109  
b  
Ontwerpen voor een raam met jaloezieën, een stoel en een kabinet  
Designs for a shuttered window frame, a chair and a cabinet

110  
b  
Ontwerpen voor een raam met jaloezieën, een stoel en een kabinet  
Designs for a shuttered window frame, a chair and a cabinet

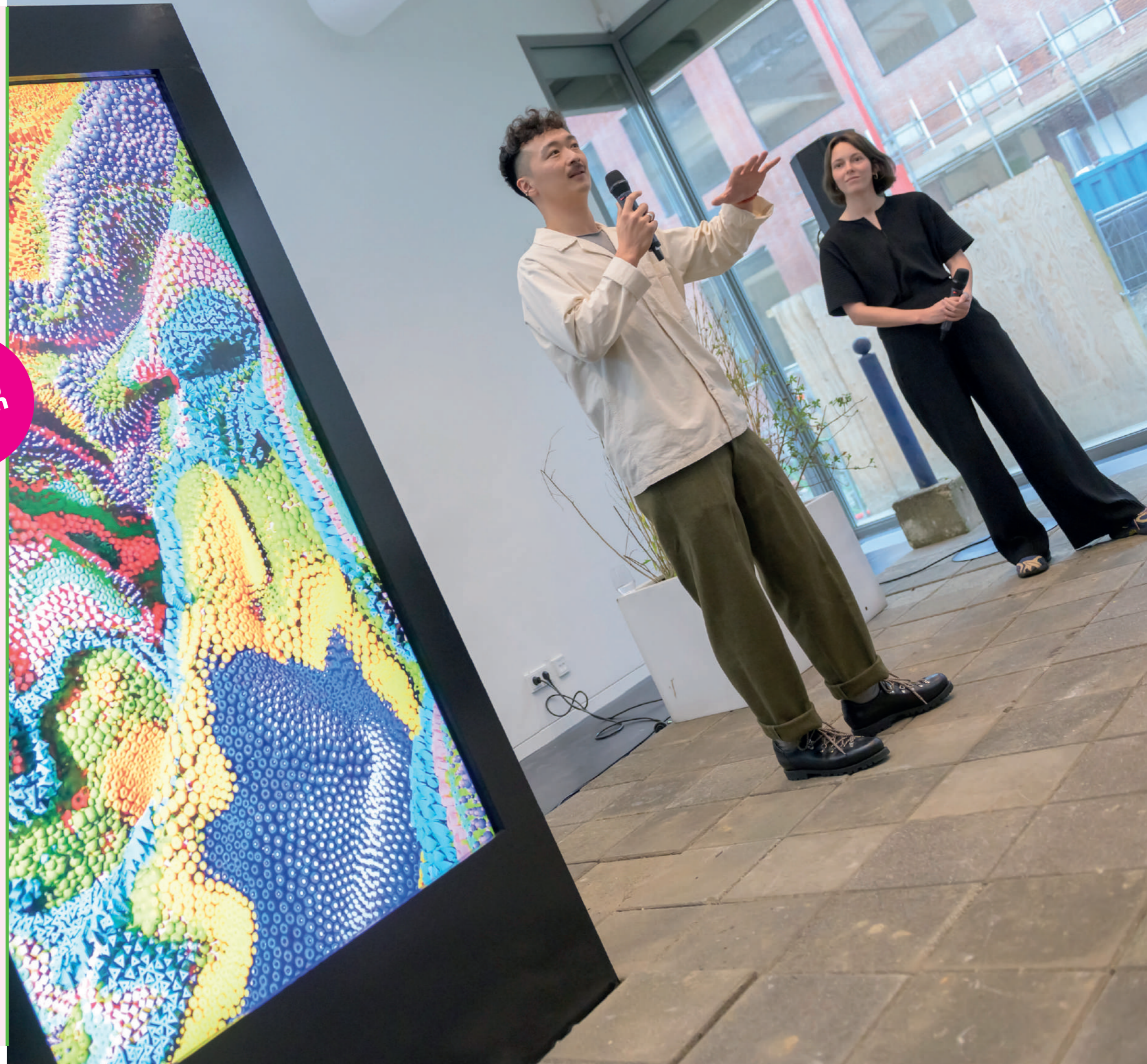


11

15 oktober 2022 - 12 maart 2023

**A Digital Nature**

**Young  
Design**







11

12

15 oktober 2022 - 26 februari 2023

### Screenwear - Exploring Digital Fashion



# SCREENWEAR

## SCREENWEAR EXPLORING DIGITAL FASHION

Het is geen toeval dat de toename van digitaal contact en digitaal werken in de afgelopen jaren zijn weerslag kreeg in de kunst- en designwereld. De mode-industrie in het bijzonder, ontwricht door de pandemie, kwam in een digitale stroomversnelling terecht. Een extra impuls gaf Facebook met de aankondiging van een miljardeninveste in de zogenaamde metaverse: een virtueel universum dat probeert de fysieke leefomgeving samen te brengen met de digitale. Terwijl de g tussen fysiek en digitaal verder vervaagt, worden vezels vervangen pixels. Want ook in deze digitale wereld moeten we ons kleden, met digitale mode. Maar hoe ziet die er precies uit? En hoe draag je het?

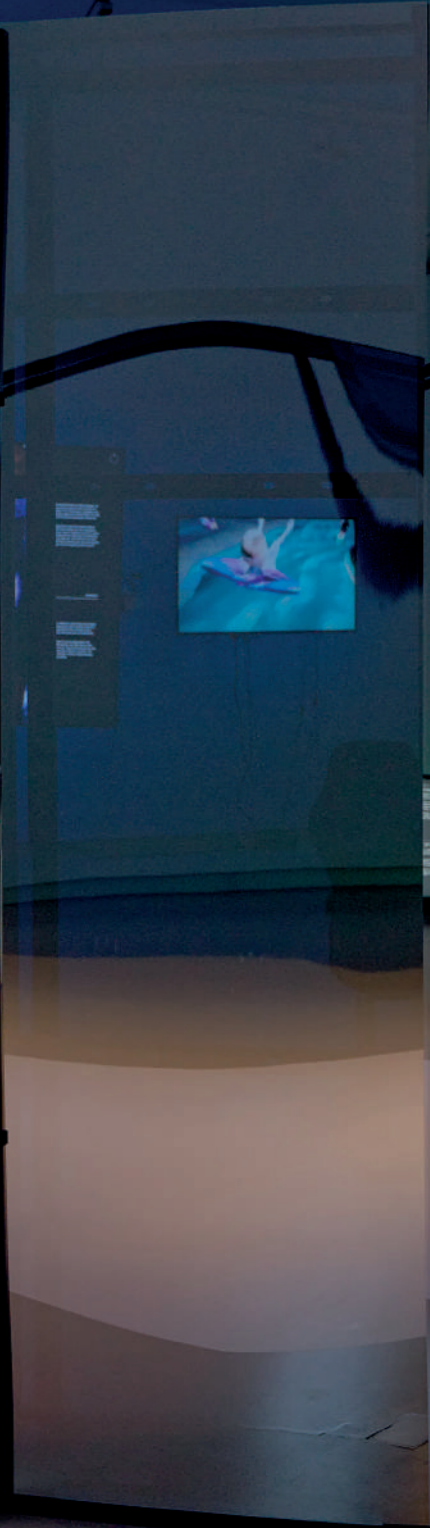
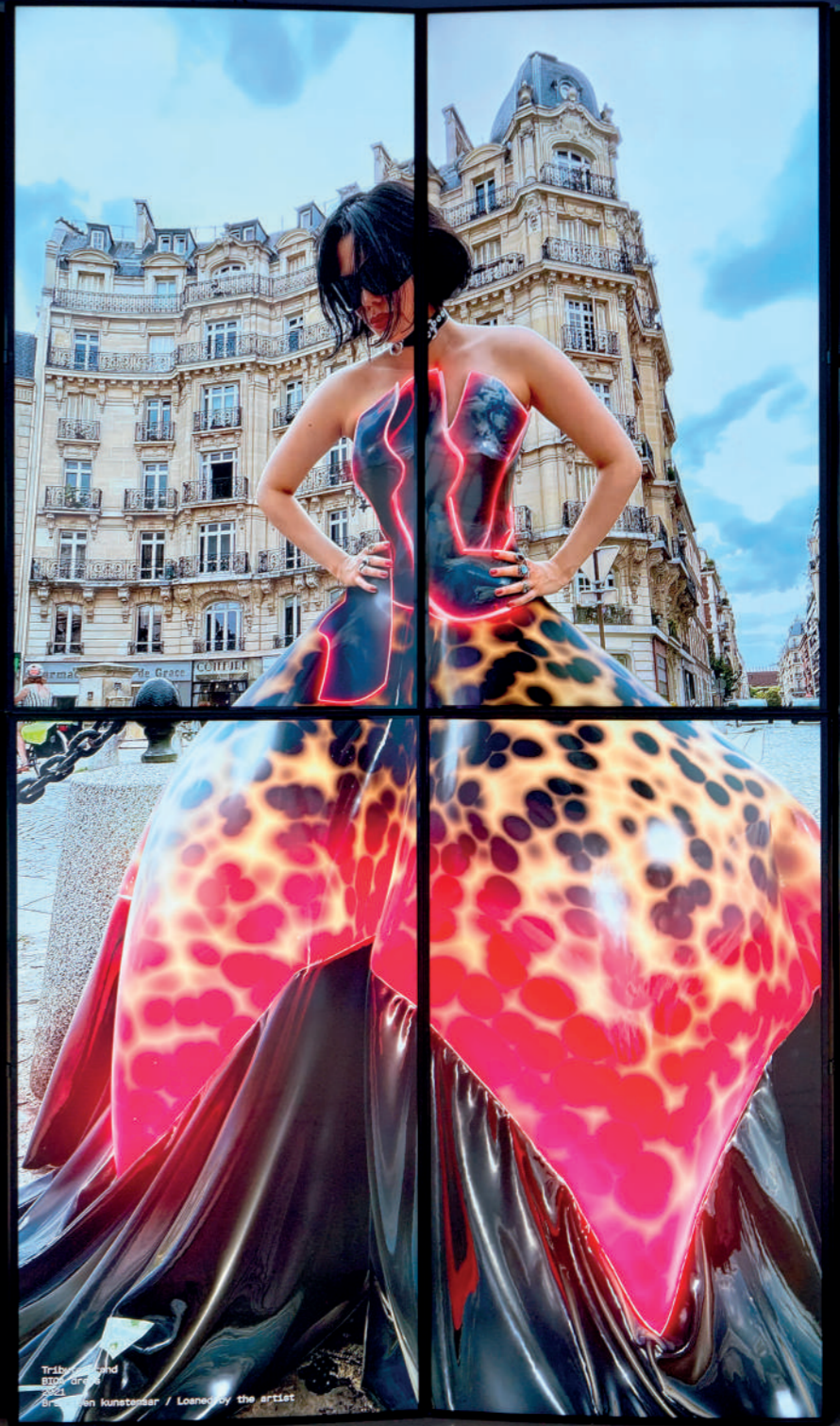
Digitale mode lijkt voor velen een verre toekomst, maar niets is minder waar. Een nieuwe generatie ontwerpers geeft vanachter hun scherm vorm aan digitale modecreaties en avatars die tot leven komen op sociale media en in videogames. *Screenwear - Exploring Digital Fashion* toont de meest uiteenlopende en baanbrekende ontwerpen en geeft zicht op de korte geschiedenis van dit opkomende fenomeen. Van de futuristische modeontwerpen van Auroboros en de digitale collectie van The Fabricant, de eerst non-binaire avatar van de Institute of Digital Fashion tot het hyperrealistische topmodel Shudu: ook in de digitale wereld vertelt de manier waarop je je presenteert alles over wie je bent of wilt zijn.

## SCREENWEAR EXPLORING DIGITAL FASHION

It's no coincidence that the increase in digital working and contact in recent years has been echoed in the world of art and design. Disrupted by the pandemic, the fashion industry in particular has been raising its digital game. Facebook then delivered an additional boost by announcing a multi-billion-dollar investment in the 'metaverse' - the virtual universe that aims to unite our physical living environment with the digital. As the line between physical and digital continues to blur, filters are giving way to pixels. After all, we will still need to dress ourselves in the digital world, and that means digital fashion. But what exactly does that look like? And how do you go about wearing it?

To some, digital fashion might sound like a distant future. But nothing could be further from the truth. A new generation of designers is giving shape to digital fashion creations and avatars on their screens, which are then brought to life on social media and in video games. *Screenwear - Exploring Digital Fashion* presents the most varied and ground-breaking of these designs, while exploring the short history of what is an emerging phenomenon. From the futuristic fashion designs of Auroboros to the digital collections of The Fabricant. And from the first non-binary avatar from the Institute of Digital Fashion to the hyper-realistic supermodel Shudu. In the digital world too, how you present yourself says everything about who you are or who you could or would like to be.

12



Tribute Brand  
Loaned by the artist

Tribute Brand  
Loaned by the artist



13

15 oktober 2022 – 26 februari 2023

**1:?** – De modellen van  
**Gijs Bakker**



13



13



14

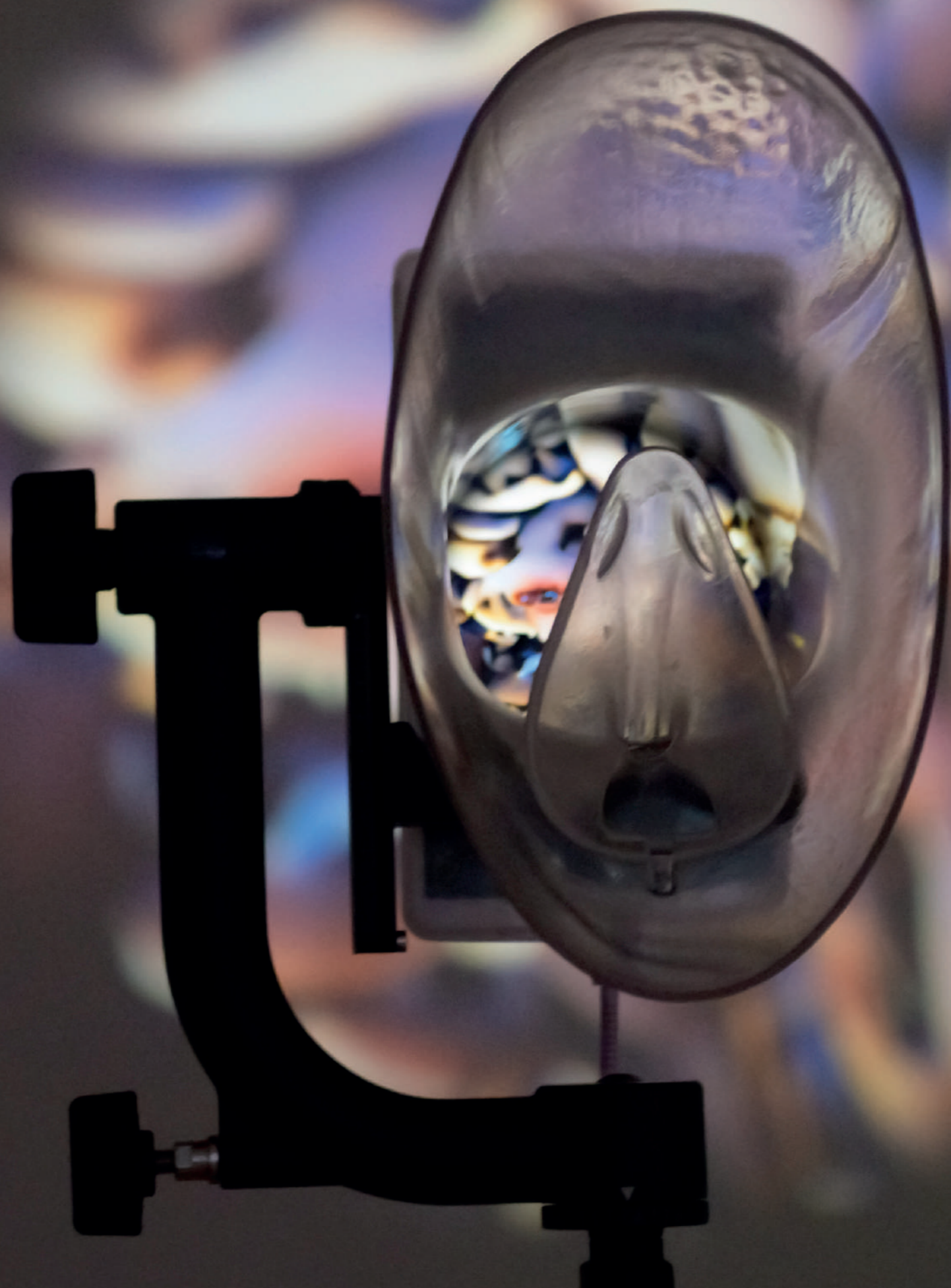
15 oktober 2022 – 26 februari 2023

**Artificial Awe**





14



15

2 juli 2022 - 26 februari 2023

**De Bossche Tepelvaas**



15



15



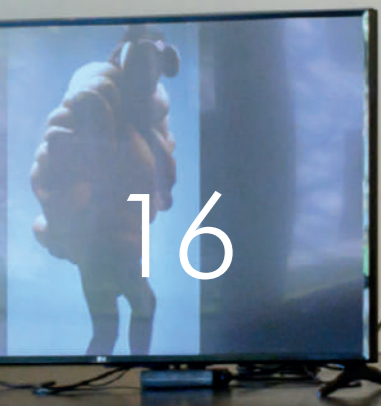
16

1 maart 2022 - 1 maart 2023

**Bart Hess – alle films**



16





17



Kenneth Price (1935-2012)  
E.C. Orange, 1967  
sculptuur, aardewerk  
aangeboden met steun van de Vereniging  
Rembrandt

Kenneth Price (1935-2012)  
Israel Sculpture, 1979  
sculptuur, aardewerk | sculpture, earthenware

Kenneth Price (1935-2012)  
State Cup, 1972/77  
sculptuur, aardewerk | sculpture, earthenware

Kenneth Price is een leerling van Peter Voulton,  
de 'grootvader' van Amerikaanse experimentele  
keramiek. Naar ontwerp van Price werd er  
al in Israël land gepast voor zijn eigen  
productie en succesvolle carrière als een zeer  
meest gesproken Amerikaanse keramist.  
Door Price's keramiek te maken,  
te schenken en te verkopen, heeft hij  
hijzelf een weg naar de beschikbare  
kunstwereld gecreëerd.



18 **Octave Rimbert-Rivière,**  
*Crystals and Furs*

2022, theservies, steengoed



# 19 **Loan Favan, Tanem Fiuja**

2023, sieraadproject bestaande uit 6 objecten,  
3 video's en 3 korte films, kunststof, metaal,  
digitale bestanden



20 **will.i.am, Jose Fernandez,**  
*Xupermask*

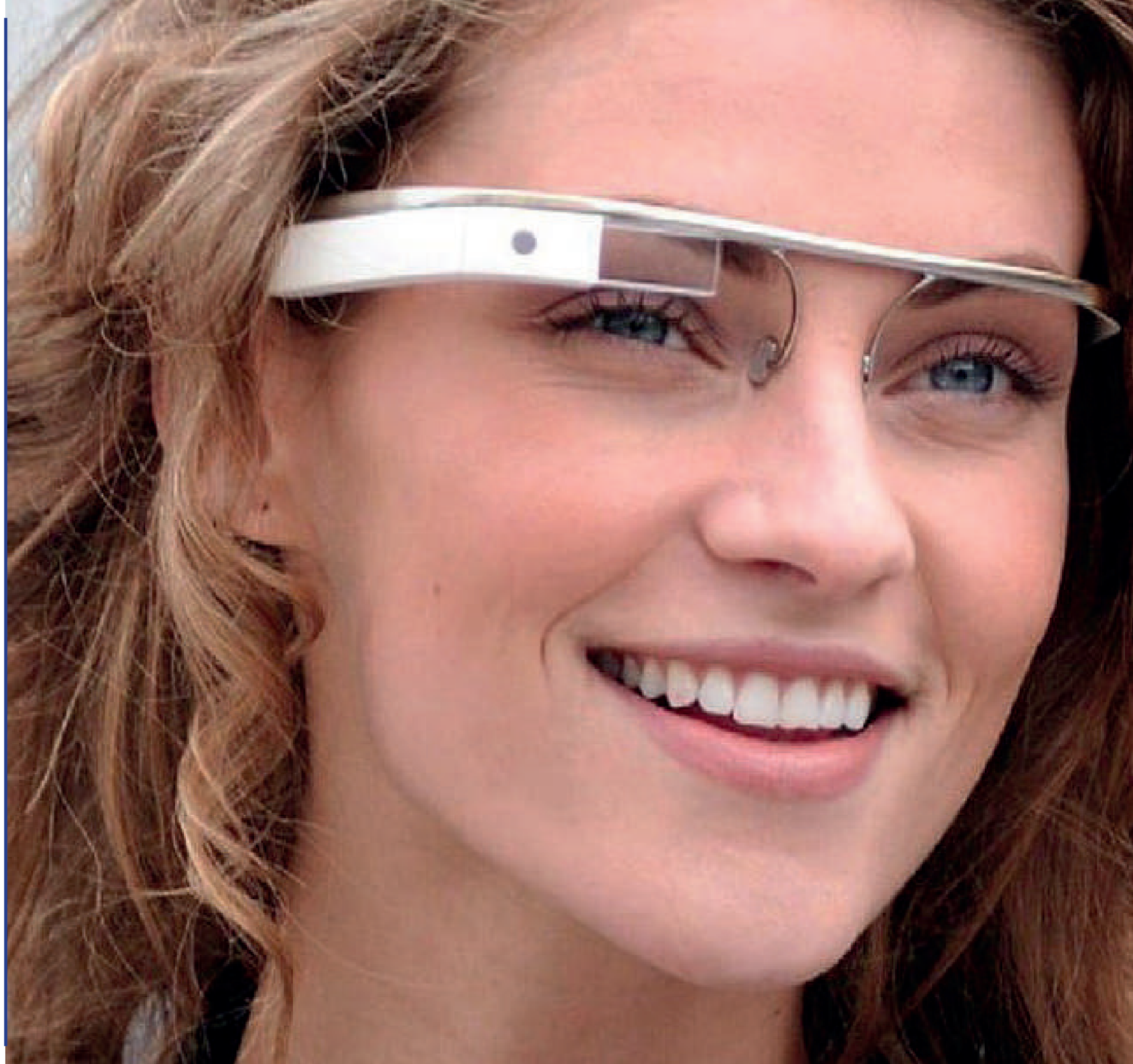
2021, draagbaar object, kunststof  
Verworven met steun van het Mondriaan Fonds



21

**Google Commerce Ltd,**  
*Google Glass Explore XE*

2013, draagbaar object, metaal, kunststof  
Verworven met steun van het Mondriaan Fonds



# Context programming

25 **23 t/m 31 december**

Ontwerp jouw eigen land  
Familiewerkshops — *Mapping Modernity –  
Moderniteit in kaart*

Tijdens de kerstvakantie waren er weer familie-workshops in Design Museum Den Bosch. Families schoven gratis aan bij de workshoptafel in de hal van het museum en ontwierpen hun eigen landkaart. Eerst bezochten ze met de hele familie de tentoonstelling *Mapping Modernity – Moderniteit in kaart*. Daarna gingen ze aan de workshoptafel in de hal aan de slag met het ontwerpen van hun eigen landkaart. Ze tekenden de kaart op papier, een beetje op weg geholpen door het toeval en een handjevol rijst. Alle getekende landkaarten kwamen uiteindelijk naast elkaar te hangen waardoor ze samen een nieuwe wereldkaart vormden.

## Iedere zaterdag en zondag van 11 november t/m 31 december

Gratis instaprondleiding  
Rondleiding — *Mapping Modernity – Moderniteit  
in kaart*

Iedere kaart in de tentoonstelling *Mapping Modernity – Moderniteit in kaart* vertelde een verhaal. Die verhalen staan natuurlijk beschreven in het zaalblad. Maar soms is het ook wel fijn als iemand je meeneemt en je die verhalen vertelt. Daarom waren er ieder weekend gratis instaprondleidingen in *Mapping Modernity – Moderniteit in kaart*. Onder leiding van het een museumdocent ontdekte je de meest bijzondere kaarten en hun verhalen. De instapron-

leiding duurde een half uur, daarna kon je op eigen gelegenheid de tentoonstelling verder verkennen.

## 17 december

*Too late to say sorry?* met James Parnell  
Liefdesles — *Ontworpen liefde*

Waarom vind je de liefde van je leven wel of niet op Tinder? Wat is nou eigenlijk goede seks? Hoe geef je vriendschappen vorm? Je ontdekte het in de serie Liefdeslessen. Iedere maand vertelde een wetenschapper over zijn of haar onderzoek naar de liefde, en kreeg je een stoomcursus op een bepaald liefdesvlak.

In deze in het Engels verzorgde workshop van James Parnell werd de impact besproken van bepaalde tenenkrommende verontschuldiging (bijvoorbeeld 'I'm sorry but...', 'can't you take a joke?') op onze relaties. Een slechte verontschuldiging kan een vriendschap kapotmaken, een gemeenschap ontmantelen of een carrière beëindigen. Waarom en hoe verontschuldigen we ons? Wat kunnen verontschuldiging ons leren over onze eigen waarden en integriteit? Moet je je verontschuldigen voor iets waar je helemaal geen spijt van hebt? Deze vragen kwamen aan bod in deze liefdesles.

Young  
Design

## 12 december

Op naar het hybride museum!  
Kennissessie

Het is een hot topic in de museumwereld: de mogelijkheden die digitalisering biedt om de bezoekerservaring te verrijken, hybride presentatievormen te ontwikkelen en de collectie en archieven online beschikbaar te maken. Maar tegenover de schijnbaar oneindige mogelijkheden staan de vele praktische obstakels die musea tegenkomen in hun streven naar digitalisering. In deze kennissessie deelden experts op dit gebied hun kennis en ervaringen, en gingen we in gesprek over de mogelijkheden én de struikelblokken van hybride presenteren. Met Lilian Stolk van The Hmm, Gianni Antonia van Museum Boijmans Van Beuningen en Maan Leo namens Design Museum Den Bosch. Deze kennissessie was bedoeld voor museum- en erfgoedprofessionals, én voor iedereen die geïnteresseerd is in de toekomst van musea.

## 16 november

SAVED#7: Maggie Saunders  
Lezing en artist talk — *Ontworpen liefde*

In deze in het Engels gegeven lezing deelde designer Maggie Saunders (binnen de context van SAVED) haar bronnen en werkwijze met het publiek. Daarbij kwamen kwesties aan de orde als: Waar vinden jonge designers inspiratie online? Hoe manifesteren hun referenties zich bewust en onbewust in hun praktijk als jonge ontwerper? Hoe inspireert hun favoriete meme hun werk?

Maggie Saunders strippte drie jaar lang professioneel. Ze ervaaarde dat onevenwichtige machtsstructuren, transfobie, seksisme en rassendiscriminatie nog

Young  
Design

steeds vaak voorkomen in stripclubs en de seksindustrie. Dit bracht haar ertoe de traditionele stripclub opnieuw te ontwerpen. Haar project Striptopia is een pop-up stripclub voor millennials die iedereen verwelkomt en de strippers volledige politieke, financiële en lichamelijke autonomie geeft.

## 12 november

Goede muziek voor goede seks met dr. Samira van Bohemen  
Liefdesles — *Ontworpen liefde*

Waarom vind je de liefde van je leven wel of niet op Tinder? Wat is nou eigenlijk goede seks? Hoe geef je vriendschappen vorm? Je ontdekte het in de serie Liefdeslessen. Iedere maand vertelde een wetenschapper over zijn of haar onderzoek naar de liefde, en kreeg je een stoomcursus op een bepaald liefdesvlak.

Wetenschappelijk onderzoek naar seksualiteit richt zich vaak op de 'donkere kanten' van seks, zoals negatieve gezondheidsuitkomsten en risicovol of grensoverschrijdend gedrag. De plezierige kanten van seks blijven hiermee vaak onderbelicht. Dit terwijl deze plezierige kanten de belangrijkste reden zijn om seks te hebben. We zijn toch voornamelijk uit op 'goede seks'! Maar wat is goede seks eigenlijk? Hoe kan je muziek hiervoor inzetten? En welke muziek leent zich hier het beste voor? Deze kwesties kwamen aan de orde in de liefdesles van Samira van Bohemen.

## 3 november

Museumavond

Tijdens de Museumavond op 3 november gooiden Design Museum Den Bosch en Het Noordbrabants Museum de deuren open. Met een gratis programma bomvol muziek, rondleidingen, lezingen en workshops. Je kon je eigen liefdesgedicht schrijven tijdens een workshop, een liefdesbrief op maat laten maken door onze postillon d'amour, meedoen met bijzondere rondleidingen in de tentoonstellingen of dansen in het museum.

## 18 oktober

SAVED #6: Kouros Maghsoudi  
Lezing en artist talk

Waar vinden jonge ontwerpers online inspiratie? Hoe manifesteren hun referenties zich bewust en onbewust in hun praktijk als jonge ontwerper? Hoe inspireert hun favoriete meme hun werk? In deze editie van SAVED deelde multidisciplinaire kunstenaar en ontwerper Kouros Maghsoudi zijn bronnen en werkwijze.

Kouros Maghsoudi (1995) is een in New York gevestigde multidisciplinair kunstenaar en ontwerper die voor NYC Design Week 2021 debuteerde met zijn eigen meubelcollectie genaamd Mehmoon, wat 'bijeekomst' of 'feest' betekent in het Farsi. Deze objecten zijn geïnspireerd op zijn Perzische roots,

maar hebben speelse postmoderne motieven. De aanpak van Kouros is doordrenkt van een onderzoek naar toekomstige culturen, waarbij sporen uit het nachtleven, hedonisme en grootstedelijkheid worden verzameld.

## 14 t/m 22 oktober

Familiewerkshops in de herfstvakantie

Deze herfstvakantie waren er weer familiewerkshops in Design Museum Den Bosch. Families konden gratis aanschuiven bij de workshoptafel in de hal van het museum. Onze museumdocenten stonden klaar om je de ultieme ontwerpuitdaging te geven. Je kon een draai geven aan onze digitale fruitautomaat om te zien voor wie je een ideale sneaker ging ontwerpen. Of je kon aan de slag gaan voor bange ouderen in de winter, hongerige bouwvakkers met haast, verliefde koukleumen in de trein dan wel gevaarlijke bergbeklimmers in het donker. Als je een groep had gekozen, ging je aan de slag met verschillende collagetechnieken om de perfecte sneaker voor hen te ontwerpen.

## 8 oktober

Liefde in tijden van Tinder met  
dr. Elisabeth Timmermans  
Liefdesles — *Ontworpen liefde*

Waarom vind je de liefde van je leven wel of niet op Tinder? Wat is nou eigenlijk goede seks? Hoe geef je vriendschappen vorm? Je ontdekte het in de serie Liefdeslessen. Iedere maand vertelde een wetenschapper over zijn of haar onderzoek naar de liefde, en kreeg je een stoomcursus op een bepaald liefdesvlak.

In deze liefdesles werd dieper ingegaan op de implicaties van online dating, dat sinds de lancering van Tinder in 2012 een enorme opmars kent. Wat doet deze vorm van daten eigenlijk met onze kijk op de liefde? Kan je nog wel de juiste keuze maken als er zó veel keuze is? In hoeverre willen die datingapps eigenlijk dat we de liefde van ons leven tegen het lijf lopen? Klopt het dat ze algoritmes ontwikkelen die ons juist om de tuin proberen te leiden? En hoe behandelen we elkaar eigenlijk op die datingapps?

## 7 oktober

*Designers write*: een gesprek over vormgeving en  
armoede  
Symposium

Wat is de relatie tussen armoede en design? Schrijvende ontwerpers Ritvik Khushu, Toni Wagner en Monja Simon gingen met elkaar het gesprek aan. Uitgangspunt van de gesprekken waren de essays die zij schreven over hun kijk op de relatie tussen design en armoede. In deze tweede jaargang van *Designers write* onderzochten schrijvende ontwerpers gezamenlijk de relatie tussen design en armoede. Dat deden ze door essays te schrijven en met elkaar in gesprek te gaan, begeleid door moderator Aynouk Tan.

Young  
Design

## 26 & 27 augustus

Museumkampioenschap vouwvliegtuigjes gooien!  
*Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang*

Op 26 en 27 augustus vond in Design Museum Den Bosch het Museumkampioenschap vouwvliegtuigjes gooien plaats. Midden in de hal bevond zich een speciale baan waarop iedereen met een zelf gevouwen papieren vliegtuigje een gooi kon doen naar het Museumkampioenschap. Jong of oud, vouwveteraan of jonge gooier, iedereen mocht gratis meedoen. Gooide je het verst? Dan won je een prachtige gouden beker. Wilde je een beetje hulp bij het vouwen van een zo goed mogelijk vliegtuigje? Dat kon! Het hele weekend lang waren er museumdocenten aanwezig die je de fijne kneepjes van het vouwen van supersnelle vliegtuigjes konden leren.

## Iedere zaterdag en zondag van 15 juli t/m 20 augustus

De snelste auto, de beste vis, het mooiste ontwerp  
Familiewerkshops — *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang*

Gedurende de zomervakantie kon je met de hele familie in de voetsporen treden van een heuse stroomlijnontwerper. Na een bezoek aan de tentoonstelling *Sneller, beter, mooier* kon je samen met een museumdocent je eigen pijlsnelle vervoersmiddel vormgeven, zoals een razendsnelle boot, een vliegend dier of een hypermoderne auto. Je maakte je ontwerp met allerlei verschillende materialen die zorgden voor de minste weerstand.

## 12 & 13 augustus

Tattooweekend met HOSTILITYANXIETY  
aka Lecxi Doumer  
*Post-Tribal*

De toonaangevende tattoo-artiest Lecxi Doumer, werkzaam onder de naam HOSTILITYANXIETY, tatoeëerde midden in de tentoonstelling *Post-Tribal* bezoekers van het museum. Dat gebeurde op het speciaal voor dat doel door Noah Cohen ontworpen *Bed of Need*, dat tot stand kwam met steun van het Mondriaan Fonds.

## 21 juni

SAVED #5: LYZZA (*season finale*)  
Lezing en artist talk

Waar vinden jonge ontwerpers online inspiratie? Hoe manifesteren hun referenties zich bewust en onbewust in hun praktijk als jonge ontwerper? Hoe inspireert hun favoriete meme hun werk? In de seizoensfinale van SAVED deelde multidisciplinaire kunstenaar en geluidsontwerper LYZZA haar bronnen en werkwijze. LYZZA (1999) is een in Brazilië geboren en in Nederland gevestigde producer en zangeres. Sinds haar op



Powerplay uit 2017 heeft ze een plek veroverd in de elektronische muziek- en popscene en reisde ze rond om haar artistieke potentie te tonen, waarbij ze onder meer samenwerkte met SHOWstudio en Mugler en de producer was van de door Billboard genomineerde activist en zangeres Emel Mathlouthi.

## 8 juni

The Universe in a Lipstick  
Workshop i.s.m. Current Obsession

In samenwerking met de bekende filosoof, pedagoog en auteur Pravu Mazumdar presenteerde Current Obsession een eendaagse Engelstalige workshop waarin het idee van 'objecten in flux' werd onderzocht. Hoe veranderen voor versiering bedoelde objecten bij de uitwisseling tussen de werelden van de drager en de toeschouwer, en wat zijn de implicaties van die uitwisseling? Door de lineaire verhalen te doorbreken over de manier waarop we over versieringsvoorwerpen denken, bieden we alternatieve manieren om nieuw lichaamsgerelateerd werk te maken.

## 6 juni 2023 t/m 8 juni 2023

N(A)DA  
Presentatie

Studenten New Design & Attitudes van St. Joost School of Art & Design toonden de resultaten van hun ontwerpproces in de hal van Design Museum Den Bosch.

## 6 mei

De fiets van de toekomst  
Kinderworkshop — *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang*

Als samenleving staan we voor een enorme uitdaging om duurzaam met energie om te gaan. De stroomlijn kan ons daarbij helpen. Hoe gestroomlijnder we zijn, hoe minder energie we gebruiken om vooruit te komen. Of je nu loopt, fietst, rijdt of vliegt. Hoe beweeg je snel vooruit in de stad van de toekomst waar geen ruimte meer is voor de auto, en waar vooral fietsen zijn? Hoe ziet de fiets van de toekomst eruit? Hoe vervoer je spullen op die fiets? Kun je met de hele familie op een fiets en kan de hond dan ook nog mee? Hoe kom je droog, netjes en zonder verwaaide haren aan op je werk? Tijdens deze workshops dachten kinderen mee over de fiets van de toekomst en kwamen ze met oplossingen voor de grote ontwerpuitdagingen die daarbij komen kijken.

## 2 & 7 mei

De snelste auto, de beste vis, het mooiste ontwerp  
Kinderworkshops — *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang*  
Tijdens de meivakantie waren er weer kinderworkshops. Samen met een museumdocent bezochten kinderen de tentoonstelling *Sneller, beter, mooier – de*

*vormgeving van de vooruitgang*. In deze tentoonstelling ontdekten ze hoe ontwerpers de wereld al bijna een eeuw lang steeds sneller en gestroomlijnder maken. Na het bezoek aan de tentoonstelling gingen ze samen met een museumdocent aan de slag in het stroomlijnlab. Als een echte ontwerper gingen ze hun eigen pijlsnelle vervoersmiddel vormgeven. Denk hierbij aan bijvoorbeeld een razendsnelle boot, een vliegend dier of een hypermoderne auto. Ze maakten hun ontwerp met allerlei verschillende materialen die zorgen voor de minste weerstand.

## 21 april 2023

Museumavond  
Tijdens de Museumavond gooiden Design Museum Den Bosch en Het Noordbrabants Museum wederom gratis de deuren open. Met een programma bomvol muziek, dans, rondleidingen, *talks* en workshops. Je kon je eigen sieraden maken met *hot glue*, bieden op een kunstveiling door jonge Brabantse makers, meedoen met bijzondere rondleidingen in de tentoonstellingen, je eigen zeefdruk maken of dansen in de museumzalen.

## 16 april

Wie is de snelste onder water? Met Werner de Gier  
Familiecollege — *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang*

Bij dit college kon de hele familie in het diepe duiken met marien bioloog Werner de Gier van Naturalis. Werner is expert op het gebied van dieren die in zee leven. Aan de hand van echte schelpen, objecten uit de tentoonstelling en opdrachten voor de hele familie kwamen families meer te weten over de snelste (en langzaamste!) dieren van de zee. Tijdens de familiecolleges was iedere groep met verschillende leeftijden welkom. Ze hoefden niet de hele tijd te luisteren: ze deden ook kleine ontwerp opdrachten, dachten samen na over de onderwerpen en praatten mee.

## 3 april

SAVED #3: Giuliano Bolivar  
Lezing en artist talk — *Post-Tribal*

Waar vinden jonge ontwerpers online inspiratie? Hoe manifesteren hun referenties zich bewust en onbewust in hun praktijk als jonge ontwerper? Hoe inspireert hun favoriete meme hun werk? Voor de derde (Engelstalige) editie van SAVED mochten we Giuliano Bolivar verwelkomen, wiens werk deel uitmaakte van de tentoonstelling *Post-Tribal*. Bolivar is een multidisciplinaire kunstenaar en ontwerper die werkt op het gebied van tattoo, mode, illustratie en grafisch ontwerp. In het commerciële en vrije werk heeft de Hondurese, in Colombia opgegroeide en in Nederland gevestigde kunstenaar en ontwerper een unieke stijl verworven die zowel etherisch als gevaarlijk is en doordrenkt met een gevoel van donkere romantiek en engelachtige motieven.

## 26 maart

De fiets van de toekomst

Kinderworkshop — *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang*

Als samenleving staan we voor een enorme uitdaging om duurzaam met energie om te gaan. De stroomlijn kan ons daarbij helpen. Hoe gestroomlijnder we zijn, hoe minder energie we gebruiken om vooruit te komen. Of je nu loopt, fietst, rijdt of vliegt. Hoe beweeg je snel vooruit in de stad van de toekomst waar geen ruimte meer is voor de auto en waar vooral fietsen zijn? Hoe ziet de fiets van de toekomst eruit? Hoe vervoer je spullen op die fiets? Kun je met de hele familie op een fiets en kan de hond dan ook nog mee? Hoe kom je droog, netjes en zonder verwaarde haren aan op je werk? Tijdens deze workshops dachten kinderen mee over de fiets van de toekomst en kwamen ze met oplossingen voor de grote ontwerpuitdagingen die daarbij komen kijken.

## 8 maart

SAVED #2: Shayli Harrison  
Lezing en artist talk — *Screenwear – Exploring Digital Fashion*

Young Design

Waar vinden jonge ontwerpers online inspiratie? Hoe manifesteren hun referenties zich bewust en onbewust in hun praktijk als jonge ontwerper? Hoe inspireert hun favoriete meme hun werk? Voor de tweede editie van SAVED was Shayli Harrison te gast. Sinds Shayli in 2018 afstudeerde aan de prestigieuze modeopleiding van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen is Shayli medeoprichter van Mutani, waarvan werk te zien was in onze tentoonstelling *Screenwear – Exploring Digital Fashion*. Mutani is een digitaal ontwerpplatform dat de belangrijkste bron wil zijn voor buitengewoon vernieuwende mode in de cyberscene. Het platform brengt de meest radicale modeontwerpers en digitale makers van onze tijd samen.

## 26 februari

Digital Clothing Design in CLO 3D door dis\_placed  
Workshop en rondleiding — *Screenwear – Exploring Digital Fashion*

Hoe wordt digitale kleding eigenlijk gemaakt? Welke mogelijkheden zijn er in een digitale omgeving die je niet hebt in de fysieke wereld als het aankomt op kledingontwerp? Tijdens dit programma kreeg je antwoord op deze vragen en meer door zelf aan de slag te gaan met het ontwerpen van digitale kleding in het Digitaal Atelier van Huis73. Tijdens deze workshop kreeg je van Giancarlo Pazzanese van dis\_placed, wiens werk deel uitmaakt van *Screenwear – Exploring Digital Fashion*, de basics uitgelegd van CLO 3D. Dit is een softwareprogramma waarmee je in een gebruiksvriendelijke interface digitaal kleding kan ontwerpen op een snelle en probleemloze manier.

## 27 januari

De rol van de tekenkunst in de toegepaste kunsten  
Symposium — *PROCESS – Design Drawings from the Rijksmuseum*

De sectie toegepaste kunst en historische interieurs van de Onderzoeksschool Kunstgeschiedenis organiseerde dit jaar haar sectiedag in samenwerking met Design Museum Den Bosch. Deze dag schonk aandacht aan de rol van de tekenkunst in de toegepaste kunsten.

Sprekers: Reinier Baarsen (Universiteit Leiden / Rijksmuseum Amsterdam), Eveline Deneer (Universiteit Utrecht), Bart Guldmond (Studio Bart Guldmond), Virginie d'Haene (Museum Plantin-Moretus), Jan Willem Hoftijzer (Technische Universiteit Delft), Suzanne van Leeuwen (Rijksmuseum, Amsterdam), Daantje Meuwissen (Vrije Universiteit Amsterdam) en Timo de Rijk (Design Museum Den Bosch)

## 3 & 5 januari

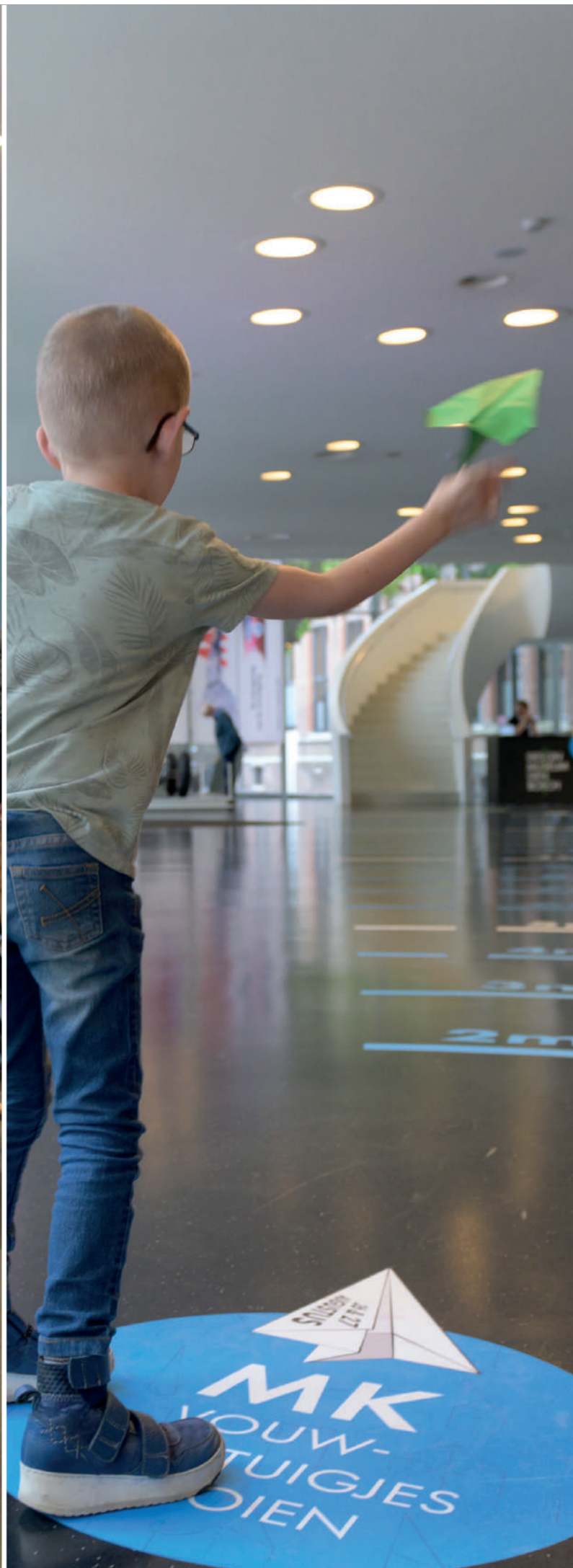
Modestudio voor jouw digitale avatar  
Kinderworkshops — *Screenwear – Exploring Digital Fashion*

In de tentoonstelling *Screenwear – Exploring Digital Fashion* waren allemaal soorten digitale mode te zien. De outfits werden voornamelijk gedragen door modellen. Hoe tof zou het zijn om elke dag digitaal je eigen outfit uit te kiezen? In de ontwerpstudio van het museum gingen kinderen samen met een museumdocent een outfit voor hun eigen avatar ontwerpen en maken. Eerst werd er gezamenlijk in de tentoonstelling gekeken wat digitale mode is en hoe een avatar eruit kan zien. Daarna gingen de kinderen zelf aan de slag om een outfit voor hun avatar te creëren. Ze konden kiezen uit veel verschillende materialen, die gecombineerd konden worden tot een perfecte outfit. De museumdocenten hielpen de kinderen tijdens de workshop om samen tot een verrassend eindresultaat te komen.









# Educatie

## 26

Het educatieaanbod van Design Museum Den Bosch vormt een integraal onderdeel van de programmering van het museum. Om deze reden is er aanbod voor alle onderwijsdoelgroepen (primair onderwijs, vmbo, havo/vwo, mbo, hbo en wo). Het aanbod ontwikkelt zich bij al deze doelgroepen langs de lijnen kennis-maken, verdiepen en borgen. Door in gesprek te gaan met leerlingen, studenten en docenten sluiten we aan bij de verschillende behoeften. Dit resulteert in een afwisselend aanbod: van een museumbezoek waarin zij het ontwerpproces aan de hand van onderzoekend en ontwerpend leren zelf doorlopen, tot museumlessen in de klas of online aanbod dat zelfstandig door docenten te gebruiken is. In 2023 ontvingen we vele leerlingen en studenten die deelnamen aan onze designworkouts, waarin wij hen op een interactieve manier, door gebruik te maken van 'visible thinking routines', lieten ervaren dat zij de gebruikers én de vormgevers zijn van de toekomst.

Afgelopen jaar hebben we gewerkt aan verankering van het museumbezoek in het curriculum van de onderwijsinstellingen waar we mee samenwerken. De in 2023 geopende permanente tentoonstelling *Design!* heeft ons volop kansen gegeven. De continuïteit van een blijvende tentoonstelling biedt een solide basis voor een vast onderwijsaanbod dat, afhankelijk van verschillende onderwijsdoelgroepen, aangevuld kan worden met educatieprogramma's bij wisselende tentoonstellingen. Doel is om de leerlingen en studenten een actieve rol te geven. We nodigen hen uit om in gesprek te gaan en met een hernieuwde blik naar design te kijken en de artistieke waarde te koppelen aan de gebruikerskant en de maatschappelijke betekenis van design.

Hiermee biedt Design Museum Den Bosch een passend programma voor elke doelgroep, van een eerste kennismaking met design tot een verdiepend aanbod waar steeds de verbinding wordt gemaakt tussen design, maatschappij en de leefwereld van jongeren.

Hierbij uitgelicht een aantal educatie-projecten waar we in 2023 aan gewerkt hebben:

### Klassenexpo & Cultuurroute

Voor Huis73 Den Bosch ontwikkelden we een nieuw programma voor groep 5 t/m 6: klassenexpo. Basisschoolleerlingen ontdekken in twee lessen wat er allemaal komt kijken bij het maken van een tentoonstelling. De eerste les vindt plaats in het museum: leerlingen voeren opdrachten uit in de tentoonstelling *Design!* en werken aan een ontwerp-opdracht in de studio. Tijdens de tweede les komt de museumdocent op bezoek in de klas en ontwerpen ze gezamenlijk een expositie in de klas voor alle leerlingen van de school. Voor de leerlingen uit groep 7 en 8 die deelnemen aan de Bossche cultuur- en leesroute is er een nieuwe designworkout ontwikkeld bij de vaste presentatie *Design!*.

### Hello Designer

In het voorjaar werd het online platform Hello Designer gelanceerd: een online platform voor mbo-studenten die van plan zijn om na hun opleiding als ontwerper aan de slag te gaan. Door kennis te maken met uiteenlopende ontwerpers middels videoportretten en andere content krijgen zij een inkijkje in de ontwerpwereld waar zij zelf onderdeel van uit (gaan) maken. Vanuit een nauwe samenwerking met betrokken docenten werd duidelijk op welke manier het museum een aanvulling kan bieden op mbo-designonderwijs. Door een projectteam, samengesteld uit museummedewerkers en freelancespecialisten, is er een nieuwe website gebouwd. Er zijn relevante ontwerpers gezocht en geselecteerd, gekoppeld aan de thematiek van de permanente tentoonstelling *Design!*. Verschillende opleidingen uit de regio maken enthousiast gebruik van het nieuwe aanbod en integreren de website in lessen of projecten. Het nieuwe platform wordt tevens gekoppeld aan een museumbezoek met designworkout.

### Samenwerkingsprojecten

In juni boden we ruimte aan studenten van St. Joost School of Art & Design, New Design & Attitudes. Zij presenteerden in een tentoonstelling hun ontwerp-proces in de hal van Design Museum Den Bosch. St. Joost School of Art & Design maakt onderdeel uit van Avans Hogeschool. Studenten worden voorbereid op een beroep in de wereld van kunst, design en de creatieve industrie. Het museum draagt in deze nieuwe samenwerking bij aan een buitenschoolse opdracht en is zo onderdeel van het curriculum van de school.

### Buiten onderwijsverband

Om ook (jonge) bezoekers die niet in onderwijsverband het museum bezoeken te bereiken zijn we gestart met een buitenschools aanbod. In

samenwerking met organisaties uit 's-Hertogenbosch zoals PowerUp073 en de kinderopvang ontwikkelden we een speciaal programma op maat. Sommige activiteiten vonden buiten het museum plaats zoals het SKEER-festival voor jongeren in september waar Design Museum Den Bosch een programmaonderdeel verzorgde in de vorm van een workshop op de markt. Voor families organiseerden we tijdens schoolvakanties inloopworkshops. De inhoud van de workshop verschilde per vakantie en sloot aan bij de wisselende tentoonstellingen.

Voor volwassenen boden we bij de tentoonstelling *Mapping Modernity – Moderniteit in kaart* 80 instapronleidingen aan. De gratis rondleidingen in het weekend boden een welkome introductie, waarna men de tentoonstelling op eigen gelegenheid verder kon ontdekken. Al deze activiteiten zijn georganiseerd om het museum toegankelijk, beschikbaar en uitnodigend te maken voor wie museumbezoek niet vanzelfsprekend is.

### Aantallen

Schoolbezoek	2020	2021	2022	2023
• primair onderwijs	16	42	543	1.426
• voortgezet onderwijs	616	476	4.000	2.189
• mbo	477	733	1.276	797
• hbo/wo	71	446	291	460
• docenten	59	95	522	476
• museumeducatie op locatie				489
<b>Totaal</b>	<b>1.239</b>	<b>1.792</b>	<b>6.724</b>	<b>5.837</b>

Afgelopen jaar hebben we de focus gelegd op het primair onderwijs omdat het aantal leerlingen dat het museum bezocht veel te laag was. Door in gesprek te gaan met cultuurmakelaars van Huis73 (in Den Bosch) en van o.a. Cultuurbox, Cultuurpunt Altena en Plaza Cultura (in de regio) hebben we ervoor gezorgd dat vraag en aanbod weer goed op elkaar zijn afgestemd. Er is nieuw aanbod ontwikkeld speciaal voor de groepen 5 t/m 8. De eerste resultaten hiervan zijn zichtbaar in de jaarcijfers en de verwachting is dat dit in 2024 verder zal stijgen. De aantallen van het voortgezet onderwijs zijn juist gedaald. Een van de redenen is dat alle vmbo-pilotklassen die in 2022 gratis deelnamen aan het Club Zien-programma nog niet het gewenste herhaalbezoek hebben opgeleverd. Wat betreft de mbo-student wordt de focus verbreed van studenten die een ontwerp-/maakopleiding volgen naar 'mbo breed' als onderdeel van de burgerschapslessen. We leggen ons toe op een duurzame samenwerking met mbo's uit de vijf grootste steden van Brabant (BrabantStad) om de komende jaren een groeiend aantal studenten te ontvangen. Het bezoek van hbo- en wo-opleidingen is iets gestegen. We merken dat onderwijsinstellingen op de hoogte zijn van ons aanbod en bijvoorbeeld bereid waren om vanuit Groningen, Leiden en Amsterdam naar ons museum af te reizen om de tentoonstelling *Mapping Modernity – Moderniteit in*

## 27

*kaart* te bezoeken. Verder zijn er contacten uitgezet met hbo-opleidingen om te investeren in duurzame samenwerkingen, zoals met Fontys-Pabo in Den Bosch en Docentenopleiding Beeldende Kunst en Vormgeving in Tilburg. Zo zijn we opdrachtgever geworden en nemen hbo-studenten meerdere weken deel aan ons educatieaanbod; op die manier krijgen onze programma's een minder vrijblijvend karakter dan slechts een eenmalig museumbezoek.

# Young Design

Design Museum Den Bosch heeft de ambitie om hét designmuseum van Nederland te zijn. Sinds het zijn koers aanscherpte naar design heeft het museum zich ontwikkeld tot een relevant en breed toegankelijke presentatieplek binnen het culturele veld. Het museum heeft zichzelf met een aantal spraakmakende exposities niet alleen landelijk maar ook internationaal op de kaart gezet. In korte tijd is het uitgegroeid tot een plek met een open uitstraling en een gedurfde, maatschappelijk relevante programmering. De bezoekersaantallen maakten een belangrijke groei door, maar ook de samenstelling van het publiek veranderde mee en werd breder. Het design-educatieprogramma gooit hoge ogen bij het lokale en landelijke onderwijsveld en bereikt jaarlijks duizenden leerlingen en studenten. In de komende jaren wordt deze transitie verder doorgezet. Het museum wil een aantal wezenlijke veranderingen teweegbrengen in organisatie, programma en publiek, waardoor we eind 2024 niet alleen hét Nederlandse designmuseum zijn met internationale bekendheid, maar – belangrijker nog – óók voor het publiek van de toekomst relevant zijn en blijven.

### Van een losse afdeling naar museumbrede integratie

Om een structurele en effectieve stap te zetten in het bereiken van een jonger en inclusiever publiek, is in maart 2022 een drietal nieuwe en jonge medewerkers aangesteld: de afdeling Young Design met posities op een aantal belangrijke afdelingen in de organisatie. De Young Design-curator tentoonstellingen (0,67 fte) ontwikkelt exposities en andere programmavormen voor een jong en inclusief publiek. Daarnaast is een Young Design-curator publiekprogramma's (0,5 fte)

aangesteld die regelmatig publieke events organiseert. Een medewerker jongerencommunicatie (0,44 fte) zocht naar nieuwe communicatiemiddelen om dit programma langzaamaan bij een steeds groeiende groep jongvolwassenen bekend te maken. Zoals het jaarverslag 2022 al liet zien, heeft deze groep een aantal mooie tentoonstellingen en evenementen weten te realiseren. In de loop van 2023 heeft een aantal kleine en grote verschuivingen in de samenstelling van de afdeling Young Design plaatsgevonden.

De **Young Design-curator publieksprogramma's** heeft de serie **SAVED** doorontwikkeld en een aanzienlijke hoeveelheid evenementen georganiseerd (zie het hoofdstuk Contextprogrammering). Tegelijkertijd werd duidelijk dat het museum en dan met name de jongerenprogrammering baat zou hebben bij een langduriger programma, waardoor we een duurzame band kunnen opbouwen met verschillende lokale jongerengroepen. Hier is het idee voor het project **Soft Spaces** uit voortgekomen. Het plan hiervoor is in de tweede helft van 2023 geschreven door de Young Design-curator publieksprogramma's, en aan het einde van het jaar ontvingen we het heuglijke nieuws dat het Fonds voor Cultuurparticipatie € 116.006 toekent voor de realisatie van het project. Helaas is de Young Design-curator publieksprogramma's in de tweede helft van 2023 uitgevallen met langdurig ziekteverlof. Angezien de werkzaamheden van deze curator in de voorgaande jaren steeds meer een integraal onderdeel zijn gaan uitmaken van het museum, is direct begonnen met de werving van een vervanger. Deze vervanger krijgt een uitbreiding van de aanstelling naar 0.8 fte en wordt onderdeel van de (nieuwe) afdeling Marketing, communicatie en contextprogrammering.

De **Young Design-curator tentoonstellingen** heeft in 2023 een belangrijke stap gezet. Na het grote succes van de tentoonstelling *Post Tribal* in de Young Design Space heeft de curator de overstap gemaakt naar de 'gewone' tentoonstellingszaal op de tweede verdieping van het museum met *Ontworpen liefde*. Eind 2023 startte ook de voorbereidingen door de Young Design-curator voor de tentoonstelling *Dance – design van een cultuur*, die in het voorjaar van 2024 op zaal 1 te zien zal zijn. Deze stap, van kleine presentaties in de Young Design Space naar grote tentoonstellingen in de grote tentoonstellingszalen, laat zien hoe de Young Design-programmering een integraal onderdeel is geworden van het tentoonstellingsbeleid en de identiteit van het museum. Zie het tentoonstellingsoverzicht en de contextprogrammering eerder in deze publicatie.

Van de **medewerker jongerencommunicatie** is in de loop van 2022 duidelijk geworden dat ze hier bij Design Museum Den Bosch en bij Young Design toch niet echt op haar plek was. Er is met wederzijds goedvinden afscheid van elkaar genomen, en haar taken zijn geabsorbeerd in de afdeling communicatie. Daar bleek al snel dat een specifiek aandachtsgebied voor jongerencommunicatie heel goed past binnen de museumbrede communicatie-inspanningen. De

activiteiten op de Instagram-pagina zijn doorgezet, de nieuwsbrief is verder ontwikkeld en er zijn verschillende poster- en flyercampagnes voor de activiteiten van Young Design geweest. Daarnaast is, in samenspraak met de Young Design-curator publieksprogramma's, een eigen huisstijl ontwikkeld voor de **SAVED**-evenementen. Met behulp van de jonge Bossche ontwerpstudio **DETLET** werden folders, posters en content voor de socials ontwikkeld, die samen zorgen voor een geheel eigen stijl en sfeer.

### Soft Spaces

Drie groepen amateur-cultuurmakers gaan in een serie van tien sessies samen met een gevestigde ontwerper werken aan de presentatie van hun eigen zogeheten Soft Space. In het eerste project werkt een groep van zes lhbtqi+-jongeren, aangesloten bij het cultuurcentrum rondom dragcultuur **Drag Up Family**, samen met textielontwerper **Yamuna Forzani** aan een serie textielontwerpen waarin zij uiting geven aan hun identiteit. Vervolgens verkennen tien jonge vrouwen met een achtergestelde sociaal-maatschappelijke positie uit het netwerk van de Tilburgse organisatie **Feniks** samen met (textiel)kunstenaar **Lisa Ijoema** de mogelijkheden om via het maken van een patchwork hun ervaringen en problemen te delen en hierover in gesprek te gaan. Tenslotte zullen tien jongeren uit het netwerk van het **Bossche PowerUp073** met modeontwerpster en kunstenaar **babi reni (Irene Ha)** werken aan een Soft Space die reflecteert op thema's als het behoren tot een groep, vervreemding en (keuze)stress. **Soft Spaces** biedt, naast het delen en helen van gevoelens rondom mentale gezondheid, ook een mogelijkheid aan de deelnemende jongeren om hun interesses te verkennen en hun culturele talenten verder te ontwikkelen. Het resultaat van de drie projecten wordt gepresenteerd in de **Young Design Space** op de begane grond. Het project werd bedacht in 2023 en start in de loop van 2024.

### Een positieve bijdrage aan de samenleving

Het **Young Design Team** wordt mogelijk gemaakt door steun van **Fonds 21**. **Fonds 21** is een betrokken fonds dat door het stimuleren van projecten een positieve bijdrage levert aan de samenleving van nu. Onder de naam **Fonds 21 EXTRA** maakte het fonds in 2021 eenmalig 15 miljoen euro extra vrij voor initiatieven die buiten de kaders van het reguliere beleid vallen, om verschillende sectoren toekomstbestendig te maken en verschralling van het aanbod tegen te gaan. Zo wil **Fonds 21** eraan bijdragen dat het Nederlandse publiek nu en in de toekomst kan genieten van kunst en cultuur en dat jongeren kunnen blijven deelnemen aan projecten die hun maatschappelijke kansen vergroten.

# Diversiteit & inclusie

# 28

Bij Design Museum Den Bosch ligt diversiteit en inclusie besloten in de visie en het **DNA**; design is de wereld en de wereld is design. Onze activiteiten vertrekken vanuit het principe dat design van iedereen is, iedereen komt er elke dag mee in aanraking. Het designperspectief dat we presenteren biedt de bezoeker een manier om naar de wereld te kijken en de ontwikkelingen in de samenleving te begrijpen. Design Museum Den Bosch voelt de verantwoordelijkheid om een diverse en inclusieve ruimte te creëren waar mensen van alle achtergronden welkom zijn en zich vertegenwoordigd voelen. Ons museum is dan ook een plek waar verschillende publieksgroepen samenkomen en elkaar ontmoeten. Door het inzetten van gastcuratoren, de diverse samenstelling van de museumstaf, samenwerkingen met andere instellingen, initiatieven van jonge en soms tijdelijke curatoren, en opdrachten aan makers, kent het museum een variëteit aan perspectieven op design en op het museale bedrijf. Belangrijke waarden als eigenaarschap en democratisering worden hiermee extra kracht bijgezet, waarmee verder invulling wordt gegeven aan inclusie en diversiteit. Design Museum Den Bosch onderschrijft de **Code Diversiteit en Inclusie** en daarmee werkt het museum mee aan een gelijkwaardige sector voor iedereen en pleiten we voor een meer inclusieve cultuursector.

### Programma

We beschouwen design als een belangrijk maatschappelijk fenomeen en de thematiek van onze programmering sluit aan op wat mensen nu herkennen als hun wereld. Zo waren in 2023 *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang* en *Ontworpen liefde* duidelijke voorbeelden van tentoonstellingen van het museum waarin we een nieuw en divers publiek aan ons hebben weten te binden. In 2023 is geïnvesteerd in de groei van het publieksprogramma in de vorm van contextprogrammering. Het museum vormt met het tentoonstellingsprogramma,

het groeiende publieksprogramma en het online programma de **Derde Verdieping** een platform voor verschillende stemmen, perspectieven en verhalen.

### Publiek – jong en inclusief

Design Museum Den Bosch is uniek in zijn bezoekers-samenstelling wat betreft diversiteit en oefent een grote aantrekkingskracht uit op jonge doelgroepen en de niet-gebruikelijke museumbezoekers. Een mooi voorbeeld uit 2023 is het programma **Buurt** naar het Museum, dat inzet op museumbezoek van kwetsbare groepen en gericht is op het faciliteren van museumbezoek voor inwoners van wijken waar zoiets niet vanzelfsprekend is, waaronder mensen met een migratieachtergrond. Inmiddels zien we dat dit programma resulteert in een bredere publieks-samenstelling.

### Personeel

Binnen de organisatie heerst een open cultuur waarin inspraak van alle medewerkers aangemoedigd wordt. Dit zorgt voor democratische besluiten, betere exposities en daarmee ook voor een beter museum. Dit kan alleen in een omgeving waar iedereen zich veilig voelt. Het museum werkt doorlopend aan een goede balans wat betreft personeelsamenstelling op het gebied van culturele- en migratieachtergrond, leeftijd en sekse. Door de instroom van nieuwe medewerkers (en de uitstroom van enkele oudere medewerkers) is de gemiddelde leeftijd in de laatste jaren gedaald van ruim 43 in 2020 naar nog geen 34 jaar in 2023. Het is daarbij ook gelukt het team een meer diverse samenstelling te geven in culturele achtergrond en de verhouding man-vrouw beter in balans te brengen.

### Partners

Design Museum Den Bosch werkt samen met een grote verscheidenheid aan zowel lokale, regionale als landelijke partners. De juiste partners zijn van groot belang om diversiteit blijvend te kunnen garanderen. We gaan in het tentoonstellingsprogramma, de contextprogrammering en op het gebied van educatieve partnerschappen aan die ons perspectief verbreden. De diversiteit aan partners waarmee het museum samenwerkt zorgt voor uitdaging en verbreding van ons eigen perspectief, resulterend in een programmering die meerstemmigheid uitstraalt. Design Museum Den Bosch zoekt en vindt daarnaast logische partners om de diversiteit van zijn publiek te vergroten. Achterin dit jaarverslag is een overzicht te vinden van alle samenwerkingspartners.

### Start werkgroep Diversiteit en inclusie

In 2023 is de werkgroep **Diversiteit en inclusie** opgericht binnen het museum. In de groep zijn medewerkers uit veel geledingen van het museum vertegenwoordigd. Van vloermanagers tot curatoren en van educatiemedewerkers tot fondsenwervers. Het doel van de werkgroep is om te inventariseren waar we staan op het gebied van diversiteit en inclusie, de behoeften vanuit het museum en de bezoekers te inventariseren, stappen te zetten om verbeteringen door te voeren en actief mee te denken over de rol van diversiteit en inclusie in het museum van de toekomst.

# De Derde Verdieping

# 29

De Derde Verdieping is het digitale kennisplatform van Design Museum Den Bosch. Sinds 2019 ontsluiten we hier als een van de eerste musea in Nederland een groot deel van onze tentoonstellingsonderwerpen online. De kennis en kunde die we tijdens de tentoonstellingen hebben opgedaan gaan niet langer verloren; tentoonstellingen zijn hier bereikbaar voor een grote doelgroep en ze krijgen online een meerstemmig karakter. De Derde Verdieping legt expliciet verbanden met de wereld buiten het museum. Internationale en actuele ontwikkelingen krijgen een plek en mensen met verschillende achtergronden geven hun kijk op de thema's. Juist die verbondenheid met de buitenwereld maakt De Derde Verdieping een uniek initiatief. Hiermee is de Derde Verdieping een belangrijke pijler onder de door het museum gekoesterde ambities van meerstemmigheid, duurzaamheid en toegankelijkheid.

## Process

De Derde Verdieping van *PROCESS – Design Drawings from the Rijksmuseum* ging in tegenstelling tot de tentoonstelling niet over het verleden, maar juist over het heden en de toekomst van de ontwerptekening. Hiervoor werd verbinding gezocht met lokale ontwerpers. In de videoserie *PROCESS: de ontwerptekeningen van Bossche designers* gaven diverse Bossche ontwerpers inzicht in hun persoonlijke ontwerpproces en hun visie op de toekomst van de tekening in dit proces. In totaal werden er twaalf afleveringen gepubliceerd met onder anderen Charlotte Landsheer van Cor Unum, Alex de Witte, Ted Noten en Paulien Berendsen van Studio Parade. Deze Derde Verdieping is gestart in 2022, maar de videoserie liep door in 2023. Naast de videoserie zijn

ook de tentoonstellingsteksten terug te lezen op deze Derde Verdieping.

## Sneller, beter, mooier

De Derde Verdieping die gecreëerd is bij de tentoonstelling *Sneller, beter, mooier – De vormgeving van de vooruitgang* is de eerste Derde Verdieping die zich niet uitsluitend richt op volwassenen, maar nadrukkelijk ook op gezinnen. Om ervoor te zorgen dat beide doelgroepen hun weg weten te vinden zonder verstrikt te raken in te moeilijke of te makkelijke content, is er extra aandacht besteed aan de manier waarop de gebruiker het type content kan kiezen, zonder dit te koppelen aan leeftijd. Daarnaast is er voor het eerst een eigen mediaproductie ontwikkeld gericht op gezinnen: *Sneller, beter, mooier – de supersonische tandenpoetspodcast*. Aan de hand van tien themaweken verscheen er iedere schooldag een podcastaflevering van 2,5 minuut online met leuke feitjes over stroomlijning die door het gezin konden worden beluisterd tijdens het tandenpoetsen. Daarnaast zijn 8 podcastafleveringen als animatie uitgewerkt door de Bossche animatiestudio Jagthund.

## Design!

Voor de Derde Verdieping van *Design!* is er een nieuw paginaformat ontwikkeld waardoor bezoekers makkelijk tussen de uiteenlopende thema's kunnen navigeren. Daarnaast is voor ieder thema een expert of journalist gevraagd een essay te schrijven over een specifiek onderwerp. Zo schreven onder anderen Els de Baan, Michael van Kerkhof en Mojdeh Feili een essay. Ook zijn er op deze Derde Verdieping artikelen gepubliceerd met tips over podcasts en documentaires voor mensen die zich nog meer willen verdiepen in de thema's van de tentoonstelling.

## Ontworpen liefde

Bij de tentoonstelling *Ontworpen liefde* hebben we een eigen videopodcast geproduceerd: *Ontworpen liefde – de podcast*. Met de geleerde lessen van eerdere mediaproducties in ons achterhoofd is er bewust gekozen voor de combinatie van audio en video om de podcast zo op diverse manieren onder de aandacht te kunnen brengen. Daarnaast is er voor het eerst gewerkt met een externe presentator: cabaretier en theatermaker Kirsten van Teijn. Naast de videopodcast zijn ook de tentoonstellingsteksten en verschillende tips en essays te lezen op deze Derde Verdieping.

## Ambities en ontwikkeling

Meerstemmigheid is een kernwaarde van het platform, waarbij we met name niet-dominante stemmen alsmede designers zelf aan het woord laten. Deze kernwaarde is in ieder thema op de Derde Verdieping terug te vinden, maar kwam in 2023 met name tot uiting in de podcast *Ontworpen liefde*. Hierin spraken we met diverse ontwerpers en ervaringsdeskundigen over onderwerpen als daten, romantiek en het huwelijk, maar ook over maatschappijbreed minder belichte, maar relevante onderwerpen zoals polyamorie en gendereuforie voor transpersonen. De Derde Verdieping is ook de plek waar het museum

zijn gidsfunctie verder uitwerkt: in een wereld waarin het steeds moeilijker is om te weten wat hoge-kwaliteit-informatie en betrouwbare kennis is, kun je je altijd wenden tot Design Museum Den Bosch. Daarom werkten we in 2023 onder andere samen met journalisten en wetenschappers. Zo waren verschillende journalisten en wetenschappers te gast in de podcast *Ontworpen liefde* en schreven anderen op verzoek essays voor thema's als *Sneller, beter, mooier* en *Design!*.

Museumbreed wordt onze aandacht voor digitale toegankelijkheid geïntensiveerd: we willen dat onze website en online content voor iedereen goed bruikbaar is, ook voor mensen met visuele, auditieve, motorische en cognitieve beperkingen. Hiermee hebben we in 2023 al de eerste kleine stappen gezet op de Derde Verdieping; zo zijn bijvoorbeeld de animaties die gemaakt werden bij de podcast *Sneller, beter, mooier* voorzien van ondertiteling, waardoor een aantal podcast-afleveringen ook toegankelijk is voor mensen met een auditieve beperking.

## Educatie

De integratie met het educatieprogramma wordt steeds intensiever: met name de Derde Verdieping bij *Design!* wordt steeds vaker gebruikt door docenten in de klas en door museumdocenten. Docenten van bijvoorbeeld hbo- en mbo-instellingen worden voorafgaand aan hun bezoek al attent gemaakt op de Derde Verdieping. Uit gesprekken met hen blijkt dat ze hier vaak gebruik van maken ter voorbereiding of ter verdieping van een bezoek aan Design Museum Den Bosch.

## Profilering

In 2023 bezochten 27.000 bezoekers de Derde Verdieping; dit is bijna een verdubbeling ten opzichte van 2022 (14.154 bezoekers). Deze groei wordt met name veroorzaakt door actieve online marketinginspanningen om het platform onder de aandacht te brengen. We hebben het afgelopen jaar ervaren dat de Derde Verdieping ook vooral buiten de website van het museum bestaat. Zo zijn de podcasts te beluisteren via onder andere Spotify en Apple Podcasts, en zijn de video's te bekijken op YouTube. Vooral op dit laatste kanaal hebben we afgelopen jaar een enorme groei gezien van 1.710%. De weergaven ontwikkelden zich van 5.965 weergaven in 2022 naar 102.034 weergaven in 2023. Naast het vergroten van het online bereik werd er ook een fysiek evenement

georganiseerd in december 2023 in Design Museum Den Bosch, waar onze opgedane kennis rondom het platform de Derde Verdieping gedeeld werd met professionals van andere culturele instellingen.

Jaar	Bezoekers Derde Verdieping website	Downloads podcasts	Weergaven YouTube
2023	27.000	11.091	102.034
2022	14.154	Onbekend	5.965
2021	16.100	Onbekend	5.285
2020	8.900	Onbekend	1.202

Podcast	Downloads audio	Weergaven YouTube
<i>Ontworpen liefde</i> (2023)	438	16.524
<i>Sneller, beter, mooier</i> (2023)	10.389	60.214
<i>SneakEars</i> (2022)	1.832	n.v.t.
<i>Goth</i> (2021)	7.985	n.v.t.



# Marketing & communicatie

## 30 Bezoekersaantallen

**72.730** bezoekers in 2023  
**60.619** bezoekers in 2022  
**30.502** bezoekers in 2021  
**65.663** bezoekers in 2020  
**140.794** bezoekers in 2019

2023 was het jaar waarin we de stijgende lijn van bezoekersaantallen na de coronapandemie mooi wisten door te zetten. Met een bezoekersgroei van 20% ten opzichte van 2022 kunnen we niet meer dan tevreden zijn. Toch moet worden opgemerkt dat de verwachtingen voor het aantal bezoekers misschien nog *nét* iets hoger waren. Gedurende zes maanden was de tentoonstelling *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang* te zien in het museum. Deze tentoonstelling besloeg beide tentoonstellingszalen, waar we normaliter twee verschillende tentoonstellingen tonen. Dit was een experiment, waar we met gemengde gevoelens op terugkijken. Voor de inhoud van de tentoonstelling en de bezoekersbeleving was het zeker van toegevoegde waarde dat we beide zalen gebruikten: de complexe thematiek kon op deze manier mooi voor het voetlicht gebracht worden, en de interactieve familiespellen op de tweede verdieping maakten *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang* tot een echte familietentoonstelling.

Tegelijkertijd betekende het gebruik van beide zalen voor één tentoonstelling dat we een erg lange en intensieve ombouwperiode hadden: er waren dit jaar drie weken waarin er helemaal geen tentoonstellingen

op zaal te zien waren, en vier weken waarin slechts één zaal open was. Dit is heel duidelijk terug te zien in de bezoekersaantallen in die weken. Ook vanuit een communicatieperspectief was de keuze voor één tentoonstelling op twee zalen niet per se een succes. Het is makkelijker om een breed publiek aan te spreken wanneer er twee heel verschillende tentoonstellingen in het museum te zien zijn. In de laatste maanden van het jaar, toen zowel *Ontworpen liefde* als *Mapping Modernity – Moderniteit in kaart* te zien waren, konden we weer profiteren van dat voordeel.

Het jaar kende vier weken met opvallende uitschieters naar boven wat betreft de bezoekersaantallen. In week 1 en week 52 was het kerstvakantie, wat zorgde voor grote aantallen bezoekers. Ook weken 44 en 16 vallen op: toen organiseerden we de Museumavonden samen met Het Noordbrabants Museum, waar telkens meer dan 1500 bezoekers op af kwamen.

### Lokale samenwerkingen

Ook in 2023 waren (lokale) samenwerkingen weer een belangrijk speerpunt in ons beleid op het gebied van marketing, communicatie en contextprogrammering. Dit kwam bijvoorbeeld tot uiting in de evenementen die we organiseerden. De Museumavonden vormen een tweejaarlijks hoogtepunt: samen met Het Noordbrabants Museum verwelkomden we dit jaar opnieuw meer dan 3000 bezoekers, het overgrote deel uit de directe omgeving. Ook de evenementenserie *SAVED*, waarin het Young Design Team jonge ontwerpers interviewt over hun inspiratiebronnen, is eind 2023 volledig omgeschakeld naar het uitnodigen van sprekers uit de provincie. De eerste spreker, Maggie Saunders uit Eindhoven, was meteen een groot succes.

Voor families was het Museumkampioenschap vouwvliegtuigjes gooien een mooi voorbeeld van een lokale samenwerking: dat werd namelijk ontwikkeld in samenspraak met het Bossche bedrijf Kleefkracht. De deelnemers kwamen voornamelijk uit de buurt.

In juni vormde het museum het podium voor N(A)DA: de presentatie van het eindwerk van de studenten New Design & Attitudes van de St. Joost School of Art & Design hier in Den Bosch. Het was leuk om te zien dat de studenten niet alleen zelf een weekend lang in het museum waren, maar ook hun families en vrienden kennis lieten maken met het museum. Samen met het Digitale Atelier van de lokale bibliotheek Huis73 organiseerden we in februari een workshop waarbij deelnemers hun eigen digitale mode konden ontwerpen. Het jongerenfestival SKEER in september betrof een samenwerking met een flink aantal belangrijke Bossche organisaties, zoals Huis73, PowerUp073 en Farent. Tijdens onze workshops hebben we vele Bossche jongeren kennis laten maken met kunst en design.

Maar de samenwerkingen hadden niet alleen de vorm van evenementen. Zo verwelkomen we al jaren deelnemers van stichting Kameraden Den Bosch. Jongeren en (eenzame) ouderen gaan via Kameraden samen op pad om iets leuks te doen, en vaak staat daarbij ook een bezoek aan Design Museum Den Bosch

op de planning. Young Creatives is een initiatief van Festival Cement waarbij jongeren verschillende Bossche culturele evenementen bezoeken. In 2023 hebben we hen weer mogen verwelkomen en waren we actief betrokken bij de doorontwikkeling van dit mooie initiatief. In samenwerking met Het Noordbrabants Museum en de gemeente is eind 2022 bovendien een start gemaakt met het initiatief Buurt naar het Museum. Het doel hiervan is om Bosschenaren die normaal niet zo snel naar het museum zouden gaan, op een laagdrempelige manier te laten kennismaken met het museum.

Ook onze samenwerkingspartners en leveranciers komen goeddeels uit de regio. Of het nou gaat om de studio waar onze podcasts opgenomen worden, de makers van de filmpjes op onze website, het bureau dat onze onlinemarketing doet, onze fotografen, de audiovisuele ondersteuners tijdens evenementen, de makers van de signing in het museum of het technisch team dat de tentoonstellingen opbouwt: ze komen allemaal uit de buurt.

### Media-analyse

Het bedrijf Media Info Groep voert in opdracht van Design Museum Den Bosch een kwantitatieve jaaranalyse van de media-aandacht uit. In totaal zijn dit jaar 821 nieuwsberichten over het museum verschenen, een mooie toename ten opzichte van de 685 nieuwsberichten in 2022. De totale media-waarde van deze berichten is € 2.211.217, een stijging van € 163.860 ten opzichte van 2022. Het totale bereik beleeft al een aantal jaren een zeer positieve ontwikkeling: van 46.234.190 in 2020 naar 246.404.169 in 2021 naar 615.997.433 in 2022 en maar liefst 846.268.863 in 2023. Het is heel verheugend om te zien dat onze inzet op het gebied van perswerking vrucht afwerpt.

Met name in het eerste kwartaal van 2023 was de media-aandacht rond het museum erg hoog. Dit had vooral te maken met de berichtgeving rond het nieuwe museum dat gebouwd gaat worden in de Bossche Stadsdelta. Er is een aantal hoogtepunten te ontdekken in de media-aandacht over 2023. Zo waren we erg blij met het grote en diepgravende artikel in *de Volkskrant* over de tentoonstelling *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang*. Sowieso hadden we niet te klagen over aandacht voor deze tentoonstelling. Met genoegen stelden we vast dat naast de gebruikelijke regionale en kunstgerelateerde persorganen ook media als *De Ingenieur*, *Design-geschiedenis.nl*, *EOS Wetenschap*, *EW* en *TrosKompas* aandacht aan de tentoonstelling besteedden. Dat was in lijn met onze ambitie om nieuwe doelgroepen aan te spreken. Marc de Beyer, directeur van het Teylers Museum was in zijn uitzending van *Nu te zien* op NPO 2 erg enthousiast over de tentoonstelling. De tandenpoetspodcast die we produceerden bij de tentoonstelling, werd getipt in *De Telegraaf*.

*Does it do anything for me?*, de kleine presentatie over het werk van Hans Appenzeller, wist ook voor veel media-aandacht te zorgen, met name omdat deze samenviel met de pensionering van Appenzeller.

Het was in 2023 opvallend dat media eveneens veel aandacht besteedden aan individuele evenementen: in het verleden waren het toch vooral tentoonstellingen waar de schijnwerpers op gevestigd waren. Maar in augustus verscheen er zowel over het tattoo-weekend als over het Museumkampioenschap vouwvliegtuigjes gooien een flinke hoeveelheid artikelen. In dezelfde maand was er sprake van een flinke hoeveelheid aandacht in de krant en op de radio inzake onze oproep voor een Van Moof-fiets voor de tentoonstelling *Ontworpen liefde*.

### Bezoekersonderzoek – waardering

Het bezoekersonderzoek van Design Museum Den Bosch wordt uitgevoerd door Hendrik Beerda Brand Consultancy. Het aantal respondenten lag met 548 hoger dan vorig jaar en is daarmee representatief. Waar in vorige periodes de verschillen van jaar tot jaar erg groot waren, zien we nu een stabilisering van de percentages op belangrijke factoren als binding, waardering en de waarschijnlijkheid van aanbeveling. Toch zijn er enkele opvallende uitschieters te vinden. Zo is de invloed van de familietentoonstelling *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang* goed te zien in de merkprestatiefactoren. Op de factor 'Aanbod geschikt voor kinderen' zijn we gegroeid van een gemiddelde van 4% in voorgaande jaren naar 11% in 2023. Het gemiddelde voor de sector kunstmusea is 6%.

Ook op de factor 'Leerzaam aanbod' valt er een mooie stijging van 27% naar 39% te constateren. Qua merkpersoonlijkheid scoren we opvallend hoog op de factoren creatief (64%), sympathiek (41%) en uniek (33%). Dit komt mooi overheen met de manier waarop we onszelf zien. Onze tentoonstellingen en presentaties werden ook in 2023 weer erg positief beoordeeld door de bezoekers. Zo kreeg *Tanem Fiuja* een 8.0 uit 10, *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang* een 7.9 uit 10 en *Does it do anything for me?* een 7.5 uit 10.

We zijn er erg trots op dat we ook dit jaar weer veel bezoekers voor het eerst hebben mogen verwelkomen: zo'n 51% van de bezoekers was voor het eerst in het museum. Dat is een mooie groei ten opzichte van vóór 2021, toen dat aantal op 35% lag, en ten opzichte van het landelijk gemiddeld van kunstmusea, dat op 39% ligt. Het aantal bezoekers dat op de fiets en te voet naar het museum kwam, is 30%: een mooi voorbeeld van onze lokale binding. Mensen die het museum bezoeken, geven op diezelfde dag opvallend veel geld uit aan eten en drinken in Den Bosch, een ruime 40 euro. Dat is duidelijk meer dan het landelijk gemiddelde van 32 euro.

### Bezoekersonderzoek – publieks-samenstelling

In de kenmerken van de bezoekers van het museum in 2023 zijn een aantal opvallende zaken aan te wijzen. Zo is de verhouding van mannen en vrouwen min of meer gelijk: 48% is man, 51% is vrouw. Dat lijkt misschien normaal, maar het gemiddelde in de sector kunstmusea is 36% man. We zijn er trots op dat we op dit gebied een mooie afspiegeling van de maat-

schappij verwelkomen. Qua leeftijdsopbouw zijn de percentages gelijk gebleven, maar valt vooral het contrast met het landelijk gemiddelde van de sector op: we verwelkomen aanzienlijk minder bezoekers in de categorie 65+ (34% ten opzichte van 44% landelijk) en aanzienlijk meer jonge bezoekers (9% 18-30 jaar ten opzichte van 5% landelijk). Kijkend naar het Culturele Doelgroepenmodel, is het opvallend dat er in 2023 een afname was van klassiek culturele doelgroepen als de Weelderige Cultuurminnaars en de Culturele Alleseters. Daar stond tegenover een stijging van groepen die normaal in musea minder goed vertegenwoordigd zijn, zoals de Proevende Buitenwijkers en de Lokale Vrijtijdsgenieters. De Klassieke Cultuurleefhebbers vormen echter nog altijd de hoofdmoot van onze doelgroepen, met zo'n 29%. Dat ligt wel onder het landelijk gemiddelde van 33%.

#### Facts & Figures

##### Aantal volgers op Instagram

2023	13.689
2022	11.241
2021	8.672

##### Aantal volgers op Facebook

2023	13.018
2022	12.908
2021	12.190

##### Aantal views op YouTube

2023	102.034
2022	6.532
2021	5.871

##### Nieuwsbrief abonnees

2023	17.041
2022	17.345
2021	16.974

##### Aantal bezoekers van de website

2023	296.459
2022	204.917
2021	134.535

##### Pagina's bekeken op de website

2023	639.357
2022	709.479
2021	506.176

# Pers- hoogtepunten

# 31

## PROCESS – Design Drawings from the Rijksmuseum

(de meeste artikelen over deze tentoonstelling verschenen in 2022)

### 'Rijks koopt "raadselachtig meesterwerk" van Lutma'

Aandacht voor tentoonstelling in artikel van Arjen Ribbens  
*NRC*, 08-02-2023

### 'Process. Design Drawing from the Rijksmuseum 1500-1900'

Uitgebreide bespreking door Ida van Zijl  
*Designhistory*, 02-03-2023

## Screenwear – Exploring Digital Fashion

(de meeste artikelen over deze tentoonstelling verschenen in 2022)

### 'Digitale mode, hoe draag je het eigenlijk?'

Artikel door Anne-Karlijn van Kesteren  
*ModeMuze.nl*, 16-01-2023

### 'Mode zonder één cm stof'

Gerrit van den Hoven  
*Zout Magazine* #2/2023

### 'De metaverse: hype of toekomst? "Als er een industrie is die in de metaverse kan knallen, is het de mode"'

Rosita van der Kwaak over digital fashion naar aanleiding van de tentoonstelling  
*Textilia.nl*, 09-02-2023

### 'Hoe digitale mode breekt met het traditionele modesysteem'

Vera van Nuenen  
*MetropolisM.nl*, 22-02-2023

### 'In gesprek met de curatoren: Anne-Karlijn van Kesteren en Frank Verkade over de tentoonstelling "Screenwear"'

Debra Knoop  
*ModeMuze.nl*, 06-04-2023

### 'Digitaal mode-erfgoed komt op snelheid: "een wens vanuit de museale sector"'

Bijdrage Anne-Karlijn van Kesteren in artikel door Anna Roos van Wijngaarden  
*FashionUnited.nl*, 21-10-2023

## Geluid/Radio

### 'Virtuele kleren en supermodellen: hoeveel macht hebben makers en gebruikers over hun digitale producten?'

Bijdrage Anne-Karlijn van Kesteren  
*Rathenau Instituut*, afl. #5 van de podcast 'Ondergedompeld in een nieuwe werkelijkheid', 06-04-2023

## A Digital Nature

### 'Instant Infinity: Exploring the digital world alongside the "second wave of Post-Internet artists"'

Grace Powell  
*Glamcult*, 06-01-2023

## Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang

### 'Als alles stroomt'

Online titel: 'Als alles stroomt wordt het leven beter: streamline is het design van het vooruitgangsoptimisme'  
Bob Witman  
*De Volkskrant*, 24-02-2023

### 'De stroomlijn is het symbool van vooruitgang'

Online titel: 'Design Museum: de stroomlijn is het symbool van vooruitgang'  
Janneke Hobo  
*Brabants Dagblad*, 03-03-2023

### '"Gigantische" publiekstrekking naar Den Bosch'

Online titel: 'Efteling en snelste auto ter wereld uit 1899 trekken "gigantisch" veel publiek naar Den Bosch'  
Robèrt van Lith  
*Brabants Dagblad*, 03-03-2023

### 'In maart'

Culturele agenda  
*NRC: Het Blad*, 04-03-2023

### 'Design Museum toont dat het stroomlijnen van voorwerpen ook over schoonheid gaat'

Henk van Weert  
*BrabantCultureel*, 07-03-2023

### 'Vloeiend design'

Culturele agenda door Jeroen Keijzer  
*TrosKompas* #12, 01-04-2023

### 'Mooi door de minste weerstand'

Chris Reinewald  
*Museumtijdschrift* #2 mrt-apr, 01-04-2023

### 'Stroomlijn'

Bram Hahn  
*EW*, 08-04-2023

### 'Sta even stil bij pijsnel design'

Simone Vos  
*Brabants Dagblad*, 14-04-2023

### 'Gestroomlijnd'

Rudy Ligtenberg  
*Reformatorsch Dagblad: Magazine*, 06-05-2023

### 'Stroomlijn: snelheid, functionaliteit, schoonheid'

Chris Reinewald  
*Eos Wetenschap* #6/jun-2023, 01-06-2023

### 'Ode aan Antwerpen: De beste expo's in de buurlanden'

Vermelding culturele agenda  
*De Standaard*, 03-06-2023

### 'Gestroomlijnd door het leven'

Rijkert Knoppers  
*De Ingenieur* #6/jr. 135, 01-06-2023

### 'Gestroomlijnd'

*Tableau Fine Arts Magazine*, 01-06-2023

### 'Zomer in het museum: de beste Europese expo's om te bezoeken op vakantie'

Vermelding culturele agenda  
*Knack*, 30-06-2023

### 'Vouwvliegtuigfanaten opgelet: Design Museum zoekt de allerbeste'

Liona Debast  
*DTV Nieuws*, 30-07-2023

### 'Design Museum komt met een podcast van 2,5 minuut speciaal voor tijdens het tandenpoetsen'

*Brabants Dagblad*, 04-08-2023

### 'Weetjes tijdens tandenpoetsen'

*De Telegraaf*, 25-08-2023, in de rubriek: Podcast

### 'De vele gezichten van stroomlijn'

Chris Reinewald  
*Designgeschiedenis.nl*, 27-08-2023

## Radio/geluid

### 'Hoe het design van de minste weerstand het ideaal werd'

Radio-interview met Tomas van den Heuvel door Julie Blussé en Jos Palm  
*NPO Radio 1: VPRO/OVT*, 05-03-2023

## Televisie/beeld

### ‘Sneller, beter, mooier’

Gepresenteerd door Marc de Beyer, directeur van het Teylers Museum  
*Nu te zien*, Seizoen 7, Afl. 22, 04-06-2023

## Design!

### ‘Fascinerend inkijkje in design op lijfhoogte’

Online titel: ‘Fascinerend inkijkje in design op lijfhoogte, van pacemaker tot corona zelftest’  
Interview Anne-Karlijn van Kesteren door Annemiek Steenbekkers  
*Brabants Dagblad*, 30-06-2023

## Post-Tribal

### ‘Tattoo laten zetten? Dan moet je naar het Design Museum’

Frank Spijkers  
*DTV Nieuws*, 02-08-2023

### ‘Laat je tatoeëren in het Designmuseum’

*Trouw*, 05-08-2023

### ‘Tatoeëren in hip museum is een teken aan de wand’

Online titel: ‘Tattoos worden steeds normaler, maar gaat “verheerlijking” door een museum te ver?’  
Joep Dorna  
*Brabants Dagblad*, 14-08-2023

## Does it do anything for me?

### ‘Design Museum Den Bosch krijgt schenking sieraden van Hans Appenzeller’

Irma van Bommel  
*Brabant Cultureel*, 14-06-2023

### ‘What does it do for me?’

Verslag van opening door Esther Doornbusch  
*Hedendaagse Sieraden*, 17-06-2023

### ‘Exclusieve verkoop Appenzeller’

Online titel: ‘De laatste sieraden van Hans Appenzeller te zien en te koop in Design Museum Den Bosch’  
Janneke Hobo  
*Brabants Dagblad*, 30-06-2023

### ‘De zintuigen van Hans Appenzeller: “Sieraden en ik, dat klikte gewoon”

Online titel: ‘Ontwerper Hans Appenzeller: “Sieraden en ik, dat klikte gewoon”’  
Interview met Hans Appenzeller door Dana Ploeger  
*Trouw: Tijdgeest*, 07-07-2023

### ‘Tekenen aan de wand’

Online titel: ‘Steegjes door, trappen op en torens in: museumbezoek in Nederland wordt een totaalbeleving’  
Artikel over toonaangevend tentoonstellingsontwerp

met aandacht voor het ontwerp van Studio met met, door Marsha Bruinen  
*De Volkskrant*, 20-10-2023

## Designprijs 2023

### ‘Social designer Manon van Hoeckel zet zich in voor maatschappelijke verandering’

Verslag uitreiking Emmanuel Naaijkens  
*Brabant Cultureel*, 18-06-2023

### ‘Manon van Hoeckel wint Designprijs 2023’

Meggie van der Heijden  
*DTV Nieuws*, 18-06-2023

### ‘Manon van Hoeckel is winnaar van de Designprijs 2023’

*Brabants Dagblad*, 25-08-2023

## Televisie/Beeld

### ‘Designprijs Cultuurfonds voor Manon van Hoeckel’

Beeldreportage door het Cultuurfonds  
*Brabant.nl*, 17-06-2023

## Mapping Modernity – Moderniteit in kaart

### ‘Oude kaarten scherp belicht’/‘Doorgewinterde amateurs’

Online titel: ‘Het lezen van dit handboek over historische cartografie is een duizelingwekkende ervaring’  
Recensie publicatie door Willem Bouwman  
*Nederlands Dagblad*, 13-10-2023

### ‘Watermanagement, stadsontwikkeling, etnische relaties en militaire conflicten’

Recensie publicatie door Rijkert Knoppers  
*Bazarow*, 14-10-2023

### ‘In de boekwinkel: Moderniteit in kaart’

Recensie publicatie door Henk Slechte  
*Geschiedenis magazine*, Jr. #58/dec.

### ‘Voor de kaartengek en de toekomstdenker: drie vakantietips’

Afke Laarakker  
*Gebiedsontwikkeling.nu*, 12-20-2023

### ‘Oude kaarten als design, bron van informatie en verdieping’

Lauran Toorians  
*Brabant Cultureel*, 27-12-2023

## Ontworpen Liefde

### ‘Havermelk-elite rijdt op VanMoof’

Online titel: ‘Museum toont twee kapotte VanMoof-fietsen: “Staat symbool voor de havermelk-elite”’  
Artikel openbare oproep museum in aanloop naar tentoonstelling door Joep Dorna  
*Brabants Dagblad*, 02-08-2023, doorgeplaatst op *NU.nl*

### ‘Design Museum zoekt twee (kapotte) VanMoof-fietsen’

Online titel: ‘Gezocht: twee (kapotte) VanMooffietsen voor in het Design Museum in Den Bosch’  
Artikel openbare oproep museum in aanloop naar tentoonstelling door Jesper Roelege  
*Het Parool*, 03-08-2023

### ‘Hoe design ons beeld van liefde vormt’

Online titel: ‘Hoe jij met de liefde omgaat, is vaak be-dacht door een fabrikant, bodybuilders of influencers’  
Sophia Geuze  
*Nederlands Dagblad*, 22-09-2023

### Hoe maakbaar is de liefde (of niet)?

Online titel: ‘Ontworpen Liefde zet bezoeker aan het denken: hoe maakbaar is de liefde (of niet)?’  
Simone Vos  
*Brabants Dagblad*, 22-09-2023

### ‘Lekker cliché’

*Psychologie Magazine*, 01-12-2023, in de rubriek: Liefde & Lust

### ‘De ambitieuze expositie “Kiss My Soul” in Dordrecht toont de liefde in alle kleuren en vormen’

Bespreking in artikel met aandacht voor recente tentoonstellingen met liefde als thema door Marsha Bruinen  
*De Volkskrant*, 07-12-2023

## Radio/Geluid

### ‘Ontworpen Liefde in Design Museum Den Bosch’

Radio-interview met Bao Yao Fei door Jurgen van den Berg  
*NPO Radio 1: Villa VdB*, 07-08-2023

## Overig

## Young Design Team

### ‘Young Design Team Design Museum Den Bosch: Dialoog met Bao Yao Fei & Jim van Geel’

Viveka van de Vliet  
*Dutch Designers Magazine 2023/#3*, in de rubriek: People & Community

### ‘Verslag kennisdag: Jongeren aan het woord’

*Fonds21.nl*, 13-07-2023

## Buurt naar het museum

### ‘Bosch’ idee voor Buurt naar het museum is nu echt in gang gezet’

Frank Spijkers  
*DTV Nieuws*, 08-06-2023

## Sneakers Unboxed (2022)

### ‘De metropolitaine conditie’

Vermelding *Sneakers Unboxed* in artikel Vincent van Velsen  
*Metropolis M – #5/2023* okt-nov

## Verhuizing

### ‘Sloop van huizen heeft niet te maken met komst van Design Museum’

Roy van den Busken  
*DTV Nieuws*, 12-01-2023

### ‘Waar moet het Design Museum naar toe? Bossche partijen worstelen met nieuwe locatie’

Liona Debast  
*DTV Nieuws*, 18-01-2023

### ‘Voor 43 miljoen euro gaat Bossche raad akkoord met nieuw Design Museum’

Agnes van der Straaten  
*Omroep Brabant*, 01-02-2023

### ‘Gemeenteraad stemt in met plannen Design Museum’

Patrick Huisman  
*DTV Nieuws*, 01-02-2023

### ‘Museumplan krijgt groen licht, ondanks kritiek’

Online titel: ‘Museumplan krijgt groen licht: “Een nieuw icoon voor Den Bosch”’  
Robèrt van Lith  
*Brabants Dagblad*, 02-02-2023

### ‘Gemeenteraad stemt in met plannen voor nieuwbouw Design Museum Den Bosch’

*Bossche Omroep*, 08-02-2023

### ‘Nieuwe, iconische huisvesting voor Design Museum Den Bosch’

*Museumtijdschrift.nl*, 10-02-2023

### ‘Ook al ga je er zelf misschien niet naartoe’

Interview Timo de Rijk door Annemiek Steenbekkers  
*Brabants Dagblad*, 14-02-2023

### ‘Den Bosch krijgt nieuwe stadsentree met wohntoren en museum, maar hoe en wanneer?’

Robèrt van Lith  
*Brabants Dagblad*, 07-12-2023





Sneller, beter, mooier –  
de vormgeving van de  
vooruitgang

# MOOI DOOR DE MINSTE WEERSTAND



Luigi Colani,  
'Centaur Frog',  
motorontwerp, 1973,  
polyethyleen, lak

Begin vorige eeuw ontdekten ontwerpers dat een gestroomlijnde vorm voertuigen sneller maakt en gebruiksvorwerpen een spannend uiterlijk geeft. Design Museum Den Bosch toont het fenomeen in al zijn aerodynamische glorie.

DOOR CHRIS REINEWALD

DESIGN

Rozevoertuig 'La Grande Comète' van Camille Jenatton, 1900, op een tentoonstelling in 1907 (foto: BMW Deutsches Museum, München, Duitsland)

Amerikaanse Oberlinckel-model van een motorauto, 1890-92, vervoer voor drie personen, met twee zitplaatsen (foto: Deutsches Museum, München, Duitsland)

In de hal van Design Museum Den Bosch prijkt een wonderlijk voertuig, dat op 19 april 1890 de destijds magische vaststelling van honderd kilometer per uur passeerde. Eigenaar behield deze elektrische (!) aangetrokken racewagen. 'La Jamais Contente' (Nooit tevreden), met 105,8 kilometer per uur het wereldreкорd. Hierom geldt de Belgische ontwerper en constructeur Camille Jenatton als pionier van de autostroomlijn. Hij ontwierp het koetswerk als een torpedo met een spits voor- en achterkant, vermoedend dat het wieldek daardoor sneller zou rijden. In dezelfde tijd fotografeerde de Fransman Étienne-Jules Marey de snelle openvolg van bewegingen van dieren. Door in een windtunnel rond een object rookte blaas, legde deze 'vloeistofdiagram' ook als eerste de stroomlijn zichtbaar vast. Het stroomlijnen werd in de daaropvolgende jaren een van de belangrijkste ontwerpprocedures voor de twintigste eeuw. Vooral de jaren dertig werd het razend populair: geïnspireerd door ontwikkelingen in vliegtuig- en industrie werd de aerodynamische vorm het symbool van de vooruitgang. De tentoonstelling 'Sneller, beter, mooier' gaat in op de technische achtergrond van gestroomlijnd design, met behulp van voertuigen ook 'andere' gebruiksvorwerpen en sportvoertuigen.

**ONDERZEEËR**  
Natuurlijk bestaat de stroomlijn als biologisch dynamisch fenomeen al zo lang als de wereld. Dankzij hun bolle loop bewegen de Acanthoölid, prehistorische stekelhuiden, zonder dat ze veel weerstand meten in de water, zoals nagemaakte lokvisjes dat trouwens ook doen. Halverwege de negentiende eeuw liet de Brit George Cayley zich inspireren door de doelformen voor het ontwerp van een vliegtuig, dat nooit vliegend is.

Hetzelfde geldt voor de ingenieur onderzochter van de Delfse ingenieur Antoine Lippens uit 1835-40. Hij construeerde een wafelvormige oeronderzeer, waarvan een kopje een profielmodel op de aspositie te zien is. Dit vaartuig en veel andere experimenten verdwenen door hun naïeve technologie. Maarlijk praten nu, want hoe moest je bijvoorbeeld een boeiige motorfiets plus bijdrer maken afzonder?

Eind vorig eeuw de Oostenrijks-Zwitserse uitvinder Paul Jary de stroomlijn gestructureerd onderzoeken en toepassen. Hij bepaalde de overvoeren van de bodemvraagstuk, met zijn destijds kaanbrekende druppelvoering omalende carrosserie, door deze in een gigantische windtunnel te plaatsen. Nieuwsliter werden daar zappelen getest, de vinger-vormige luchtchepen, waarbij Jary ook betrokken was. De uitvinder formuleerde de ideale, laagste mogelijke luchtweerstand, die ook energie bespaart. Proefonderzoekelijk ontdekte

museumbosch / 73

Demonstratie van vliegtuigontwerp op de Internationale C2, 26-28 en 29 maart 1908, Londen, 1908 (foto: Deutsches Museum, München, Duitsland)

Stroom- en motorvoertuig, 1890-92, vervoer voor drie personen, met twee zitplaatsen (foto: Deutsches Museum, München, Duitsland)

Jary eelde dat een lage weerstand alleen niet volstaat. Achteraan ontstond daarvoor een aantal luchtweervelingen, die een rijdend voertuig laten zwabberen. Een 'afgehoel' achtervleugel ontworpen de stroomlijn vanwege de neerwaartse druk, die zorgt voor een stabilere wegging. Hoevel Jary zijn stroomlijnmante had gepatenteerd, ontdekke hij - geschokt - dat de machtige Amerikaanse autofabrikant Chrysler overzocht 'zijn' stroomlijnccept gebruikte voor het revolutionaire Airflow-model uit 1934. Om van zijn claim af te zijn, kocht Chrysler Jary in 1935 af, met 3.000 dollar.

**STRIJKIJZER**  
In 1923 ontwierp de Amerikaanse ontwerper Bel Geddes het beroemd geworden scheepmodel Ocean Liner, waarvan alles gestroomlijnd was van de schroeven tot een deuren geplaatste brug, voering van als een uitgekakte boon. Dankzij twintig procent minder lucht- en waterweerstand zou het schip een dag sneller dan gebruikelijk van New York naar Engeland varen. Toch had geen scheepvaartmaatschappij er interesse in. Voor bleef het bij een - ook hier getoond - schaalmodel. De stroomlijntijl bereikte zijn hoogtepunt in 1939, dankzij de New Yorkse Wereldtentoonstelling. Fabrikers probeerden hier stroomlijndesign en architectuur bij een massaal bezoekerspubliek als de moderne, louse vormgeving van de Verenigde Staten. Stroomvoerder Raymond Loewy toonde een kolossaal stroomlijncomeedij, waarvan de imposante voorpartij algeve werd verlicht tot strijkijzermodel. Bel Geddes boemde voor autofabrikant General Motors een bovengedre maquette van de Amerikaanse stad van de toekomst, met een meerkantig vliegtuigmodel anno 1960. Concurrent Ford liet op een testbaan zijn Lincoln Zephyr rennend. Deze auto was minder extravagant dan de - om die reden geflopte - Chrysler Airflow.

Ook buitensporlijke producten als radijs, lachgas, stroomlijncabines, mixers en zelfposteerslijpers en rookkanalen werden vast gestroomlijnd. Dit zou voortkomen dat er volbreven op achterblijven. Vierchromde strips en versnoken handelsmaakt apparaten gebruiksvriendelijker en vlijger.

'Stroomlijntje' werd ook een begrip voor het efficiënt maken van handelings of als beleidsinstrument. Sylvia Ullack, een Noorse grafisch, werkte in Hollywood filmsterren hun lichamen te 'stroomlijnen' en het echtje Lilian en Frank Gilbreth, getrouwd met elf kinderen, onderzocht onder die noemer hoe je werkprocessen in de keuken of fabriek vlotter structurerde.

**ZONNE-ENERGIE**  
Na de Tweede Wereldoorlog vermaande auto-ontwerper Harley J. Earl van General Motors zijn stroomlijntoewer met straatjager - en raketvormgeving. Amerikanen kenden die uit de oorlogsvoering en ver-

museumbosch / 74

◀ 'Mooi door de minste weerstand'  
Chris Reinewald  
Museumtijdschrift #2 mrt-apr, 2023-04-01

Deutsches Museum, München, Duitsland

Van der Haagen en Erceg, vliegtuig 'L100' 1908, 1908, motor, 20 x 15 x 14 cm (foto: Deutsches Museum, München, Duitsland)

Horner, Bel Geddes, 'Ocean Liner' 1923, 1923

HET SCHIP ZOU EEN DAG SNELLER DE OCEAAN OVERSTEKEN.

stroomden het als zaligmakende technologie. Om de stroomlijn te verlijpen, liet Earl automodelen niet eerst in loot uitvoeren, maar met de hand uit klei boetseren. Ieder jaar kregen Amerikaanse auto's grotere achtervleugels en vetter geproportioneerde bumperpartijen. Daarmee stroomlijnde ze tot het koppen van studeermodellen, want wie wilde er nog in een ziekebaar oud type rijden? Na kritiek van stroomlijningstitelwinning stopte de auto-industrie in 1935 met deze overdecoatieve stroomlijn als massaproductief vertelingsmiddel.

Nieuwlogie Europese ontwerpers stelden functionaliteit voorop en wantzwoeden de Amerikaanse commerciële stroomlijn, al waren er uitzonderingen: de Italiaanse verchromde ijemachines of espressomakers. Messerschmitt, een vormalig Duitse oorlogsvliegtuigfabrikant, bouwde na 1945 uiterm gestroomlijnde tweepersonsautootjes met vliegtuigcockpits als basis. Om landpakte de buitensporig-

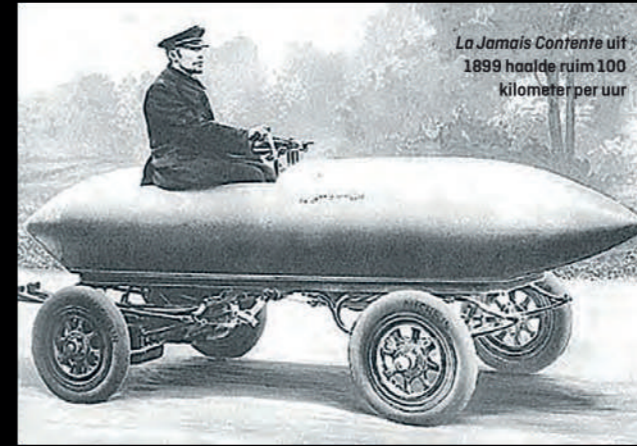
lijl beperkt op, wat in 'Sneller, beter, mooier' te zien is met een Erceg-stofautogerecabinen, vrachtdiek en brandstoftank. De 'V' verbruikt door de boemrangom instijl proces sneller dan een reguliere Airbus A320. Het schaalmodel maakte al een guldige profiel. Aan het eind van de expositie kunnen bezoekers zelf met stroomlijn experimenteren... omdat het altijd nog sneller, beter en mooier kan.

Chris Reinewald is cultuurjournalist

'Sneller, beter, mooier' - De vormgeving van de vooruitgang, 4 maart t/m 3 september, Design Museum Den Bosch, De Ploeg 4, v-herengangsbosch.nl/tm23-04-01-02-03-04-05-06-07-08-09-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100

museumbosch / 75

ONTWERP



La Jamais Contente uit 1899 haalde ruim 100 kilometer per uur

Het Design Museum Den Bosch toont hoe wetenschap en design begin twintigste eeuw samen tot de perfecte stroomlijn kwamen voor alles wat rijdt, vliegt en vaart.

Bram Hahn

# STROOMLIJN

De technologische vooruitgang vanaf het begin van de twintigste eeuw leidde onder meer tot een revolutie in het vervoer. De auto was er al enkele decennia, maar door de opeenvolgende technische verbeteringen werden ze steeds sneller. Die snelheid zat hem niet alleen in sterkere, efficiëntere krachtbronnen, maar ook in de stroomlijn van de auto. Het werd nuttig en noodzakelijk om auto's zo vorm te geven dat ze zo weinig mogelijk weerstand van de lucht ondervonden.

Die vormen gingen steeds meer het ontwerp van treinen, vliegtuigen, fietsen en dergelijke bepalen. Maar ook waar snelheid geen rol speelde, drong die vormtaal door, laat de expositie zien. Telefoons, stofzuigers, zelfs snijmachines voor vleeswaren kregen een gestroomlijnd design. Ook kunst, mode en taal werden erdoor beïnvloed. Een bedrijf dat goed draait, noemen we een 'gestroomlijnde' organisatie.

En eigenlijk is dat nooit meer helemaal weggegaan. We associëren die vormen nog altijd met snelheid en vooruitgang, al heeft voortschrijdend onderzoek er inmiddels voor gezorgd dat de klassieke pijl- en druppelvormen aanpassing behoeften. Zo elegant als in de jaren vijftig worden auto's nooit meer. 'Aerodynamica won van stroomlijn,' zegt Van den Heuvel. 'Kijk maar naar Formule-1-auto's. Geen gladde druppelvorm, maar hoekig en met grote uitstekende delen.' Het ontwerp is gericht op de ideale balans tussen weinig luchtweerstand en neerwaartse kracht.

De pure stroomlijn is wellicht technisch achterhaald, maar als stijlelement springlevend en onverwoestbaar. **EW**



Ook huishoudelijke apparaten kregen gestroomlijnde vormen

## Design

TENTOONSTELLING SNELLER, BETER, MOOIER



### Hybride schaatsbeen

Vlak voor de Winterspelen van 2022 introduceerde Nederland nieuw materiaal voor de schaatsen. Een 3D-geprinte, soepele kunststof 'wantschaats' met een geprofileerd voetbed dat ontworpen is voor de meest efficiënte houding van de voet. Over het ontwerp zit een dikke laag stof, met de luchtweerstand vermindert. Nederland won 8 keer goud, drie plakken waren voor twee schaatsters.



## Als alles stroomt

Op de tentoonstelling Sneller, beter, mooier in Design Museum Den Bosch zijn ontwerpen te zien die de belofte van een betere toekomst in zich dragen. De geschiedenis leert: soms alleen op papier.

Door Bob Witman

Een ontwerper in de wereld van een snel, mooi en efficiënt vliegtuig, een hybride schaatsbeen of een snelle auto. Het is niet anders dan de belofte van een betere toekomst. De tentoonstelling Sneller, beter, mooier in Design Museum Den Bosch is de perfecte plek om te zien hoe de toekomst er kan uitzien. De tentoonstelling is een reis door de geschiedenis van de vliegtuigontwerpers, van de eerste vliegtuigen tot de huidige vliegtuigen. Het is een reis die begint met de eerste vliegtuigen van de 19e eeuw en eindigt met de huidige vliegtuigen van de 21e eeuw. De tentoonstelling is een reis die begint met de eerste vliegtuigen van de 19e eeuw en eindigt met de huidige vliegtuigen van de 21e eeuw.



### 8x streamline design

#### Aerodynamica

- 1 De druppelvorm is lang bekend als de ideale, natuurlijke vorm van een rond object over een oppervlak. Maar sinds 1900 zijn er allerlei andere vormen ontwikkeld die ook goed werken. Dit bleek in praktijk iets anders, want een druppel is al snel onstabiel als hij valt en de vliegtuigontwerper moet ervoor zorgen dat de vliegtuigvleugel niet onstabiel wordt. De Amerikaanse vliegtuigontwerper Frank Whittle ontdekte dat de vliegtuigvleugel niet onstabiel wordt als hij een driehoekige vorm heeft. Dit is de reden waarom de vliegtuigvleugel van een vliegtuig vaak driehoekig is.
- 2 Wie de druppelvormige vliegtuigvleugel heeft ontworpen, is de Amerikaanse vliegtuigontwerper Frank Whittle. Hij ontdekte dat de vliegtuigvleugel niet onstabiel wordt als hij een driehoekige vorm heeft. Dit is de reden waarom de vliegtuigvleugel van een vliegtuig vaak driehoekig is.

▲ 'Als alles stroomt' Bob Witman De Volkskrant, 24-02-2023

▲ 'Stroomlijn' Bram Hahn Elsevier, 08-04-2023

EXPOSITIE Design!

## Fascinerend inkijkje in design op lijfhoogte

Weet je nog, die corona zelftest? Insteeken, rondraaien, dippen, druppelen en wachten op hopelijk maar één roze streepje. Nu is het alweer een museumstuk, onderdeel van een permanente presentatie van het Design Museum met nog meer dingen die we in ons lijf duwen of dragen.

Onder het mom van 'je bent de hele dag omringd door design' – de sneaker die je draagt, de auto waar je in rijdt, het bestek waar je mee eet en de telefoon waarmee je belt – heeft Design Museum Den Bosch op de begane grond de gratis permanente presentatie *Design!* ingericht. Een onderdeel is een collectie doorzichtige blokkjes met daarin voorwerpen op lijfhoogte. Van een tampon tot een fopspeen en van een dildo tot een pacemaker en AirPods. Dat is stijlvol uitgelicht, zwevend op precisie de hoogte waar ze in het lichaam zitten.

Anne-Karlijn van Kesteren, curator bij Design Museum Den Bosch, wat is de gedachte achter deze presentatie?

„De presentatie omvat meer dan alleen de blokkjes, maar voor deze installatie specifiek geldt dat het laat zien welke voorwerpen de grens van ons lichaam overgaan. Die zijn ook met dat doel ontworpen. We staan er bijna niet stil dat ze ooit zijn ontworpen. Je kunt ze nu van alle kanten bekijken, op een manier dat je ze anders nooit ziet. We merken dat de blokkjes veel gesprekken en vragen oproepen.“

### We laten zien dat design overal is en van iedereen

Dat is wat je wilt als museum, toch? „Zeker, dat is hartstikke mooi om te zien. Wat we in ons tentoonstellingsprogramma doen, doen we nu ook bij deze presentatie. Namelijk laten zien dat design overal is en van iedereen, en wat de maatschappelijke impact ervan is. Ontwerp heel dichtbij brengen, vragen oproepen, maar ook posthumanistisch: kijken naar de toekomst. Er gebeurt veel, nieuwe technieken en mogelijkheden die ons en de samenleving beïnvloeden en er zijn een hoop vragen waar nog geen antwoord op is.“

Een mooie manier om mensen over de drempel van je museum heen te helpen. Toch een extra hobbel bij julie, met die grote trap naar boven. „Voorheen deden we eigenlijk niks met de benedenverdieping en dit is ook wel bedoeld als teaser. We merken dat het inderdaad die rol vervult.“

– Annemiek Steenbekkers



▲ Het corona testpakket, uitgelicht in Design Museum Den Bosch. Foto: Annemiek Steenbekkers/BO

### ▲ Fascinerend inkijkje in design op lijfhoogte?

Online titel: 'Fascinerend inkijkje in design op lijfhoogte, van pacemaker tot corona zelftest' Interview Anne-Karlijn van Kesteren door Annemiek Steenbekkers *Brabants Dagblad*, 30-06-2023

REPORTAGE TATTOOS STEEDS NORMALER, MAAR GAAT 'VERHEERLIJKING' IN DESIGN MUSEUM TE VER?

# Tatoeëren in hip museum is een teken aan de wand

Tatoeages zijn razend populair, met name bij jongeren. Zij vinden tattoos niet ordinar, maar een onderdeel van hun identiteit. Hierop meeliftend veranderde het Design Museum in Den Bosch in een tattoo-studio. Als niet iedereen fan.

Joep Dorna  
Den Bosch

„Een 'stronje', mompelt Lecti Doumer aan het begin van de sessie. Waar de Fransman normaal in alle rust een tattoo kan zetten, lopen er nu mensen langs zijn werkplek. De bezoekers stoten elkaar aan en mopperen zachtjes. „Zou het over doen?“, vraagt een van hen zich af.

De artist en metalbandzanger is door het Design Museum in Den Bosch uitgenodigd om dit weekend meerdere bezoekers in post-tribal-stijl te tatoeëren, vanwege een expositie met dezelfde naam. Mocht er niet direct een beletsel ga rinkelende: dat is de opvoerder van de in de jaren 90 populaire tribal-tattoo met grote vlakken en dikke lijnen. Nog steeds zijn vele ruggen, onderbenen en bovenarmen versierd met deze stijl. Getintresseerden voor een tattoo-avond konden zich van tevoren bij Doumer aanmelden. Uiteindelijk komt deze zaterdag alleen Jesse van Dee (21) uit Den Bosch opdagen, die tevens bij het museum als supportoer werkt. „Dit is mijn eerste echte baan“, zegt hij voor de sessie. „Ik vind het vet dat een moment daarvan wordt vastgelegd op mijn lichaam.“

**Niks gek meer**  
Dat Doumer in het hippe museum mag tatoeëren, is een teken aan de wand. Zowel binnen de kunstwereld als bij het grote publiek was er lange tijd weinig waardering voor tatoeages. Een plakplaatje op een richte baan, zo was lange tijd de gedachte. Bovendien kan dat bodelwerk toch geen kunst zijn, zelden cultuursubs in koor. Inmiddels is dat beeld helemaal omgeslagen. Een tattoo is niks gek meer, maar juist normaal geworden. Dat blijkt ook uit het aantal tattoo-shopjes die zijn de afgelopen acht jaar meer dan verdubbeld. Zelfs politi-



▲ De Franse artist Lecti Doumer zet een tattoo bij Jesse van Dee in het Design Museum in Den Bosch. Foto: BO/ANNEMIK STEENBEKKERS

teaganten en advocaten hebben platen op een zicthare plek. En dat ook de kunstwereld de tatoeese steeds meer omarmd, blijkt uit de expositie. Die laat zien hoe tribal-tattoos het design van keramiek, meubels en sieraden heeft beïnvloed. „Te midden van deze hante vinden ook nieuwe stijlen hun weg naar het grote publiek. Doumer (24) is bij uitstek een exponent van de nieuwe generatie tatoeëersters. Geen stoere blik met een grote mond, maar een bedeevde Fransman die zichzelf liever niet in genderboekjes plaatst. „Vroeger was de tatoeewereld erg mannelijk, soms zelfs fascistisch.

ren van tatoeages. „Ik heb zoveel narigheid gezien. Laatst zag ik een vrouwe met een sproesjachtige huid, waarop drie witte vlekken in de vorm van bloemetjes waren te zien. Bleek het weglaten verkeerd te zijn gegaan“, vertelt ze. Over de tatoeëerster midden in het museum heeft ze dan ook 'gemengde gevoelens'. „Een tattoo kan zoveel schade aanrichten. Moet je zo'n kunstvorm wel verheerlijken in het museum? Ik heb daar eertijl gezegd mijn twijfel over. Staan mensen er wel bij stil over hoe hun tatoeage er over dertig jaar uit komt te zien?“

**Weinig indruk**  
Op Van Dee, voor wie dit zijn derde tattoo is, maken de woorden van Hanegraaf weinig indruk. „Een tattoo verandert niet je mee, net zoals de betekenis ervan telkens verandert. Dadelijk heb ik onleesbare inkt op mijn gerimpelde huid. Nou en? Hij voegt toe: „Ik denk dat het ook wel een generatieindigje is. Mijn opa en oma moesten even slikken toen ze mijn eerste tatoeage voor het eerst zagen. Mensen komen bijvoorbeeld bij me langs als ze weer regels willen na een borstconstractie“, vertelt ze. In haar praktijk ziet ze regelmatig mensen die huidafslader hebben opgelopen door het zetten of verwijderen.

**Narigheid**  
De meeste bezoekers blijven maar kort kijken, maar Janny Hanegraaf (58) uit Den Bosch wil alles van Doumer weten: welke naalden hij gebruikt, hoe zwaar zijn apparaten is en hoe hij zijn werkruimte schoonhoudt. „Zelf ben ik medisch tatoeëerder. Mensen komen bijvoorbeeld bij me langs als ze weer regels willen na een borstconstractie“, vertelt ze. Niet veel later is Doumer klaar. Opgewekt kijkt Van Dee in de spiegel. „Heel vet“, vindt hij. Of dit zijn laatste tattoo wordt? „Zeker niet, maar het blijft binnen de perken.“

Altijd het laatste regionieuws én het nieuws uit de rest van de wereld



Ga naar [bd.nl](http://bd.nl) of download de app

### ▲ 'Tatoeëren in hip museum is een teken aan de wand'

Online titel: 'Tattoo's worden steeds normaler, maar gaat 'verheerlijking' door een museum te ver?'

Joep Dorna  
*Brabants Dagblad*, 14-08-2023

### ▲ 'Oude kaarten als design, bron van informatie en verdieping'

Lauran Toorians  
*Brabant Cultureel*, 27-12-2023

27 december 2023 Design Erfgoed | historie | reacties: 0

## Oude kaarten als design, bron van informatie en verdieping

Sinds we de kaart niet meer nodig lijken te hebben, neemt de belangstelling ervoor alleen maar toe. Een expositie in Design Museum Den Bosch geeft een beeld van de enorme variatie aan kaarten die bestaat, twee boeken belichten de kaartgeschiedenis van Eindhoven en bieden een nuttige wegwijzer bij het bekijken en gebruiken van oude kaarten.

door Lauran Toorians

De kaarten en foto's in dit artikel zijn beschikbaar en openbaar te zien op de website.

Vierentwintig satellieten, waarvan drie reserve, die in vaste banen rond de aarde draaien en elk hun eigen signaal uitzenden, maken het mogelijk om waar ook ter wereld exact te weten wat je positie is. Sinds Ronald Reagan dit in onsprong militaire Global Positioning System (GPS) in 1983 vrij gaf voor algemeen gebruik, is kaartlezen in razend tempo in onbruik geraakt. Auto's vertellen hun chauffeurs precies de juiste weg en zowel fietsers – die het niet mogen – als voetgangers navigeren door stad en land met hun neus op een 'telefoon' die al lang geen telefoon meer is. Het advies om ondanks deze technologie toch ook nog een wegwijzer in de auto te hebben, wordt weinig opgevolgd. Waarom zou je nog? Er is op dezelfde manier al tijd nog Google Maps, inclusief 'streetview' waarmee je zonder een stap te zetten op reis kunt.



GPS satelliet. Beeld: Wikipedia

Liefhebbers van zowel oude als nieuwe kaarten waren er altijd al, maar het lijkt alsof juist nu niemand nog een kaart nodig heeft die belangstelling alleen maar toeneemt. Meerdere uitgeverijen geven hele reiken boeken uit met historische kaarten, ondergebracht in allerlei soorten en thema's. En dat van behoorlijk populair tot zwaar wetenschappelijk. Ook musea hebben deze kaartliefde ontdekt, met recent onder meer het Allard Pierson Museum ('Open kaart'), het Nationaal Archief ('Op de kaart'), Wereldmuseum Leiden ('Kaarten: navigeren en manipuleren') en nu ook het Design Museum Den Bosch met de expositie 'Mapping Modernity – Moderniteit in kaart'.



Introductie op Mapping Modernity – Moderniteit in kaart. Foto: Design Museum Den Bosch

### Veertig jaar verzamelen door John Steegh en Harrie Teunissen

De tentoonstelling 'Moderniteit in kaart' is vrijwel geheel opgebouwd met materiaal uit de enorme collectie kaarten en atlasen die John Steegh en Harrie Teunissen over een periode van veertig jaar bij elkaar wisten te brengen en die zij in 2021 schonken aan de Universiteit Leiden. Hieruit zijn ongeveer tweehonderdvijftig kaarten en atlasen geselecteerd, aangevuld met enkele kaarten uit andere collecties en al en toe een kopie. De selectie vertelt het verhaal 'van onze moderne wereld waar mensen zichzelf in het centrum stelden en dachten alles onder controle te kunnen krijgen', aldus het museum.



Zaaiwerveld op Mapping Modernity – Moderniteit in kaart. Foto: Design Museum Den Bosch

Of dat klopt, zal sterk afhangen van de bezoeker. De doorgewinterde kaartliefhebber haalt hier zijn hart op en verleekert zich aan zeldzame en bijzondere kaarten. Maar wie als nieuwsgierige leek de grote expositiezaal inloopt, loopt de kans snel te verwalen. De kaarten zijn in een aantal thema's ondergebracht met steeds wel een inleidende tekst, maar de verdere informatievoorziening bij de kaarten is uiterst summier en aan de wanden soms zo hoog geplaatst dat alleen lange mensen die goed kunnen lezen. Kinderen en rolstoelgebruikers hebben dus op voorhand pech. Terwijl kinderen juist vaak open staan voor het avontuur dat kaartlezen kan zijn. Ook veel kaarten hangen erg hoog en het valt op dat ze vaak met simpele prikordridders aan de wand zijn bevestigd. Dat maakt het geheel decoratief en informeel, maar getuigt niet direct van respect voor het materiaal.

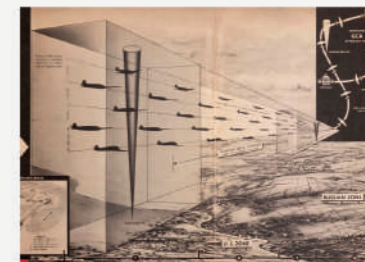
## Mapping Modernity – Moderniteit in kaart



"Veel kaarten hangen erg hoog en zijn soms met simpele prikordridders aan de wand zijn bevestigd. Het voorblad met bijna de omvang van het recente stembiljet en dat voelgt niet uit om het in de tentoonstelling voortdurend opengevoerd te raadplegen." Foto: Design Museum Den Bosch

### Een voorblad met bijna de omvang van het recente stembiljet

Voor wie bij elke kaart toch de nodige informatie wil krijgen, is er een voorblad met alle bijchriften. Maar dat voorblad heeft de vorm van een landkaart en bijna de omvang van het recente stembiljet en dat nodigt niet uit om het in de tentoonstelling voortdurend opengevoerd te raadplegen. Ik zag tijdens mijn bezoek dat ook niemand doet. Dat is jammer, want er zijn wel degelijk bijzondere kaarten te zien, kaarten met politieke claims op land, militaire propaganda om tijdens de Tweede Wereldoorlog het moreel van de tropen hoog te houden, Russische kopieën van Nederlandse topografische kaarten – dus in Cyrillisch schrift – die tijdens de Koude Oorlog en ook nu nog in Moskou werden gemaakt, en thematische kaarten zoals van de verspreiding van het coronavirus over de aarde. Maar ook een klein vlaggetje van de Verenigde Naties met daarop een schematische wereldkaart.



(Operation Vittles) How the 'Berlin Airlift' functioned in keeping the 'Island City' of Berlin supplied with the necessities of life, c.p. 1949. Foto: Design Museum Den Bosch



A. Ling & D. Johnson, London, Social & Functional Analysis, London 1943. Foto: Design Museum Den Bosch

Schokkend – althans zo ervoor ik het – is de kaart die Frontex maakte met daarop de migratiestromen van mensen die naar de EU komen. Door de uitvoering kan de kaart alleen maar worden gezien als propaganda van het zuiverste water, een kaart die suggereert dat de EU letterlijk zou vollopen als het moorddadige Frontex zijn werk niet zou doen. De kaart hangt niet naast die van het getto van Warschau, maar zou daar zeker op zijn plaats zijn.

Wat dergelijke kaarten in elk geval leren, is dat een kaart nooit zomaar een verbeelding van de werkelijkheid is. Kaarten zijn even zo vaak middelen om de werkelijkheid te manipuleren. Of het nu om overdriven weergave is van oorlogswinst, een plan voor een nieuwbouwwijk, of een stadplattegrond met toeristische attracties, er is altijd een doel dat verder gaat dan simpelweg weergeven. Zelfs het landschap om ons heen bestaat alleen doordat wij het beleven en interpreteren. Onze bond en die ivorige koolmees leven in een totaal ander landschap dan wij.



28 Juni 2023 Architectuur | Design Nieuws reacties: 0

## Social designer Manon van Hoeckel zet zich in voor maatschappelijke verandering

Social designer Manon van Hoeckel (Diessen 1990) heeft zaterdag 17 juni de Designprijs 2023 van het Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Brabant in ontvangst genomen. "In de wereld van Manon van Hoeckel draait alles om verbinding. Niet als hol containerbegrip, maar als diepgewortelde levensovertuiging en inspiratie. Juist dit verantwoordelijkheidsbesef naar de medemens maakt haar social design zo onderscheidend en sterk", aldus de jury.

Ina Adema, commissaris van de Koning en voorzitter van het Cultuurfonds Noord-Brabant, reikte de Designprijs aan Manon van Hoeckel uit in Design Museum Den Bosch. Voor Van Hoeckel betekent de erkenning veel: "Ik was zeer verrast met de toekenning van de Designprijs. Social design wordt nog niet door de massa omarmd, dat maakt voor mij deze prijs extra bijzonder. Hopelijk draagt het bij aan een grotere bekendheid van dit mooie vakgebied, waarin ontwerp wordt ingezet om maatschappelijke verandering te weeg te brengen."



Commissaris van de Koning Ina Adema, tevens voorzitter van het Cultuurfonds Noord-Brabant, slaat Manon van Hoeckel tot ridder van het designgilde. Foto > Marjo van de Peppel

### Een officiële ambassade voor asielzoekers

Geboren en getogen in Diessen en afgestudeerd aan de Design Academy Eindhoven werkt Manon van Hoeckel vanuit haar studio in Rotterdam aan social design. Haar vondsten zijn volgens de jury even briljant als betekenisvol. Met kleuren en patronen in sop heeft zij het glazenwassen in zorginstellingen omgetoverd tot een wekelijks geluksmoment voor medewerkers en bewoners. En voor asielzoekers richtte zij een officiële ambassade op, vooral om te laten zien wat deze mensen voor Nederland kunnen betekenen. Tekendend voor Manon is haar aanpak om het incidentele vervolgens structureel te maken. Voor de zorginstellingen maakte zij afspraken met professionele glazenwasbedrijven en voor de asielzoekers bedacht zij een manier om toch wat geld te verdienen. Zo weet zij met haar ontwerpen blijvende vooruitgang te bereiken.

De Designprijs wordt iedere twee jaar toegekend, beurtelings aan een gearriveerd ontwerper (in 2017 aan Piet Hein Eek en 2021 aan Bart Hess) en aan een aankomend talent (in 2019 aan Simone Post). De prijs bestaat uit een wisseltrofee: een zwaard dat ontworpen is door kunstenaar Ted Noten. Het zwaard staat symbool voor het 'designgilde', waartoe Van Hoeckel is geridderd. Daarnaast ontving de social designer een speciaal voor haar door Noten vervaardigd medallion in de vorm van een hart. Aan de prijs is een bedrag van 10.000 euro verbonden. De jury bestond dit jaar uit Jannette in 't Veld, Berry Eggén, Bao Yao Fei, Simone Post en Maarten Hartveldt. (en)

Werk van Manon van Hoeckel is te zien in het Collab van het Design Museum Den Bosch. Daarnaast het werk Boey Wang en Shahar Livne, de andere twee genomineerden voor de designprijs. De expositie loopt tot en met 3 september 2023.

## 'Een nieuw icoon voor Den Bosch'

# Museumplan krijgt groen licht, ondanks kritiek

Den Bosch kan verder met de plannen voor een nieuw Design Museum op een groot Noordbrabants Museum, dat meer ruimte krijgt door het vertrek van de 'bunni'. De gemeenteraad ging gisteravond in ruime meerderheid akkoord.

„Wij vinden het opmerkelijk dat als iemand zijn collectie niet kwijt kan, we een museum opmaken voor 4,5 miljoen euro”, was de kritiek van Jolijn Hendriks, van oppositiepartij De Bossche Groene.

„Luisteren naar mensen die stil zijn” Marlyse Crane (D66) had het over een 'nieuwe icoon voor Den Bosch'.

„Maar de verhuizing van het Design Museum naar 2020 komt in het Noordbrabants Museum ruimte beschikbaar voor de kunstverzameling van de IK Art Foundation, die in 2022 werd geboren.

„Niemand zegt dat het Citadellhof, moet wijden voor het museum”, meldt CDA-fractieleider Frank van Cotteghem. „Het museum moet ook een plek hebben om te zijn”, zegt voorzitter van de PvdA De uniepartij Willem van der Dieren meteen naar de microfoon leep. „Ik heb de voorbode vorige week nog horen zeggen dat de raad niet hoeft te voren voor verplaatsing.”

„Als we moeten kiezen tussen 15 woningen die aan het eind van hun levenscyclus zijn, of 15 nieuwe appartementen, kies ik voor de laatste”, meldt fractievoorzitter van de PvdA De uniepartij Willem van der Dieren meteen naar de microfoon leep. „Ik heb de voorbode vorige week nog horen zeggen dat de raad niet hoeft te voren voor verplaatsing.”

„De discussie vliegt van links naar rechts, maar het brede verhaal ontbreekt”, zegt fractievoorzitter van de PvdA De uniepartij Willem van der Dieren meteen naar de microfoon leep. „Ik heb de voorbode vorige week nog horen zeggen dat de raad niet hoeft te voren voor verplaatsing.”

## ▲ 'Museumplan krijg groen licht, ondanks kritiek'

Online titel: 'Museumplan krijgt groen licht: 'Een nieuw icoon voor Den Bosch'

Robèrt van Lith

Brabants Dagblad, 02-02-2023

## ▲ 'Social designer Manon van Hoeckel zet zich in voor maatschappelijke verandering'

Verslag uitreiking Emmanuel Naaijens

Brabant Cultureel, 18-06-2023

## INTERVIEW DIRECTEUR TIMO DE RIJK VAN DESIGN MUSEUM

# 'Ook al ga je er zelf misschien niet naartoe'

Van een riante kunstcollectie voor Het Noordbrabants Museum naar een discussie over nut en noodzaak van een nieuw gebouw voor het Design Museum à 43,6 miljoen euro. „Wij krijgen van alles op ons dak, maar het gaat niet om ons”, zegt directeur Timo de Rijk.

Annemiek Steenbekkers Den Bosch

Een dag nadat de gemeenteraad instemde met die investering van 43,6 miljoen euro ging er een mail uit namens het Design Museum. Om melding te maken van 'een volgende stap in de richting van een nieuw Design Museum Den Bosch'. Maar duidelijk ook om de (politieke) steun die er voor het museum is te benadrukken.

Uit die mail spreekt een menigeling van blijdschap, opluchting en een behoefte aan erkenning. Is dat wat rest na een aantal weken vol discussie over vooral nut en noodzaak van een nieuw Design Museum aan de Citadellaan? Directeur Timo de Rijk (59), ik vond het een interessante discussie. Als museum wil je meedonen, ben je blij met aandacht. Alleen kregen we in dit geval van alles op ons dak, terwijl het eigenlijk niet om ons gaat."

U bedoelt dat het niet bij jullie begint, maar bij buurman Het Noordbrabants Museum en bij de permanente bruikleen van de particuliere kunstverzameling van de JK Art Foundation.

„Precies.” Heel in het kort: voor die collectie van 550 werken (onder meer Appel, Brueghel, Rubens, Chagall, Mondriaan, Picasso, Dumas en Dalí) is meer ruimte nodig. De meest voor de hand liggende oplossing, is van meet af aan duidelijk, is een andere plek zoeken voor het Design Museum. Beide musea delen nu één gebouw.

Een punt van kritiek richt zich op de sloop van de Citadellhof, vijftien sociale huurwoningen ingeklemd tussen de Citadellaan en Orthenesweg. Het moet wijken voor de nieuwbouw van het museum en oen woontoren. Wat vindt u daarvan?

„Ik snap dat dat heel pijnlijk is



▲ Directeur Timo de Rijk van Design Museum Den Bosch: 'We willen meer dan ooit laten zien dat het Design Museum het waard is dat er een hoop poen in wordt geïnvesteerd'.

FOTO: MARC GOLBUS

voor de bewoners. Als mijn ouders daar zouden wonen – ze zijn allebei in de 80 – dan zou ik ook een steek in mijn hart voelen. Dat er met de Bossche Stadsdelta een grote, levendige wijk moet komen, is al langer in beeld. Een vitale wijk waarbij cultuur in mijn ogen de levensader is. En een gebied waar makers een plek krijgen."

„In Rotterdam, waar ik vandaan kom (al ga ik verhuizen naar het Brabantse Willemstad) heb je de wijk Katendrecht erbij gekregen (oort de rosse buurt, nu een woonwijk met een 'urban en alternatief sfeertje', red.). Zo'n ontwikkeling duurt even, maar nu is het een aantrekkelijk gebied, ook voor mensen uit andere delen van de stad, inclusief het centrum."

„Met alleen woningen en een supermarkt bereik je dat niet. Dan blijft het op zichzelf. Het is nodig dat het behoorlijk cultureel gevuld is."

Zo zou het volgens u ook zo'n beetje moeten gaan werken in Den Bosch?

„Den Bosch krijgt er een interessant gebied bij, waarvan ik denk dat het door de locatie ook mensen uit andere wijken en buiten de stad trekt. Van dezelfde league als de Bossche binnenstad. De overheid wil investeren in het station en stationsgebied, wat gunstig is voor bijvoorbeeld de connectie met de kunstacademie. Het is cruciaal dat de looproute erheen straks aantrekkelijk is."

Wat voor een museum ziet u voor zich?

„Het hoeft heus geen high brow-ontwerp te worden. Er zijn maar heel weinig gebouwen ontworpen voor het tentoonstellen van design. We zitten nu ook eengelijk in een kunsthall. Dus dat, een plek waar design zich goed laat presenteren, is al een opwindend idee. Ik wil er tien auto's naar binnen kunnen rijden voor een expositie. Of een zeilboot."

„Als Design Museum zijn we minder verbonden aan de traditionele binnenstad. Bovendien zitten we daar nu een beetje verstopt. Straks zijn we veel beter zichtbaar."

Ook wel gehoord in de discussie: waarom überhaupt eigenlijk een Design Museum in Den Bosch? Wat heeft die stad met design? „Design is voor mij de wereld. Het is de spijkerbroek die je draagt, de sneakers die je aantrekt, de auto die je zo mooi vindt. Dat is niet gebonden aan één plaats, maar is universeel. Het is van iedereen, en daardoor komt het heel dichtbij." „Het plaatje is dat ouders hun kinderen meenemen naar het museum en ze dingen uitleggen. Bij ons is het andersom. Nemen twee gothic kinderen hun ouders mee naar de Goth-tentoonstelling. Dat vind ik echt te gek. Dat is wat het moet zijn. Geen elite-idee. Dat moet eraf."

Wat zeggen de bezoekerscijfers – van 25.000 naar 80.000 per jaar sinds de verhuizing vanuit het Paleiskwartier in 2013 – over het bestaansrecht van uw museum?

„Ik vergelijk het met hoe het bij het Van Abbemuseum is gegaan. Daar hebben sinds de jaren 60 vier directeuren op rij uitzonderlijke dingen gedaan en koers gehouden. Waardoor er nu een museum van wereldfaam staat. Dat moet bij het Design Museum ook gaan gebeuren."

De planning is dat het nieuwe gebouw er voor 2030 staat. U bent nu ruim 6,5 jaar directeur. Gaat u het nog meemaken, die verhuizing?

„Ik ga graag door. Hoe vaak maak je het mee dat je een nieuw museumgebouw krijgt? Nooit. We willen meer dan ooit laten zien dat het Design Museum het waard is dat er een hoop poen in wordt geïnvesteerd. Zodat je er als Bossche naar trots op kunt zijn dat het in jouw stad staat, ook al ga je er zelf misschien niet naartoe."

## ▲ "Ook al ga je er zelf misschien niet naartoe"

Interview Timo de Rijk door Annemiek Steenbekkers Brabant Dagblad, 14-02-2023

Alleen bij Mundicolor; nu met heel veel korting!

**FLY-DRIVES PARADORES**

Groot aanbod fly-drives met verblijf in indrukwekkende Paradores. Authentieke, traditionele accommodaties, vaak ondergebracht in voormalige kastelen, kloosters of paleizen. Bij Mundicolor altijd heel speciaal geprijsd incl. vlucht Spangje v.v., autohuur en verblijf. Kijk voor de cultureel interessante routes en voorwaarden op [www.mundicolorvakanties.nl](http://www.mundicolorvakanties.nl)

www.mundicolorvakanties.nl  
info@mundicolorvakanties.nl  
telefoon: 020-428 0 555

# Development & relatie-management

32

Design Museum Den Bosch heeft in 2023 verder gebouwd aan een brede financieringsmix bestaande uit sponsorgelden, individuele giften en subsidies om het activiteitenprogramma te financieren, in aanvulling op een substantiële exploitatiesubsidie van de gemeente 's-Hertogenbosch. Vanuit een sterke basis hebben we in 2023 de financieringsmix uitgebreid om extra veerkracht en flexibiliteit te bereiken zodat we met ons programma kunnen reageren op de voortdurend veranderende samenleving. In 2023 is de afdeling uitgebreid met een medewerker fondsenwerving en relatiebeheer en vanwege het vertrek van het oude Hoofd development is er in 2023 een nieuw Hoofd development & partnerships aangesteld (totaal 1,5 fte).

Het museum mocht ook in 2023 rekenen op de steun van diverse provinciale en landelijke subsidies en fondsen. Zij steunen onze ambitie om een onderscheidende programmering te hebben waarmee we succesvol nieuwe en jonge doelgroepen hebben kunnen aanspreken. Vanaf 2016 is een netwerk van innovatieve ondernemers en bedrijven opgebouwd en in de vorm van Club Design aan het museum verbonden. Deze businessclub genereert inkomsten én ambassadeurs voor het museum in de stad en regio. In aanvulling op het zakelijk netwerk bouwen we aan een vaste achterban van particuliere donateurs, Vrienden, Members en Patrons.

## Fondsen- en subsidiewerving

In 2023 heeft Design Museum Den Bosch een groot aantal fondsen aan zich weten te verbinden. Er is maar liefst € 1.140.000 aan subsidies toegekend voor het tentoonstellingsprogramma en aanvullende publieks- en educatieprogramma. Uit dat resultaat spreekt erkenning en waardering voor verschillende aspecten: de artistieke koers die Design Museum Den Bosch is ingeslagen; de maatschappelijke betekenis die we toevoegen door de onderwerpen die we agenderen en het meervoudige perspectief waarmee we dat doen; het online ontsluiten van programma's binnen de Derde Verdieping; het inzetten op laagdrempeligheid én diepgang; ons originele contextprogramma met veel relevante samenwerkingspartners waarmee we nieuwe doelgroepen bereiken. Momenteel zijn de meeste gelden echter projectmatig van aard. Het is noodzakelijk om de komende periode sterk te focussen op het omzetten hiervan naar meerjarige gelden teneinde de impact van onze culturele ambitie te vergroten en de kwetsbaarheid van projectmatige financiering te verkleinen. Hieronder lichten we enkele belangrijke bijdragen uit:

### Brabant C

Voor de tentoonstelling *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang* ontvingen we een riant bijdrage van Brabant C. Brabant C is het investeringsfonds voor cultuur dat bijdraagt aan culturele projecten die het cultuursysteem in Noord-Brabant duurzaam versterken en de provincie door kwaliteit en voorbeeldwerking op (inter)nationaal niveau als kwaliteitsregio meer zichtbaar en herkenbaar maken. De subsidie voor *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang* werd toegekend binnen de regeling 'project van nationaal belang'; we zijn trots dat hiermee ook de nationale impact en reikwijdte van Design Museum Den Bosch is erkend.

### Fonds Cultuurparticipatie

In 2023 hebben we een nieuw fonds, het Fonds Cultuurparticipatie, aan ons weten te verbinden met de toegekende aanvraag voor het participatieproject Soft Spaces. Dit project start in 2024 en daarom wordt deze subsidie financieel gelabeld aan 2024; dit bedrag is dus geen onderdeel van het eerder genoemde totaalbedrag aan geworven subsidies in 2023. Het Young Design Team heeft Design Museum Den Bosch eerder al geïnspireerd om verder te onderzoeken hoe we intensiever kunnen samenwerken met de omgeving en met diverse doelgroepen, zodat we ook andere perspectieven een podium kunnen geven. Het project Soft Spaces is een volgende stap in dit onderzoek, waarin we in 2024 drie jonge ontwerpers gekoppeld aan jonge doelgroepen uit de omgeving betrekken in het in co-creatie ontwerpen van een *soft space*, waar jongeren gevoelens rondom mentale gezondheid kunnen delen. Het Fonds Cultuurparticipatie noemde het project Soft Spaces een voorbeeldstellend project binnen hun regeling 'Vernieuwen van cultuurmaken: Participatieve kunst en cultuur'.

### Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Met dank aan een toegekende bijdrage van het Stimuleringsfonds in 2023 kunnen we een zogenaamd 'DesignStation' gaan realiseren. Dit project start in 2024 en daarom wordt deze subsidie financieel gelabeld aan 2024; dit bedrag is dus geen onderdeel van het eerder genoemde totaalbedrag aan geworven subsidies in 2023. Om nieuwe doelgroepen aan het museum te binden is een van de speerpunten van het beleid het toegankelijk, beschikbaar en uitnodigend maken van het museum voor wie museumbezoek niet vanzelfsprekend is. Om dit te bereiken gaan we vanaf 2024 op een centrale plek in onze ontvangsthal een laagdrempelige, multifunctionele, interactieve en altijd toegankelijke maak-, doe-, en denkplek ontwikkelen. Een vaste plek met wisselend aanbod. Samen met kinderen en jongeren gaan we nadenken hoe dat eruit moet zien. Voorwaarde is dat het altijd beschikbaar is tijdens openingsuren van het museum en dat verschillende doelgroepen uit de stad hierin participeren.

### Collectiebijdrage Mondriaan Fonds

In 2023 kon de collectie van Design Museum Den Bosch worden verrijkt met steun van het Mondriaan Fonds. Het museum ontving een bijdrage uit de regeling Collectieprogramma's voor 2022 en 2023. De lijst met aankopen in 2023 is in dit jaarverslag te vinden bij het onderdeel Collectie. Daarnaast is in 2023 opnieuw een toekenning gedaan in de regeling Collectieprogramma's voor 2024-2025.

### Zakelijke stakeholders - Club Design

Club Design is het kennisnetwerk voor innovatieve ondernemers dat samenkomt in Design Museum Den Bosch. Elke ondernemer betaalt jaarlijks een sponsorbijdrage die ten goede komt aan het museum. Club Design telt in 2023 25 leden, en biedt een lezingen- en activiteitenprogramma dat ondernemers verbindt met designers in hun maatschappelijke belangstelling voor de toekomst. Club Design is een waardevolle en actieve club met potentie om verder te groeien. Deze club willen we qua aantal leden in 2024 verder laten groeien. De aanloop naar het nieuwe museumgebouw is een kansrijke manier om nieuwe stakeholders aan ons te verbinden. Dit resulteert in een sterke *case for support* waarin we nieuwe zakelijke stakeholders onderdeel kunnen maken van de toekomstige maatschappelijke en economische bedrijvigheid van een bredere gebiedsontwikkeling: de Bossche Stadsdelta. Naast de groei van Club Design willen we in 2023 ook de relaties met bestaande leden verstevigen door hen meer te betrekken bij het museum. Op die manier treden zij ook op als ambassadeurs in de aanloop naar een nieuw museum.

### Particuliere gevers

In 2023 is het nieuwe geefprogramma uitgerold, met de toevoeging van Members en Patrons als categorieën aan de al bestaande Vrienden van Design Museum Den Bosch. Bij het werven van grote giften binnen deze hogere geefkringen (Members € 500 en Patrons € 1000) is het investeren in relaties van groot belang. Hoewel we enkele Members hebben weten

te werven, is vanwege de personele wisselingen op de afdeling Development in 2023 de aandacht van de afdeling voornamelijk gegaan naar de (succesvolle) subsidiewerving van het tentoonstellingsprogramma. Hierdoor is er te weinig tijd geweest om goed te investeren in het opbouwen van relaties in het Member- en Patron-programma; dit zal in 2024 extra aandacht krijgen. Na de presentatie van het nieuwe geefprogramma is het nu namelijk tijd om stevig te investeren in de opbouw van een nieuw netwerk van particuliere gevers, en specifiek *middle* en *major donors*. Doelstelling is om deze groep donateurs sterk te laten groeien en te bestendigen, zodat dit kan zorgen voor een stabiele inkomstenstroom en op de langere termijn als voedingsbodem kan dienen voor eventuele legaten of nalatenschappen.

# Bedrijfsvoering & financieel

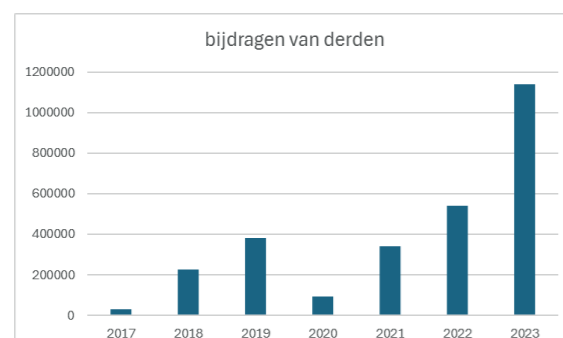
33

Qua financiële bedrijfsvoering is 2023 een vreemd jaar geweest voor het museum. De energielasten waren veel hoger dan in 2022 en stegen van zo'n € 131.000 naar € 385.000. Dit ondanks een forse bezuiniging op het energieverbruik als gevolg van een nieuw klimaatbeheersingssysteem dat eind 2022 geïnstalleerd is. Daardoor is er 15% minder energie verbruikt: een besparing van zo'n € 65.000, waarmee de investering van € 36.000 binnen een jaar is terugverdiend. In 2024 zakken de energieprijzen voor het museum met zo'n 40%, dus de extreem hoge kosten van 2023 zijn een eenmalige hobbel.

Van het Rijk en van de Gemeente 's-Hertogenbosch is noodhulp ontvangen van in totaal ongeveer € 47.000. Vooral de Noodhulp van het Rijk, de zogenaamde TEK, viel zwaar tegen: waar in mei 2023 een subsidie van maximaal €160.000 werd toegekend, bleek bij de voorlopige vaststelling in januari 2024 de subsidie zo'n € 3.500, terwijl het museum de energielasten wel met ruim € 210.000 zag stijgen. Deze noodhulp was eenmalig en vervalt in 2024.

Het aantal bezoekers bleef achter bij de begroting. Waar we op 80.000 bezoekers hadden gerekend, is het aantal op ruim 73.000 blijven steken. Een duidelijke groei ten opzichte van 2022, maar toch minder dan begroot. Als gevolg van de tariefsverhoging per september 2023 van €12 naar € 13,50 bleven de entree-inkomsten redelijk op peil.

In 2023 is de herinrichting van de begane grond afgerond met de oplevering van de permanente presentatie *Design!*. Dit zorgt voor incidenteel hoge



De terugval in 2020 is te verklaren door corona.

tentoonstellingskosten en ook voor incidenteel hoge bijdragen van fondsen, want deze presentatie is vrijwel geheel gefinancierd met giften en fondsbijdragen. Het is daarom de verwachting dat de hoge bijdrage van derden (ruim € 1.140.000) een incidentele piek is in een trend die wel duidelijk stijgende is.

De jaarrekening 2023 is door de Raad van Toezicht vastgesteld, nadat de accountant in de vergadering aan de Raad van Toezicht verslag had gedaan van de bevindingen. Ook is de begroting 2024 vastgesteld. De jaarrekening 2023 is door de accountant gecontroleerd en voorzien van een goedkeurende verklaring.

## Grondslagen van waardering en resultaatbepaling

De waardering van activa en passiva is gebaseerd op het stelsel van historische kosten. Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de in het boekjaar geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het boekjaar op basis van verkrijgingsprijzen. Winsten op transacties zijn verantwoord in het jaar waarin ze zijn gerealiseerd; verliezen zijn verantwoord in het jaar waarin ze voorzienbaar zijn, rekening houdend met de grondslagen voor de voorzieningen.

## Social Return

Het museum werft startende ontwerpers en kunstenaars graag als suppoost, zodat zij in een omgeving kunnen werken waar ze extra informatie krijgen over het maak- en ontwerpproces van de tentoonstellingen, terwijl ze ook bezig zijn hun beroepspraktijk te ontwikkelen. Ook de mensen die ingezet worden voor de ombouw en opbouw zijn vaak (startende) ontwerpers en kunstenaars.

De inkoop van schoonmaak, horeca en beveiliging gebeurt gezamenlijk met partners in het museumkwartier en er worden dikwijls langjarige contracten afgesproken. Bij het aangaan van de contracten is Social Return een van de selectiecriteria. Met Maison van den Boer (trede 2 op de Prestatieladder Sociale Ondernemen) en Asito (trede 3) is bewust gekozen voor bedrijven die sociaal ondernemen hoog in het vaandel hebben.

## Ontwikkelingen inzake duurzaamheid

Duurzaamheid heeft de aandacht van het museum. Zo is het een thema dat met enige regelmaat aan bod komt in de tentoonstellingen. In 2023 was dat bijvoorbeeld het geval in de expositie *Sneller, beter, mooier – de vormgeving van de vooruitgang*, waar de eerste elektrische auto te zien was die harder dan 100 kilometer per uur reed.

In de eigen organisatie is steeds meer aandacht voor onze eigen ecologische voetafdruk. In 2022 is fors geïnvesteerd in de klimaatinstallaties, met als gevolg een bezuiniging van het energieverbruik in het museum van zo'n 15%.

Daarnaast wordt bij het ontwerpen van de tentoonstellingen beter nagedacht over het ontwerp en over de materialen die nodig zijn om het ontwerp te realiseren. Het is nog geen volledige LCA, maar de eerste stappen op dat gebied zijn gezet. Tot slot schenken we tegenwoordig veel meer aandacht aan het hergebruik van materialen, hetzij door het museum zelf, hetzij door anderen.

BALANS	31 december 2023	31 december 2022
<b>ACTIVA</b>		
Materiële vaste activa	114.635	142.468
Vorraden	14.146	27.925
Vorderingen	751.794	1.245.721
Liquide middelen	1.418.937	538.037
<b>TOTAAL ACTIVA</b>	<b>2.299.512</b>	<b>1.954.152</b>

<b>PASSIVA</b>		
<b>Stichtingsvermogen</b>		
Bestemmingsreserves	170.000	170.000
Bestemmingsfondsen	223.896	223.069
Egalisatiereserve inrichting	0	40.384
Overige reserves	329.937	348.516
<i>Totaal eigen vermogen</i>	<i>723.833</i>	<i>781.968</i>

<b>Voorzieningen:</b>		
Overige voorzieningen	275.183	290.283

<b>Schulden:</b>		
Langlopende schulden	95.055	56.445
Kortlopende schulden	1.205.441	825.456

<b>TOTAAL PASSIVA</b>	<b>2.299.512</b>	<b>1.954.152</b>
-----------------------	------------------	------------------

BATEN	2023	2022
Gemeentelijke subsidie	2.526.420	2.117.320
Bijdragen van derden	1.164.831	597.399
Winkelverkoppen	363.496	327.310
Entreegelden	483.873	392.134
Coronanoedsteun	0	69.400
Overige opbrengsten	169.368	77.995
	<b>4.707.988</b>	<b>3.581.558</b>
Inkoopwaarde van de baten	-283.112	-247.968
<b>TOTAAL BATEN</b>	<b>4.424.876</b>	<b>3.333.590</b>

<b>LASTEN</b>		
Personeelslasten	1.312.053	1.241.837
Afschrijvingen	65.155	109.178
Overige lasten	3.105.683	2.356.983
Som der bedrijfslasten	<b>4.482.891</b>	<b>3.707.998</b>

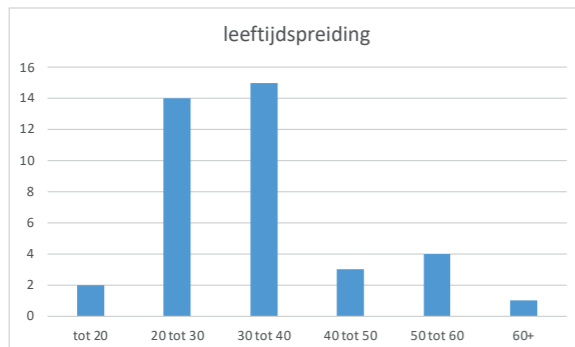
Bedrijfsresultaat	<b>-58.015</b>	<b>-374.408</b>
Financiële lasten	- 118	- 98
<b>NETTO RESULTAAT</b>	<b>-58.133</b>	<b>-374.506</b>

<b>Bestemming saldo van baten en lasten</b>		
Bestemmingsreserves		
- bestemmingsreserve verlieslatende exposities	0	0
- bestemmingsreserve innovatie	0	0
Bestemmingsfondsen		
- bestemmingsfonds egalisatiereserve inrichting	-40.383	-96.921
- bestemmingsfonds collectievorming	827	-5.753
- bestemmingsfonds coronaproblemen 2021	0	0
Overige reserves	-18.577	-271.832
<b>TOTAAL DEKKING OVER/TEKORT</b>	<b>-58.133</b>	<b>-374.506</b>

# Organisatie

## 34

Design Museum Den Bosch heeft per 31-12-2023 39 personen in dienst, die ruim 21 fte werken. De leeftijdsverdeling is als volgt:



De gemiddelde leeftijd is 33.

De directie en medewerkers van de Stichting Design Museum Den Bosch ontvangen een salaris conform de museum-cao.

### Directie

Monique Willemse, managementassistent  
Oscar Jansen, zakelijk directeur  
Timo de Rijk, directeur

### Collectie en tentoonstellingen

Adriënne Groen, curator (t/m augustus)  
Anne-Karlijn van Kesteren, curator  
Marte Rodenburg, conservator / registrator  
Tomas van de Heuvel, curator / projectleider Schuldig Design  
Victoria Anastasyadis, collectieonderzoeker Design Museum Den Bosch en EKWC (t/m januari)  
Yassine Salihine, senior curator (vanaf februari)

### Development & partnerships

Lenneke Beunk, hoofd development & partnerships (vanaf november)  
Pim Hoff, medewerker fondsenwerving & relatie-beheer (vanaf mei)  
Rieke Righolt, hoofd development & partnerships (t/m augustus)  
Roos Ticheler, development & partnerships ad interim (vanaf juli)

### Marketing, communicatie en context-programmering

Maan Leo, hoofd marketing, communicatie en contextprogrammering  
Lydia van der Made, medewerker online marketing & Derde Verdieping

### Educatie

Femke Hogenbosch, hoofd educatie (vanaf april)  
Madelon van der Avoort, medewerker educatie  
Reint Boven, medewerker AV / documentalist

### Bedrijfsvoering

Anneloes Ebing, vloermanager en coördinator vrijwilligers  
Dénise van Bokhoven, financiële administratie  
Dirkje Honings, vloermanager  
Isabeau van Maastricht, content creator  
Museumshop  
Machiel Marsé-Van Buren, vloermanager  
Renée Bettonvil, commercieel medewerker  
Museumshop (t/m september)  
Ronella Moser, winkelmanager Museumshop (vanaf april)  
Mirja Vis, medewerker Museumshop (vanaf september)

### Young Design

Bao Yao Fei, Young Design curator tentoonstellingen  
Jim van Geel, Young Design curator publieksprogramma

### Suppoosten

Aaron van Erp (vanaf maart)  
Aniek van Erp (vanaf mei)  
Anne van den Berg (t/m augustus)  
Darina Iyudina (t/m juli)  
Dieuwertje van Schadewijk (t/m juli)  
Emy van Rijt (t/m maart)  
Eva Jagtenberg (t/m augustus)  
Femke Dekkers  
Gwen de Bruijn (t/m maart)  
Jeanine Vloemans (t/m januari)  
Jesse van Dee (vanaf maart)  
Jeroen van Halen (vanaf maart)  
Jiwa Saebu (vanaf maart)  
Jord Dijkstra (t/m mei)  
Matthis Guirado (t/m februari)  
Martijn Lardinois (vanaf maart)  
Martino Soelen (t/m april)  
Mayke Verhoeven (vanaf mei)  
Nadja van de Griendt (t/m maart)  
Nikki-Jo de Bijl  
Nina Vas Dias (vanaf juni)  
Senna van den Boogaard (vanaf april)

Sofie Leutscher (vanaf mei)  
Ronella Moser (t/m maart)  
Teun Hartstra  
Thomas Dekker  
Wout Kruijer (vanaf april)

### Stagiaires

Amber Walravens  
Amber Vorstenbosch  
Caitlin van den Dungen  
Marlis Ouk  
Wouter van Dijk

### Vrijwilligers Museumshop

Beppie Schoondermark  
Elly Muizers  
Esther van Buuren  
Fanny Verbunt  
Hilde van der Salm  
Ineke Arens  
Jos Leo  
Letty van Veluw  
Lya Rijks  
Marion Kropman  
Marjolijn van der Pol  
Meyk van Dijk  
Mina Bettinger  
Ruth van der Grift  
Tonneke van Lokven  
Trudie van den Broek-Quekel  
Vera Schreurs  
Yvonne van Herwijnen

Naast hun werk voor Design Museum Den Bosch, heeft de directie de volgende nevenfuncties:

### Timo de Rijk

Louis Kalf Instituut, Eindhoven, voorzitter  
Stichting Design Geschiedenis Nederland, Amsterdam, bestuurslid

### Oscar Jansen

Popkollektief Regio Oss, voorzitter  
Stichting Vrienden van de KIOSK, Oss, penningmeester

## 35

# Jaarverslag Raad van Toezicht

Medio 2022 besloot de gemeente 's-Hertogenbosch een aanzienlijk bedrag vrij te maken om nieuwbouw van Design Museum Den Bosch in stadsdeel de Citadelpoort mogelijk te maken. Het museum en de Raad van Toezicht (RvT) reageerden enthousiast op dit gemeentelijke initiatief en zien goede kansen om een aansprekend nieuw museum te realiseren met grote aantrekkingskracht voor de huidige bezoekers en de potentie nieuwe bezoekers aan te trekken. De beoogde verhuizing van Design Museum Den Bosch zorgt ervoor dat het museum nadrukkelijker in de belangstelling van media en politiek is komen te staan en dat het takenpakket van de directie aanzienlijk is verzaamd. Dit was de reden voor de RvT om de vergaderfrequentie te verhogen van viermaal per jaar in voorgaande jaren naar acht keer in 2023, waarvan de helft online. Daarnaast heeft de voorzitter een tweetal bijeenkomsten met de wethouder en burgemeester van 's-Hertogenbosch belegd.

Steeds terugkerende gespreksonderwerpen op de agenda van de RvT zijn de beoogde nieuwbouw, de financiële positie van het museum en het tentoonstellingsprogramma. In de vergadering van 16 mei 2023 heeft de accountant de jaarcijfers van 2022 toegelicht aan de RvT. Om grip op de financiën te houden, is de accountant verzocht samen met de directie te bekijken of er aanpassingen in de financiële administratie nodig zijn, hetgeen niet zo bleek te zijn.

Een punt van zorg wat de financiën betreft, is het geleidelijke interen op het eigen vermogen. Enerzijds wordt dit veroorzaakt door de gestegen energiekosten, anderzijds door de gestegen perso-



neelslasten. Wat de RvT eveneens zorgen baart, is dat dankzij private partijen het museum in staat is gesteld voor projecten extra personeel op tijdelijke basis aan te trekken. Bij vertrek laat dat een behoorlijk gat in de personele bezetting achter. Hierdoor kunnen de ambities die het museum zich heeft gesteld niet of minder goed worden waargemaakt.

Op 23 februari 2023 heeft de voorzitter van de RvT met input van de leden van de RvT een functioneringsgesprek met de directeur gevoerd. Naast het algehele functioneren van de directeur werd hier ook gesproken over de honorering, de contractduur van het dienstverband en eventuele nevenfuncties. Belangenverstrengeling staat hoog genoteerd en is naar aanleiding van een concreet geval onderwerp van gesprek geweest.

De RvT ontvangt geen beloning of vacatiegelden voor haar inzet. Wel ontvangt de RvT een vergoeding voor daadwerkelijk gemaakte (reis)kosten en ontvangt de RvT een ICOM-kaart. Zelfevaluatie van de RvT is als agendapunt niet aan de orde geweest. Wel heeft de RvT vanwege ontwikkelingen binnen de raad haar eigen functioneren bevestigd.

Na een vacaturestelling op de site van het Design Museum en op Culturele Vacatures heeft de RvT uit de kandidaten die gesolliciteerd hebben Marie H el ene Cornips geselecteerd en per 1 juni benoemd.

#### De RvT bestond in 2023 uit:

**Titus M. Eli ens** (voorzitter), Den Haag. Kunsthistoricus, was onder meer Hoofd Collecties Kunstmuseum Den Haag en hoogleraar Industri le Vormgeving aan de Universiteit Leiden. Overige bestuursfuncties: voorzitter bestuur oude muziekensemble The Counterpoints, bestuurslid Museum Landgoed Fraeylemaborg, secretaris bestuur Stichting voor Aziatische Kunst en Kunstnijverheid, lid redactieraad Groninger Kerken, lid Raad van Advies Museum de Zwarte Tulp. (2e termijn, einddatum 15-09-2024)

**Jacqueline van Amerongen-Veenendaal** (lid), Rotterdam. Voormalig directeur De Bijenkorf Rotterdam. (2e termijn, einddatum 20-06-2026)

**Marie H el ene Cornips** (lid), Amsterdam. Kunsthistoricus/adviseur. Was onder meer algemeen directeur Fonds 21. Overige bestuursfuncties: voorzitter Wertheimer-Stichting, lid Raad van Toezicht Frans Hals Museum. (1e termijn, einddatum 01-06-2027)

**Philippe Schuit** (lid), 's-Hertogenbosch. Mentor/investeerder technologie ondernemingen. (1e termijn, einddatum 10-12-2023)

# Samenwerkingspartners

## 36 Ontwerpers, kunstenaars, fotografen, filmers en andere makers

@Liefdevantoen / Mark Traa  
Alex Zamora  
Asterisk / Won Hyung Song  
Baba Massive  
Bart Guldemon  
BeersNielsen lichtontwerpers  
Ben Nienhuis  
Benny Van den Meulengracht-Vrancx  
Berry Timmermans  
Blickf anger  
Boey Wang  
Bram Nijland  
Brandwacht & Meier  
Brecht Duijf  
Carol Civre  
Chantal Regnault  
Charly van Rest / Silent M  
Chia-Ning Hsu  
Ciro Duclos  
Customs by BB - Babette Broeren  
Dae Uk Kim  
Detlet  
DJ Rosa  
Ed Oudenaarden  
Elise van den Arend  
Eli ska Jane kov a  
Fabrique  
Fleurine Brouwer  
Fphocus - Melanie Pardoel  
Frans Bevers

George Maas  
Gert Jan van Rooij  
Gijs Bakker  
Guide ID  
Guiliano Bolivar  
Hans Appenzeller  
Heddy Honingmann  
Heijmerink Wagemakers  
Izem Dahmani Lantermino  
Jacob Heus  
Jagthund  
Jan Konings  
Jonathan Ho  
Joost Oomen  
Jord Dijkstra  
Jorine Oosterhoff  
Joris Vens  
Karin Jonkers  
Kirsten van Teijn  
Koefnoen  
Kouros Maghsoudi  
Kourosh  
Kristjan Schwarz  
Lecci Doumer  
Leilei Wu  
Lennart Bras  
Lisa Kleisen  
Loan Favan  
Lyzza  
Maarten Baas  
Maggie Saunders  
MAISON the FAUX  
Manon van Hoeckel  
Maurice van Steen  
Mauro Ventura  
Mean Collections / Mean Thangtrakhanpong  
Michael Taubenheim  
Mike Bink  
Miri van Hoek  
M fide Halaceli  
Natasja Alers  
Niels Gercama  
Noah Cohen  
Octave Rimbart-Rivi re  
Outcast Podcast Studio  
Paulien Berendsen  
Peter Tjihuis  
Pim Waalen  
Pronk Studio  
Q-Lite  
Ralph Roelse  
Rebecca Weiss  
Roel Vaessen en Teun Kunen  
Rutger de Regt  
Samuel Does  
Sander Vermeer  
Shahar Livne  
Sigrid Calon  
Smart Media Productions  
Soudsupply  
Stephane de Sakutin  
Studio metmet  
STUKK design  
Szu-Ying Lai  
Ted Noten

Tera Drop / Pietro Vitali  
Teun Kunen  
Thomas Dekker  
Tom Polman  
Wolfgang Mudra  
Yamuna Forzani  
Yvo Zijlstra / Antenna-Men  
Zhao Chong Jin

## Vertalingen, redactie en schrijvers

Annemiek Koers  
Bureau Betty  
Buro Citroen  
Christina Cogdell  
Els de Baan  
Emma Curvers  
InVision Ondertiteling  
Jos Rietveld  
Linda Passies  
Mariska van Schijndel  
Max van der Heijden  
Michael van Kerkhof  
Mojdeh Feili  
Nynke Anna van der Mark  
Peter Drehmanns  
Philip van Daalen  
Ruurd Kok  
Sebas van Aert  
Ted Alkins Translations  
Todo Talenservice  
Vertaalebureau de Keulenaar

## Onderwijsinstellingen en opleidingen

ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten  
Avans Hogescholen  
Avans St. Joost  
Basisscholen Den Bosch  
Cultuurbox  
Cultuurkade  
Cultuurpunt Altena  
Design Cultures / VU Amsterdam  
ds Pierson College  
Fontys Hogescholen  
Fontys PABO  
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht  
Koning Willem 1 College  
Maurick College  
Nimeto Utrecht  
Plaza Cultura  
Rijn IJssel  
SintLucas  
Studium Generale, Universiteit Twente  
Van Maerlant College

## Museumdocenten

Anne Grefkens  
Annemarie Brogtrop  
Bieke Theuns-Carpentier  
Emmeken Elbers-Bloo  
Frits Peeters

Janne Pisters  
Kim van Kessel  
Marian van Esch  
Marie-Jose Eijkemans  
Marloes Verhofstadt  
Mary Aarts-Vincenten  
Nadja Wering  
Sabina Timmermans  
Sanne Evertz  
Valerie Lerou  
Wim Wijdeveld

## Kennispartners en gastconservatoren

Alexander Dencher, Rijksmuseum  
Christoph Kreutzmüller, Jüdisches Museum Berlin  
Design Museum Gent  
Design to Market  
Dirk-Jan List  
Ellen van Dijk  
Elmer van Grondelle, Technische Universiteit Delft  
Erfgoed 's-Hertogenbosch  
Eric Brommert  
Eva Hermans, Rijksmuseum  
Fondation Custodia, Parijs  
FRAC Grand Large, Duinkerken  
Gianni Antonia, Boijmans van Beuningen  
Hanno Lans / CopyClear  
Hans Sarkowicz, Hessischer Rundfunk, Frankfurt am Main  
Harrie Teunissen  
Het Nieuwe Instituut  
Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG)  
John Steegh  
Karl Kegler, Hochschule München  
Kirsten John-Stucke, Kreismuseum Wewelsburg, Paderborn  
Kunstpalast, Düsseldorf  
Louis Kalff Instituut  
Luc Evertzen, Solar Team Twente  
Madeleine van Lennep  
Modemuze  
Museum aan de Stroom (MAS), Antwerpen  
Natalie Scholz, Universiteit van Amsterdam  
Nationaal Fietsmuseum Velorama  
Netwerk Archieven Design en Digitale Cultuur  
Netwerk Oorlogsbronnen  
Nina Lutz, Dokumentationszentrum Reichsparteitags-gelände, Neurenberg  
Peter Bakkum  
Philip van Daalen  
Reclamearsenaal  
Reinier Baarsen, senior curator Rijksmuseum  
René Kok, NIOD Instituut voor oorlogs- Holocaust- en genocidestudies, Amsterdam  
Roelof Vos, Technische Universiteit Delft  
Sabine Witt, Deutsches Historisches Museum, Berlijn  
Stichting Stokroos  
TextielMuseum  
Thijs van Druenen, Technische Universiteit Eindhoven  
Thomas Weißbrich, Deutsches Historisches Museum, Berlijn  
Tim Schanetzky, Kulturwissenschaftliches Institut Essen  
TU Delft, faculteit Bouwkunde  
TU Delft, Henri Baudet Instituut (faculteit Industrieel Ontwerpen)

Verbeke Foundation, Kemzeke  
Victoria Anastayadis, researcher  
Vizualism  
Wereld aan de Wand  
Werner de Gier, Naturalis Biodiversity Center, Leiden  
Wim Pijbes

## Technici

Alek van den Einden  
Balt van Rijn restauratie-atelier  
Charles Popelier  
Creation Army Michiel Sonnevijlle  
Dunnewijk Skate  
Etiënne Timmermans Meubel en Decorbouw  
Job Jansen  
Joep van Linder Graffiti & Schilderkunst  
KlusEric  
Matt Jackson Studios  
Mischa Doorenweerd  
Rocko Rob Heesbeen  
Rogér Walschots  
Rommesome Inc  
Schram Height Services  
Sculpture projects  
Studio Rec.Baar - Frans de Visser  
Timon Prosper

## Fondsen, subsidiegevers en sponsors

Ahrend Fonds  
Blockbusterfonds  
Brabant C  
Cultuurfonds Noord-Brabant  
Fonds 21  
Fonds 21 EXTRA  
Fonds Cultuurparticipatie  
Gemeente 's-Hertogenbosch  
Het Cultuurfonds  
Mondriaan Fonds  
Netwerk Archieven Design en Digitale Cultuur  
Stichting Stokroos  
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie  
Tosca Trampoli Fonds  
Turing Foundation  
vfonds  
VriendenLoterij

## Club Design

Atlowa Holding  
Azzurro Due Max  
Bakker van Maanen  
Balsbroeck  
Bang & Olufsen  
Boekel AGF Horecagroothandel  
Clavis BV  
Columbus Creative  
Communicatie Team  
Daelmans Bakkerijen  
De Koster Makelaars  
Delft Imaging Systems  
Dwarswaard Holding  
EJP Holding  
Fleetshield

Greenlight Holding  
Homeij  
Jan Vis Artiesten en Evenementen  
LXA - The Law Firm  
Marktlink Investment Partners  
Mondial Vlugo Verhuizingen  
Nienhausinvest  
POP Light  
Safety Consulting & Technology  
Steenfabriek Vogelensangh  
Swedice  
TEN Management  
Van den Heuvel  
WF Communicatie

## Lokale partners

Annemarie van Pruysen  
Bosch Architectuur Initiatief  
Bart Hess  
Bedrijf de Liefde  
Ben Nienhuis  
BiermanHenket  
Bloomedical  
Bosch Parade  
Buro Citroen  
Club Zien  
Cor Unum  
Davy de Lepper  
De Fleurist  
De Keulenaar  
DJ Rosa  
DOCIS  
Foto Expert  
Frans de Visser  
Gerard Velders  
Guido Geerts/ Delft Imaging Systems  
Hermes, regionaal business netwerk  
Het Noordbrabants Museum  
Huis73  
Kinderopvang 't Goudvisje  
Klaas Tops  
Kleefkracht Sign & Print  
Kuang-Yi Ku  
Leon Melchior  
Maarten van Druuten  
Marc Renne  
Marcia van der Wens  
Miranda Viguurs, On Top of Love  
Monart Lijstenmakerij  
Natasja Hehanussa, Yellow Psychotherapie  
PowerUp073  
Roel Altenburg, Mettrop  
Sociëteit De Zwarte Arend  
Supermicro  
Ted Noten  
Theater aan de Parade  
Theater Artemis  
Vertaalbureau De Keulenaar  
VNO/ NCW Studieclub BZWDB 1

## Beroepsverenigingen

Applied Arts and Design Museums Network  
Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers  
Pictoright

## Bruikleengevers & schenkers

Aart Roelandt  
Ad Appel  
Amsterdam Bakelite Collection  
Angevaren Antiquairs  
ANP  
Aptera Motors  
Arjan den Boer  
Athenaeumbibliotheek  
BNNVARA  
Bodleian Library  
Boey Wang  
British Pathé  
Bundesarchiv | Bildarchiv Berlin  
Colani's Welt, Carrosserie Bärtschi  
Collège de France  
Deko Holland B.V.  
Deutsches Zweirad- und NSU-Museum  
dhr. en mevr. Van Voolen – Frishman  
DLR | Deutsches Zentrum für Luft- und Raumfahrt, Zentrales Archiv  
Drents Museum  
Eco-Runner Team Delft  
ETH | Eidgenössische Technische Hochschule  
ETH-Bibliothek, Hochschularchiv und Sammlung wissenschaftlicher Instrumente und Lehrmittel  
Eurotech Sports & Events  
Eye Filmmuseum  
FAST | Farnborough Air Sciences Trust  
Frank en Bert Schaper  
Franz Engler  
Galerie Vivid, Rotterdam  
General Motors Heritage Center  
Gerard Vroomen  
Gezondheidsplein  
Gijs Bakker  
Global Sport Communication  
Guerlain  
Hans Appenzeller  
Hans-Joachim Eitze  
Hardt Hyperloop  
Harry Ransom Center, University of Texas  
Heroes Den Bosch  
Institut Lumière  
IOC Culture & Heritage Collections - Artefacts  
Jaro Gielen  
Jos Rietveld  
Kingston Heritage Centre  
Kunstbibliothek, Staatliche Museen zu Berlin  
Kunstmuseum Den Haag  
Laboratoire Aerodynamique Eiffel, Centre scientifique et technique du bâtiment  
Lalique Museum Nederland  
Louwman Museum  
Manon van Hoeckel  
MART, Museo d'arte moderna e contemporanea di Trento e Rovereto  
Mercedes-Benz  
MoMA | Museum of Modern Art  
Mountain Top Motorcycle Museum  
Musée national de la voiture, Château de Compiègne  
Musées et domaine nationaux des Châteaux de Compiègne et Blérancourt

Museo Nazionale Collezione Salce, Treviso  
Museum Catharijneconvent  
Museum of the City of New York  
MUŻA, Heritage Malta  
Nationaal Bus Museum  
Nationaal Fietsmuseum Velorama  
Nationaal Militair Museum  
National Aerospace Library, Royal Aeronautical Society  
National Motor Museum  
National Museum of American History  
Naturalis Biodiversity Center  
Natuurhistorisch Museum Rotterdam  
NEMO Science Center  
Osthaus Museum  
PS. SPEICHER Stiftung  
Purdue University Archives and Special Collections  
Radboud Universitair Medisch Centrum  
Rademakers Gallery  
Reuters  
Richard Hutten  
Rijksmuseum Amsterdam  
Robert Witkamp  
Roeivereniging De Hertog  
Scala Archives  
Scheepvaartmuseum  
Science Museum Group, National Railway Museum  
Shahar Livne  
Sip Marine  
Solar Team Twente  
Spoorwegmuseum  
SportConfex B.V.  
Staas & Bergmans Tandartsenpraktijk  
Stedelijk Museum Amsterdam  
Stefan van de Staak  
Stichting Gifted Art Rotterdam  
Team Jumbo-Visma  
Technische Universiteit Delft  
The Estate of Norman Bel Geddes  
The Estate of Raymond Loewy  
Ton Peek Photography  
TU Delft, faculteit Bouwkunde  
TU Delft, Henri Baudet Instituut (faculteit Industrieel Ontwerpen)  
TU/e Library  
Universiteitsbibliotheek Utrecht  
US National Archives  
VOX  
Wellcome Collection  
Willem Honing  
Wing Mok  
WOW Gallery  
Zeppelin Museum

## Transporteurs

Eduard Strang verhuizingen  
Imming Logistics Fine Art

## Overige partners

2Invision  
Alberto Axu  
Cacaofabriek, Helmond  
C-it  
Didier Ltd., London

Elisabeth Timmermans  
Eveline Holsappel  
Exonet hosting  
Genesis PD  
George Maas  
Georgette Koning  
Guide ID  
Hans Jansen, Harlequin  
Jet Steinz  
Joost Horsten, Pluk de liefde  
Kees 't Hart  
Liesbeth Verhagen, Feitsma Verhagen  
Lotte Ditzel  
Mark de Cloe  
Marsha Goei, Breeze  
MegaGadgets  
Milo, YourRules Prosthetics  
Musée des Arts Décoratifs, Parijs  
Museum JAN  
Q-Lite  
Rahil Roodsaz  
Royal Delft Museum  
Sabina Huf, Hallmark  
Saskia Bosman Munter, ANWB  
Tim Reiters, Reiters Wings  
Uitgeverij NAI010  
W-Books  
ZOUT Magazine



# DESIGN MUSEUM DEN BOSCH COLOFON

## **Tekst, redactie en productie**

Medewerkers Design Museum Den Bosch

## **Fotografie**

Ben Nienhuis  
Sander Vermeer  
Peter Tijhuis  
Ralph Roelse  
Karin Jonkers  
Lennart Bras  
Gert Jan van Rooij  
Joris Vens  
Mike Bink  
Elise van den Arend  
Jacob Heus

## **Grafisch ontwerp**

Annemarie van Pruysen, amvp.nl

## **Design Museum Den Bosch**

De Mortel 4, 5211 HV 's-Hertogenbosch

## **Kantoor**

Waterstraat 16, 5211 JD 's-Hertogenbosch

[www.designmuseum.nl](http://www.designmuseum.nl)

© 2023 DESIGN MUSEUM DEN BOSCH